

1189

“హచ్చిన్ను” వారి మాతన కి కాద్ద నెట్టు

శ్రీ కృష్ణ తులాభారము

తెలుగునాటకములలో శులాభారమునకు గలిగిన వ్యాప్తి అపరిమితము. తెలుగునాటలలో శ్రీ సానం నరసింహారావుకు గల భార్య అసామాన్యము. నరసింహారాయని కీర్తివల్ల శులాభార నాటకములము నాశ్రయించుకొని, పెంపొంది, పుష్పించి, దివ్యశోభనో తెలుగొందుచున్నది.

HUTCHINS RECORDING SECTION,
MOUNT ROAD, :: :: MADRAS.

నా జీవితకళ

ఆంధ్రనాటక కళాపరిషత్తు మున ప్రచురింపబడు

సచిత్ర త్రైమాసిక పత్రిక

సంపాదకుడు

నీలంరాజు వెంకటేశ్వయ్య

కార్యాలయము

7 తంబుశెట్టి వీధి

తపాలాపెట్టె 288

మ ద రా ను

ముద్రణము

లోద్ర ముద్రణాలయము

మ ద్రా ను

సంవత్సరము చందా

రెండు రూపాయలు

(పోస్టేజి సహా)

విడిపత్రిక

ఎనిమిదణాలు

(పోస్టేజికాక)

విషయ సూచిక

తెలుగువారు : టూకీలు

నీలంరాజు పెంకట శేషయ్యగారు

193—201

కీ. శే. విద్వాన్ వారణాసి రామసుబ్బయ్యగారు

నిరాఘటం రామకోటయ్యగారు

202—203

క్రీప్ హేర్

ఆమంచర్ల గోపాలరావుగారు

204—206

నాటకములలో హాస్యపాత్రములు

పురాణం సూరికాశ్రిగారు

207—214

అభివృద్ధి, మార్పా?

కొడవటిగంటి కుటుంబరావుగారు

215—218

వేణీ సంహారము

శ్రీ శివశంకరకాశ్రిగారు

219—232

మన టూకీలలో 'కళ'

'త్రివిక్రమ'

233—236

సంబంధాలు

గోవిందరాజుల పెంకటసుబ్బారావుగారు

237—242

శ్రీపాత్రస్పష్టి—కాళిదాసుడు

పిన్నంరాజు పెంకటసుబ్బయ్యశర్మగారు

243—247

నాట్యకళ

జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తిగారు

248—257

నాట్యకళ—నేడు

బుర్రా శేషగిరిరావుగారు

258

ఆంధ్రనాటక వాఙ్మయము

259—264

సమాలోచన

265—268

రాజపోషకులు
శ్రీయుతులు సురభి గోవిందరావుగారు

శాశ్వత చందాదారులు

శ్రీయుతులు డా. కె. శివరామకృష్ణయ్యగారు,
,, బందా కనకలింగేశ్వరరావుగారు,

వీరికి మాశ్చర్యజ్ఞతా పూర్వకవందనములు. ఇట్లే నాట్యకళాభిమాను
లెల్లరును రాజపోషకులుగాను, శాశ్వత చందాదారులుగను చేరి మాయుద్య
మమును సఫలపరుపగోరుచున్నాము.

ప్రతిపదియిం టాక సమస్య

సమస్య పూరణపత్రం.

పాత్రపేరు

నటునిపేరు

1. యుగంధరుడు—(పిచ్చివాడు కూడా)
2. ప్రతాపరుద్రుడు.
3. జనార్దనుడు.
4. విద్యానాథుడు.
5. చెకుముకిశాస్త్రి.
6. థిల్లి మల్లాళు.
7. పరీక్షాన్.
8. కృష్ణాక్షాన్.
9. పేరిగాడు.

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.
- 7.
- 8.
- 9.

ఈ సమస్యనుగురించిన అన్ని నిబంధనలకును లోబడుచున్నాను.

సంతకము.....

నిరూపము.....

.....

.....

అమలమూర్తి శ్రీ త్యాగరాజు
("త్రివేణి" నుండి.)

తెలుగువారు — టాక్సీలు

నీలంరాజు వెంకటేశ్వయ్య

1920 సంవత్సరం మొదలుకొని నేటివరకు ఆంధ్రదేశంలో సహాయ నిరాకరణోద్యమం, శాసనోల్లంఘనాలు తప్పితే, ఈ సంవత్సరం బయలుదేరిన టాక్సీ వుద్యమంలాగ దేశాన్ని, ప్రజలను, పత్రికలను చుట్టుముట్టిన విషయం మరొహటి లేదని చెప్పవచ్చు. పట్టాల్లోను, పల్లెల్లోను, పత్రికలలోను, ప్రతివారి నోటనూ టాక్సీల ప్రసక్తే; టాక్సీతారలను గూర్చిన ప్రసంగమే! కరువనీ, కాటక మనీ, ఆర్థికమాంద్యమనీ అల్లాడుతున్న ఈరోజుల్లోనే, ఒక్కొక్క టాక్సీచిత్రం నెలల తరబడి ప్రదర్శింపబడుతూ వేలు, లక్షలు ఆర్జించి పెట్టుతున్నది. తెలుగుదేశంలో మూలమూలలా టాక్సీ ప్రదర్శనకాలలు ఏర్పడుతున్నవి. ఇదివరలో ఎందుకూ చెలామణిగాని నాటకాల సరుకు కిప్పుడు బాగా గిరాకీతగిలింది. అందులో మరీ, పురుషవాచకాలకంటే స్త్రీ వాచకాలకు మంచివరుమాన మేర్పడింది. నటులకే గాకుండా గ్రంథకర్తలకు, చిత్రకారులకు, శిల్పులకు, సంగీతజ్ఞులకు, ఇంజనీర్లకు, ఇంకా ఈ కళతోసంబంధించిన అనేకులకు చక్కని జీవనా లేర్పడుతున్నవి. ఇక, ఈ వ్యాపారం సాగిస్తున్న పెట్టుబడిదార్లు, ప్రదర్శనాధిపతులు, మధ్య దళారిదారుల విషయంచెప్ప వనేలేదు. వారిసంచులు కుతికలవరకు నిండుతునేవున్నవి. నాటకాలలో వేషం వేసేవాడనంగనే కాసుకు కొరగానివాడనేస్థితిమారి, డబ్బుతోబాటు నటుడిస్థితి కొంతైనా బాగుపడటమూ, ప్రజలదృష్టిలో నటుడూ వ్యాపారి, ప్రద్యోగి, వ్యవసాయదారుడిలాగా ఒకమనిషే అంటూ గౌరవింపబడటమూ కలుగవచ్చు. ఇదంతా హర్షింపతగ్గదే! కాని ఈ సంగంభం, ఈ కోలాహలం, ఈ సరదా, ఈ బులపాటమూ, ఇదంతా అసలు కళకెంతవరకు సహాయకారి? కళయొక్క అభ్యుదయాన్ని సూచిస్తున్నదా, లేక అస్తమయాన్ని ధ్వనింపజేస్తున్నదా? అని వర్తమానలోచనచేస్తే మాత్రం జిజ్ఞాసువులైనవారికి కొన్ని సంశయాలు బాధించక తప్పవు.

“ఈ టాక్సీ లేం కలకాలంనిల్చేనా, మతాబాలలాగా వెలిగిపోయ్యేవే గాని?” అనే సంశయాత్ములలో నేను చేరను. మంచి అనుకోండి, చెడుగు అనండి, టాక్సీలు ప్రపంచమంతటా ఎలాగో, తెలుగుదేశంలోకూడా అలాగే ఏర్పడ్డవి. ఈ టాక్సీకళ, టాక్సీపరిశ్రమ స్థిరంగా, శాశ్వతంగా నిలిచేవేకాని,

అంతరించేవికావు. ఈ పరిశ్రమలో నేడున్నవారు రేపు వుండకపోవచ్చు, మరొకరు రావచ్చు; ఈ పద్ధతులుమారి మరోపద్ధతు లేర్పడవచ్చు. అంతేకాని, మనదేశంలోనుంచి రైల్వలు, తంతివార్తలూ, గ్రామోఫోనులూ మాయమై నప్పుడుగాని ఈ టాకీలంతరింపవు. అందుచేత ఇదంతా “మూన్నాళ్ల పట్ట పగలు” కనుక వీటివిషయం యింతరాధాంత మెందుకనే వాడు అంగీకరించను. “ఈ టాకీలు మన తెలుగుదేశంలో ప్రారంభమై అంతా రెండేండ్లు నిండలేదు కదా, అప్పుడే ఈ కళనుగురించి మంచిచెడ్డలు విమర్శించడం సబబుకా”దనే వాదం నాకు నచ్చదు. నిజమాలోచిస్తే ఈ కళయొక్క బాగాగులు, గుణా గుణాలు నిర్భీతిగా, సందిగ్ధం లేకుండా, నిష్పక్షపాతబుద్ధితో విమర్శకు ఇప్పటి నుండే పూనుకోవాలి. మన కీకళ సూతనమైనప్పటికీ ఆదిమంచే పునాదులను గట్టిచేసుకోవాలి. మానుఅయినప్పటికంటే మొక్కయి వున్నప్పుడే వంచటం సుఖపు. అందుచేత, సహృదయులు, కళాభ్యుదయమును కాంక్షించేవారు చేసే విమర్శనలను సహించి, చెప్పుదానిలో మంచిని గ్రహించటం టాకీ పరిశ్రమ దారులకూ, నిర్వాహకులకూ, నటులకూ ప్రథమకర్తవ్యం.

టాకీలు నాటకాలకు హానిచేయునా?

“ఈ టాకీ లొచ్చేసి నాటకరంగాన్ని రూపుమాపినవి” అనేవారున్నారు. ఈ మాటలో కొంత యథార్థమున్నది. పాశ్చాత్యదేశాలల్లోవలె మనదేశంలో నాటకరంగం పరిపూర్ణమైన వికసనం కాంచలేదు. తెలుగుదేశ మంతటా వెతికినా ప్రదర్శనానుకూలమైన ఒక్కనాట్యమందిరంగాని, ప్రయోగ యోగ్యమైన ఒక్కనాటకంగాని లేకపోవటమే వర్తమానయగంలో మననాటక రంగంయొక్క హైస్టెసిటికి ప్రబలమైన నిదర్శనం. ఫారెస్టు కలైను, తప్పితే పాలెస్ కలైను, గ్యాసులైట్లూ, గాగరాముఖాలూ తప్ప మరొకటి ఎరగని మన నాటకదిదృక్పథులకు టాకీలలో యథార్థభ్రాంతి కలగజేసే ఆ రాజాంతర్భవ నాలు, ఆగిరిగహ్వరాలు, ఆ నదీసాగరాలు, ఆ పుద్వ్యానవనాలు, ఆ జంతు జాలాలు, కొట్టి కోలాహలంగా ఇలాంటి సెటింగులతోనూ, అనేకమైన వాద్య విశేషాలతోనూ, కెమెరా, మైక్రోఫోనుల మాయాజాల మంతటితో కండ్ల ఎదుట కథ నడుపుతూంటే, అందులో ముఖ్యంగా మనరాముల్లు, మనకృష్ణుల్లు, మన శ్రీదేవీ, మన భూదేవీ, ఆ శంఖుచక్రాలూ, ఆ శేషసాన్నూ ప్రత్యక్షమా తూంటే, పూరూరినుంచి చిద్విమూటలు చంకకుతగిలించుకొని వేలంవెరిగా పల్లెటూరిప్రజ సైతం ఈ ప్రదర్శనాల కెగబాకుతున్నారంటే ఆశ్చర్యపడవలసిన

పనిలేదు. ఇందుచేత నాటకరంగానికి తాత్కాలికంగానైనా, కొంత దెబ్బతగిలిన మాట వాస్తవమే.

అంతేకాకుండా, నాటకరంగంమీద ఇంతో అంతో, పేరు ప్రతిష్ఠలు గడించినవారంతా ఇప్పటి టాకీల కెగబాకటంచేత, నాటకాలాడేవారే కరువైనారు దేశంలో! తెలుగునాటకాలకు కంట్రాక్టుభూత మావేళించింది మొదలుకొని, నాటకాలమీద శిష్టులైనవాటికి కలిగిన ఏవగింపు కొంతవరకు పరోక్షంగానైనా టాకీల బహుళ వ్యాప్తికి తోడ్పడింది. అయినప్పటికీ నాటక రంగ మింతటితో అంతరిస్తుందని భయపడవలసిన పనిలేదు. రక్తమాంసములతో, జీవకళతో, సభ్యుల కండ్లయెనుట ప్రత్యక్షమైన నటుల అభినయాన్ని చూచి ఆనందించటంలో వుండే ఆకర్షణ ఎంతైనా నిర్జీవప్రతిమలను తెరపైన చూడటంలో వుండదు. అదీకాకుండా క్రొత్త ఒకనింత. ఈమోజు ఎంతోకాలం నిలిచేదికాదు. తప్పు, ఒప్పు, వచ్చిన టాకీలన్నిటినీ చూతామని ఇక ముందెవ్వరూ అనుకోబోరు. ఇంతవరకూ స్టేజినాటకాలే తారుమారై టాకీ నాటకాలైనవి. స్టేజీ నటులే టాకీనటులుగా తయారైనారు. ఆ పాటలే, ఆ పద్యాలే, ఆ అభినయమే! కొంతకాలానికైనా ఈస్థితి మారక తప్పదు. నాటక రంగానికి, టాకీ రంగానికి ప్రత్యేక ప్రత్యేకమైన శిక్షణాభ్యాసాలు, విలక్షణమైన కళాసాంప్రదాయాలు ఏర్పడకపోవు. ఆ విభాగం స్థిరంగా ఏర్పడ్డతరువాత నాటక రంగం మళ్లీ యథాస్థానాన్ని ఆక్రమించటమే కాకుండా టాకీ రాపిడివల్ల మెరుగు తేలుతుందనికూడా చెప్పవచ్చు.

ఇక, ప్రస్తుత మీ టాకీ పరిశ్రమాభివృద్ధికి, టాకీకళాభ్యున్నతికి నాకు తోచిన కొన్ని సూచనలుచేస్తూ, కళాభిమానులందరూ వీటినిగురించి ఆలోచించి, తర్కించి, మంచినని నమ్మినపక్షంలో ఆచరణలో పెట్టవలెనని కోరుతున్నాను.

టాకీపరిశ్రమ కొకసంస్థ అవసరం

తెలుగుదేశంలోని టాకీ పరిశ్రమకు సంబంధించిన ఒక ప్రతినిధి సంస్థ ఏర్పాటు కావాలి. పరిశ్రమదారులకు, దళారి వర్తకులకు, ప్రదర్శనశాలలయ జమానులకు, నటులకు మొదలైనవారికుండే పరిస్పర సంబంధాన్ని కాపాడటానికి, వీరిలో వీరికి ఏర్పడే వ్యవహారపు చిక్కులను వీలైనంతవరకు పరిష్కరించటానికి, మొత్తంమీద ఈ పరిశ్రమలోవుండే అందరి కష్టసుఖాలూ ప్రభుత్వమువారికీ, శాసనసభ్యులకీ విన్నవించుకొని తగిన ప్రయత్నాలు చేసుకోవటానికి, ఇలాంటిసంస్థ చాలాఅవసరం. బొంబాయిలో Motion picture

Society అంటూ ఒక సంఘంవున్నది. తెలుగుసంస్థ పై సంస్థతోకలిసి పని చేయవచ్చును.

విశ్వవిద్యాలయంవారు చేయదగిన పని

సినిమాలు కేవలం వినోదంకోసం, ఆటలూ పాటలూ విని ఆనందించటానికేకాకుండా పండితులకూ, పామరులకూ గూడా అనేకమైన విషయాలను బోధచేయటానికి సాధనంగా వున్నవి. రుష్యా మొదలైన దేశాల్లో విద్యా ప్రబోధం, శాస్త్రపరిజ్ఞానం సినిమాలద్వారా నిర్వహింపబడుతున్నది. వుస్తకాల్లో చదివేదానికంటే, వుపాధ్యాయుడు చెప్పడానికంటే, పరీక్షలకోసం పిల్లకాయ వల్లవేసేదానికంటే ఆరోగ్యశాస్త్రం, భూగోళశాస్త్రం, వృక్షశాస్త్రం, జంతు శాస్త్రం, భౌతికశాస్త్రం, అదేమిటి ఇదేమిటి సమస్తమైన విద్యలూ ఫిలుం ద్వారా బహు నిపుణంగా బోధపరచవచ్చు. అందుచేత, ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయం వారు ఈటాకీ కళ విషయమై శ్రద్ధకలుగజేసుకొని, దీనికి విశ్వవిద్యాలయంలో ఒక ప్రత్యేకశాఖ ఎందుకు ఏర్పాటుచేయరాదు? ఈకళకు సంబంధించిన Technical subjects నేర్చుకుండే విద్యార్థుల నేకులుంటారు. వాటిలో కుశాగ్రబుద్ధులను విదేశాలనుండి రప్పించి శిక్షణ యిప్పించవచ్చు. అభినయం విషయంలో సైతం గాత్రశిక్షణమూ, భావప్రకటనాభ్యాసమూ, దేహపోషణమూ మొదలైనవి నేర్పింపవచ్చు. మనదేశంలో ఏ యూనివర్సిటీకూడా తలపెట్టనికార్యం ఆంధ్ర యూనివర్సిటీ ఎందుకుచేయాలి అనేమాటలో సారంలేదు. చిత్రకళ, శిల్పము, గానము, నాటకకళలన్నిటికీకూడా సంపూర్ణమైన అవకాశం కలగజేస్తూ, వేల కొలది విద్యార్థులకు గౌరవప్రదమైన జీవనోపాధి కలగజేస్తూ, లక్షలకొలది ద్రవ్యం చెలామణి అవుతూవుండే ఇలాంటి కళ విషయంలో ఇది మనకు సంబంధించిన విషయంకాదని యూనివర్సిటీవారు పూరుకోటలో దూరదృష్టి కనుపించదు. మదరాసు యూనివర్సిటీవారు, అన్నామలే యూనివర్సిటీవారు సంగీతం తమతమ యూనివర్సిటీలల్లో కోర్సుగా పెట్టినప్పుడు ఆంధ్రయూనివర్సిటీవారు టాకీ కళకు సంబంధించిన విషయాలను విద్యార్థులకు గణపటం అనంబద్ధ మొందుకాతుంది? సెనెటు సభ్యులు బాగా యోచించుతారని నమ్ముతాను.

కళ వృత్తిగావుండేవారు కావాలి

నాటకాలు కానీండి, సినిమాలు కానీండి కళనే వృత్తిగా పెట్టుకొని, ముప్పొద్దులూ కళాభివృద్ధికే కప్పించే విద్యార్థులు బయలుదేరాలి. అక్కడొక కాలూ, ఇక్కడొకకాలూ పెట్టుకొని అటు ఉట్టికీ, ఇటుస్వర్గానికీ కాకుండాపోయే

“సమి అమెచూర్, సమి ప్రొఫెషనల్” నటులు పనికిరారు. ఇట్టివారివల్ల దేశానికి గాని, కళకుగాని విశేషప్రయోజనంవుండదు. అమెచూర్ సంఘాలు ఏ పాఠశాలలలోనో, ఏ క్లబ్బులలోనో వుండవచ్చు.

సమాజస్త్రీలు ముందుకు రావాలి

కళ జీవనోపాధిగా బెట్టుకొని, కళారాధనకియ్యకొనే విద్యావతులూ, నత్కులీనలూ టాకీలు చేపట్టాలి. ప్రస్తుత మీ పరిశ్రమలో చేరిన అభినేత్రులను గురించి మాకు గౌరవభావమేగాని, అన్యభావంలేదు. నాటకాలు, సినిమాలంటే హేయంగా పరిగణిస్తున్న ఈ రోజుల్లో సంఘం తమకు కట్టిన త్రాళ్లు తెంచుకొని, తెంపుతో, సాహసంతో, కళాభిమానంతో టాకీలలో ప్రవేశించినవారంతా ప్రశంసాపాత్రలే. కాని, సమాజములోవుండే స్త్రీలు, నత్కుల సంజాతలు, విద్యాసంపన్నలూ, మచ్చు కొకరై నా ఈ పరిశ్రమలో లేకపోవటం విచారకరం. అలాంటివా రీ పరిశ్రమలో ప్రవేశించినప్పుడే ప్రజాభిప్రాయంలో ఈ కళ కళంక రహితమాతుంది. కళాపారగులకు గౌరవాదరణలు కలుగుతవి. అయితే, వివాహితలుగాని, అవివాహితలుగాని, మానవతులు, నత్కుటుంబినులు, విద్యా సంస్కారం వున్నయువతు లీ పరిశ్రమలో ప్రవేశించటానికి అర్హమైన పరిస్థితులను కలగజేసేభారం పరిశ్రమదారులమీదా, నిర్వాహకులమీదా లేక పోలేదు. నీత, సావిత్రి, దమయంతి, చంద్రమతి, అనసూయ, అహల్య మొదలైన పతివ్రతామతల్లుల ప వితరచరిత్రలను ప్రదర్శింపవలసినప్పుడు, ఆ ఉదాత్త భావాలను ప్రకటించటానికి సమాజస్త్రీలకే సాధ్యమాతుంది. ఉత్తరదేశంలో దుర్గాకోతి, దేవికారాణి, ఏణాక్షి రామారావు మొదలైనవా రీ విషయంలో పురోగామినులై నారు. స్త్రీలు నాటకరంగమెక్కితే శీలభంగం కలుగుతుందనే వాదం ఇదివరకే పూర్వపక్షంచేయబడ్డది.

తెలుగువారి కొక ఫిలింస్టూడియో

తెలుగుదేశంలో తెలుగుటాకీలను తయారుచేయటానికి సర్వసంపన్నమైన టాకీస్టూడియో ఒక్కటైనా లేదనితవరకు. ఇప్పటికి తయారైన తెలుగు టాకీలలో ఇతరరాష్ట్రములవారి స్టూడియోలకు అడ్డెలమూలంగా వోపినంతడబ్బు వ్యయమైవుంటుంది. ఇంకా ఖర్చు కాబోతూవున్నది. ఈ ద్రవ్యమంతాచేర్చి తెలుగుదేశంలోనే ఒక ఫిలింస్టూడియో నిర్మించితే ఎంతభాగుంటుంది! ఫిలిం పరిశ్రమలో నూటికి నూరుగాదు ఐదునూర్లు, ఆరునూర్లు లాభములు వచ్చే అవకాశం వున్నది. జమీందారులు, శ్రీమంతులు నిర్భయంగా పెట్టుబడి

పెట్టవచ్చు. పదిలక్షలద్రవ్యంతో ఏవిషయంలోనూ లోటులేకుండావుండే స్తూడియో నిర్మించవచ్చు. జాయింటు స్టాకుకంపెనీద్వారా ఈ డబ్బు సేకరించవచ్చు. నటులందరూ, ఏ కలకత్తా, బొంబాయి, కొల్కాతూరులకో వెంటబెట్టుకపోవలసిన అవస్థ తప్పదు. తెలుగువారికి అనేకమందికి వృత్తులేర్పడుతవి. కంట్రాక్టు కంపెనీలకు వ్యయప్రయాసలు తగ్గుతవి. నటులకు దూర్ప్రయాణాలు, దేశంకాని దేశంలో, అలవాటులేని అశనబాధలు తప్పతవి.

సాంఘికాలు, చారిత్రకాలు

ఇంతవరకు తెలుగులో తయారుకాబడ్డ టాకీ చిత్రాలన్నీ పౌరాణికాలే గాని చరిత్రాత్మకంగాని, సాంఘిక నాటకంగాని ఒక్కటైనా లేదు. చింతామణి నాటకం, రామదాసు నాటకం ఈ రెండూ టాకీలుగామారినవి కాని, ఇవి సాంఘికజాతిలో చేరవు. ఆ చింతామణి నాటకమైనప్పటికీ సాంఘికమైనందుచేత కాక కళాశోభితంగా తయారుచేయబడక పోవటంవల్ల ప్రజలను ఆకర్షించలేక పోయింది. మనజీవితాలకు, మన ఊహలకు సన్నిహితంగా వుండే సాంఘిక నాటకాలు మన మనస్సులను అలరించేటట్టు పాతనడిన పౌరాణికగాథలతో సాధ్యంకాదు. అదిగాక రామాయణ, మహాభారతాది యుగాలలో అప్పటి ప్రజాభిరుచులకు, అప్పటి నాగరకతకు, అప్పటి ఆచారవ్యవహారాలకు, ఆర్థిక, రాజకీయ, మత వ్యవస్థలకు నేటి పరిస్థితులకు ఎంతో భేదమున్నది. అప్పటి సమస్యలు కొన్ని యీకాలంలో లేనేలేవు. అప్పటిలో లేనిసమస్య లసంఖ్యా కంగా వర్తమానకాలంలో ఉదయించినవి. అప్పటి రాజసూయాలు, అశ్వ మేధాలు, స్వయంవరాలు, సహగమనాలు వగైరా నేడమలులో లేవు. ఇప్పటి వితంతుదావాహళూ, శారదా వివాహళూ, విడాకు లిచ్చుకోటాలూ, మతాంతర వివాహ లారోజుల్లో ఆచారాలుగా ఏర్పడలేదు. కాబట్టి ఆధునిక భావాలకు, ఆచారాలకు, సాంఘిక రాజకీయవ్యవస్థలకు సంబంధించిన కథలు, పాత్రలు సృష్టికావాలి. ఇలాంటి కాల్పనిక చిత్రాలను కళాప్రపూర్ణంగా చేయటానికి అవకాశం అధికంగా వున్నది. ఈ చిత్రాలవల్ల డబ్బురాదనే అనుమానం నిరాధారమైనది. పంగదేశంలో దేవకీబోసుగారు తయారుచేయించిన చండీదాసు ఫిలుం విపరీతంగా సంపాదించింది. అంతకంటే మంచి నటులందరినీ సమకూర్చి, ఎంతో డబ్బు వెచ్చించిన “నీత” అనే ఉత్తరరామచరిత్ర అంత డబ్బు గడింపలేకపోయింది. బొంబాయిలో ఇంపీరియల్ మొదలైన కంపెనీలు సాంఘిక ఫిలుంలు తయారుచేసి లక్షలార్జిస్తూనే వున్నారు. మనలోపాటే ఈ పరిశ్రమలో

ప్రవేశించిన అరవలుకూడా సాంఘిక చిత్రాలను తయారుచేస్తున్నారు. తెలుగువారొక్కరే సాంఘిక, చరిత్రాత్మకాలకు అస్పృశ్యత ఆపాదిస్తున్నది. ఆపురాణ గాథలైనా ఎంతకాలం తీయబోతారు లెండి? రామాయణాన్ని, భారతాన్ని అష్టాదశ పురాణాలను అప్పుడే అవుపోసన బట్టారు. ఒకసావిత్తే ఇద్దరు తీశారు. ఒక ద్రాపదే మరోయిద్దరు తీయబోతున్నారు. కుచేలతో కృష్ణలీలలను కలిపి అరవవారి కదంబంచేశారు! ఇదంతా ఎందుకొచ్చిన అవస్థ? తెలియకుండావున్నది! సప్తసాగరాలు చుట్టబెట్టారు, ఇకనైనా భూమిమీద నడవక తప్పదు.

ఈ విషయంలో ఇప్పటికీ సావిత్రి, లవ శుభ ఫిలుంలవల్ల, డబ్బుకు డబ్బూ, కీర్తికి కీర్తి విశేషంగా ఆజ్ఞించిన ఈస్టు ఇండియా ఫిలింకంపెనీవారు ముందడుగు వేయవలసివుంది. తెలుగు డైరెక్టర్లలో అనుభవశాలురనుకుంటున్న శ్రీ సి. పుల్లయ్యగా రిందుకు పూసుకోవలసివుంది. వీరి తరువాత వేల్ పిక్చర్స్ వారైనా సాంఘికాలు చేపట్టే అవకాశం కలిగారు. వామా ఇప్పట్లో ఆమార్గం తొక్కుతున్నట్లు కన్పించదు. సాంఘికచిత్రాలు తెలుగులో వచ్చేవరకూ తెలుగు నటుల అభినయం రాణింపదు. విద్యాసంస్కారాలు, కళాచాతుర్యం వుండే యువతీ యువకులు టాకీలలో ప్రవేశింపరు. నాటకాలలోనూ, టాకీలలోనూ ప్రస్తుతముండే అసందర్భమైనట్టి, అప్రస్తుతమైనట్టి అర్థంలేని సంగీతాభిమానం వీక్షింపదు.

తెలుగుకథలే కరువైనవా?

తెలుగుదేశానికి, తెలుగుజాతికి సంబంధించిన నాటకాలు విస్తారంగా లేవనేమాట యథార్థం. అయినా, వున్న నాలుగైదు నాటకాలైనా మనటాకీ నిర్మాతలదృష్టికి తగలకపోవటం శోచనీయమనే అనాలి. ప్రతాపరుద్రీయం, బాబ్బిలి, Fall of Vizianagar, నాయకురాలు మొదలైన చిత్రాత్మకాలు, వరవిక్రయం, కన్యాశుల్కం మొదలైన సాంఘికాలు జాతీయభావంతోనూ, జాతీయమైన భావంతోనూ, పాత్రోచిత్ర్యంతోనూ ఆంధ్రజీవితాన్ని ప్రతిబింబింపజేస్తూ తయారుచేయవచ్చు.

తెలుగుజాతికి సంబంధించి, తెలుగుపాత్రలతోనే కథంతా నిర్వహింపబడ్డ నవలలు ఈమధ్యకాలంలో కొన్ని రచింపబడ్డవి. టాకీకి అనుకూలించేవస్తువు పీటిలో దేనిలోనైనా వున్నదేమో పరిశీలించి టాకీనాటకంగా తయారు చేయించవచ్చు.

ఈసందర్భంలో శ్రీ ఉన్నవలక్ష్మీనారాయణవంతులుగారి “మూలపల్లి”కి గల స్థానం అద్వితీయం. ఇంగ్లీషులో రచింపబడ్డ “Murugan the Tiller” అనే

పుస్తకాన్నే తమిళటాకీగా తయారుచేయటానికి తమిళులప్పుడే ప్రయత్నం చేస్తున్నారు. నవ్యసాహిత్యంలో అసమానమైన గ్రంథంగా పరిగణింపవలసిన ‘మాలవల్లి’ని టాకీగా తయారుచేయటానికి ఆంధ్రులు పూనుకోవాలి.

హాస్యచిత్రములు

కేవలం భక్తి, శృంగార, శోకరసాలు ప్రధానంగావుండే నాటకాలు వస్తూనేవున్నవి. వీటితోబాటు హాస్యరసభరితంగా వుండేవి, పది, పదిహేను నిమిషాలలో ముగిసేవి, చిన్నచిన్న ప్రహసనాలలాంటివి తెలుగులోతీయవచ్చు. తెనాలిరామన్నకథలు, పరమానందయ్య శిష్యులకథలు ఇలాంటివి పూర్వంనుంచి అనుశ్రుతంగా వస్తున్నకథలు కొన్నివున్నవి. కొత్తవాటినికల్పించి వ్రాయించవచ్చు. పాశ్చాత్యులు ఇలాంటి ప్రహసనాలను అతిరమణీయంగా తయారు చేస్తారు. ఇలాంటివి పండితపామరులకు, ఆబాలగోపాలానికి ఆహ్లాదకరంగా వుంటవి.

దేశీయదృశ్యాలు

భారతవర్షం ప్రకృతిరామణీయకతకు పేర్గాంచినది. నదులు, వర్షతాలు. మహారణ్యాలు, సరోవరాలు, జలపాతాలూ లెక్కకు మిక్కుటంగావున్నవి. ఇక పుణ్యక్షేత్రాలమాట చెప్పనక్కరలేదు. ఇవిగాక విదేశస్థులుసైతం ముక్కుమీద వేలుపెట్టుకొనే తాజ్ మహల్, అజంతా, ఎల్లోరాగుహలు, హంపి, మహాబలిపురం శిథిలాలు, బౌద్ధస్తూపాలు, ఇటీవల సింధుదేశంలో బయటపడ్డ మహేంజదరో, హరప్పాశిథిలాలు ఇలాంటివి మనదేశంవారికే గాకుండా పరాయివారికిగూడా ఆశ్చర్యసంభవమాలు కలుగజేసే దృశ్యాలెన్నో వున్నవి. ఫిలుం నిర్వాహకులు ఇలాంటిదృశ్యాలను తీయటానికి తలపెట్టితే కళా దృష్టితోచూచినా, ఆర్థికంగాచూచినా పుణ్యం పురుషార్థం వుంటుంది.

ఆడపురుషులు, మగస్త్రీలు

నాటకాల్లోలాగా సినిమాలల్లోకూడా కొందరు పురుషులు స్త్రీపాత్రలనీ, కొందరుస్త్రీలు పురుషపాత్రలనీ ధరించటానికి పూనుకుంటున్నారు. ఈఉద్యమం మొలకలోనే త్రుంచివేయటం ఉచితం. ఈ అర్ధనారీశ్వరత్వం ఈకాలపు నాటక రంగానికే అనుకూలించనప్పుడు, పాత్రల గుట్టుమట్టు అంతా బట్టబయలు జేసే సినిమాలోకూడా మగవా డాడవేషంలో గెంతవలసిందేనా? కెమెరా, మైక్రోఫోనుయంత్రాలను మోసగించటం సులభంగాదు. నటుని దేహంమీదవుండే

నరములకవళికగూడా రట్టుచేసే ఫిలింకమెరాముందా భ్రాంతి కలగచేయటం ? పురుషుడు స్త్రీపాత్రకే తగడంటున్నప్పుడు, తమిళులలో ప్రసిద్ధమైన నుందరాం బాళ్ గారు పురుషపాత్రను, అందులో నందనాల్ పాత్రను ధరించింది. ఇంతకన్నా సాహసం, ఇంతకంటే విపరీతం మరొకటివుందా? ఇంతవరకూ పేరూ ప్రతిష్ఠలతో బ్రతికి, ఇప్పు డీ అవకతవకపనిచేసి, అందరిలోనూ పరిహాసభాజనమైంది ఈనట్టు వరాలు. కేవలం ఈమె ఒక్కరైతేకూ లక్షకరకులుపోసి నూడులక్షలకుపైగా మొత్తం శలవుచేసి, ఈ ఆడనందనారుతో లక్షలు గణించదలచుకున్న ఆసం దానుగారి ఆశలు అడియానలై నవి. డబ్బుకు కిక్కుర్తిపడి నుందరాంబాళ్ గారు నాటకకళకు చేసిన అపకారంతోబాటు కొంత ఉపకారంకూడా చేసినదని చెప్పవచ్చు. ఎలాగంటే, టాకీలో అనాలోచితంగాచేసిన ఈ అత్యాచారంవల్ల వెనుకటిపేరూ, ప్రతిష్ఠలకే భంగం కలగటంచాత, ఇకముందెవరైనా ఇలాంటి అవ్యక్తపువనికి పూనుకోరాదని గుణపాఠం చెప్పింది. తెలుగునటులు ఇలాంటి దోషానికి పాల్పడరాదని మనవి.

కీ. శే. విద్వాన్ వారణాసి రామసుబ్బయ్యగారు

నిరాఘాటం రామకోటయ్య

ఆంధ్రదేశచరిత్ర వ్రాయబడునందర్భమున సంగీతశాస్త్రభాగమునందు పేర్కొనబడదగు మహామహులనేకుల నామధేయములతో అన్యధురువర్యులు వారణాసి రామసుబ్బయ్యగారిపేరుకూడ చేర్పదగినదైయున్నది. వీరు చాల ఇటీవలివా రగుటచేత వీరిచరిత్ర యింకను తెరచాటుననేయున్నది. చరిత్ర రచయితలొరకు వారి జీవితసంగ్రహము నీక్రింద వ్రాయుచున్నాను.

రామసుబ్బయ్యగారి నివాసస్థానము గుంటూరుజిల్లా బాపట్లతాలూకా లోని పొన్నూరుగ్రామము. వీరు 1885-వ సంవత్సరప్రాంతములందు జన్మించిరి. వీరికి ఏడేనిమిదివర్షముల ప్రాయము వచ్చుసరికే సంగీతమునం దభిలాష యేర్పడినది. వీరి తండ్రితాతలు విద్వాంసులుగ పరిగణింపబడకపోయినను సంగీతప్రియులనిమాత్రము చెప్పకతప్పదు. వీ రప్పుడప్పుడు గోష్ఠిగా కథలరూపమున చెప్పుకొనుచుండెడి సంగీతవిద్వాంసుల విచిత్రగాథలే మన రామసుబ్బయ్యగారికి సంగీతాభిలాషకు కారణము. ఈ అభిలాష పారంపర్యమునకు తోడ్పాటునని చరిత్రప్రసిద్ధునిగ నొనర్చినవి.

పదునైదు వత్సరములప్రాయము వచ్చుసరికే సంగీత-కచ్చేరీలు చేయుట ప్రారంభించిరి. అప్పటినుండి పరలోకప్రాప్తిచెందువరకు జన్మస్థానమునందు నిలుకడగ వారముదినములైనను నుండుటకు వీలులేకుండ యెడతెగని కచేరీలు ఒక్క ఆంధ్రదేశమునందేకాక దక్షిణాదియుదును, ఉత్తరహిందూస్థానమునందును జరిపి విశేష ఖ్యాతి నార్జించిరి. వీరు పొందిన బహుమానములకు, అందిన ప్రభుసమ్మానములకు లెక్కలేదు.

జంత్రగాత్రములయందు వీరి కపారపాండిత్య ములవడియుండెను. కిన్నరి బోలిన శారీరము. గాత్రము త్రిస్థాయిలయందును అనాయాసముగ పలికి చాల మధురముగనుండెడిది. ఎంత హెచ్చుస్థాయిలో, ఎంత తగ్గుస్థాయిలో పాడవలసినయవసరము గలిగినను యెన్నడును వీరు అలసట అనునదెరుగరు. 1850 ప్రాంతములవరకు సంగీతవిద్వాంసులు నిరంతర దేశవర్యులనము జేయుచు కీర్తి నార్జించెడివారు. ప్రభువులయాదరణ తగ్గినకతమున వర్యులనములుగూడ సంత

కంతకు క్షీణితచెందినవి. నిరంతర దేశవర్తనములుచేసి విశేష ఖ్యాతి నార్జించి ఆంధ్రదేశమునకు వన్నెదెచ్చిన యిటీవలివారిలో రామసుబ్బయ్య గారే ప్రధానులై ఆంధ్రులలో నిట్టి సంగీతవిద్యస్థులు గలరాయని వలువురు విస్మయమందున ట్లొసరిగి.

ఆ కాలమునందు దక్షిణాదియందు పూచిమయ్యంగారను మహావిద్వాంసులుగలరు. రామసుబ్బయ్యగారు వారి కింత శుశ్రూషచేసి 300 త్యాగయ్య కృతులను వ్రాసికొనిరి. రామసుబ్బయ్యగారు ఏకసంఖ్యాగ్రాహులు. నాలుగైదు భాషలయందు పాండిత్యముగలదు. వీరు స్వయముగ కొన్ని గీతములు, వర్ణములు, ఖడ్గబంధము, నాగబంధములను రచించిరి. వీరిరచనలు నేటికిని పొన్నూరునందు వీరి పేరుతో స్థాపింపబడిన పుస్తకభాండాగారమునందు కాననగును. వీరిరచనలు రుద్రప్రియ, జగన్మోహిని, వీణాధరి మొదలైన కొన్ని రాగములలో ఆది, ఆటతాళముల ప్రస్తారముతో రచించిరి. ఎవరు ఏ రాగమునందు ఎట్టి పల్లవులు ఎట్టి విషమజాగాలు పెట్టియిచ్చినను అవలీలగా పాడెడి శక్తిసామర్థ్యములు గలిగి యుండెడివారు. ఏ రాగములోనైనను వర్ణమును అప్పుడుకల్పించి పాడెడివారు. 72 మేళకర్తరాగములలో ఏరాగము పాడమన్నను పాడి వినిపించెడివారు. స్వరమును ప్రస్తరించుటయందు బహుమేధావంతులు.

వీరు ప్రథమమున తండ్రిగారివద్దనే సరళస్వరములు, గీతములు, వర్ణములు చెప్పకొని పిమ్మట విద్యా రాజనాల వేంకటప్పయ్యగారివద్ద విద్య నభ్యసించిరి. వీరిని విడచినపిమ్మట పూచిమయ్యంగారివద్ద నేర్చినదే కాని సంవత్సరముల తరబడి విద్య నేర్చినది లేదు. కేవలము గ్రహణశక్తియే వీరి నిట్టి విద్వాంసుల నొనర్చినదని వారి నెరిగిన యెల్లరకు తెలియును. వీరికి భరతశాస్త్రమునందు గూడ మంచి పరిచయముగలదు.

వీరు కొందరు శిష్యులకు అన్నవస్త్రాదులొసగి విద్యాదాన మొనగుటయే వీరి బౌద్ధార్యమును చాటును. వీరు పొందుచుండిన ఖ్యాతిని భగవంతు డోర్వలేక పోయెనో అన్నట్లు 30 సంవత్సరములైనను నిండకపూర్వమే పరమపదమునకు గొంపోబడెను. వీరి చివరికచేరి జయపురము మహారాజావారి సంస్థానమునందు జరిగెను. ఆ ప్రాంతముల నున్నప్పుడే మలేరీయాజ్వరమునకు చిక్కి చెన్నపురి యందు ఖాళికాయమును త్యజించిరి.

క్రీప్ హేర్ (CREPE HAIR)

ఆమంచర్ల గోపాలరావు

నాటకాలల్లో ఎక్కువగా వేషాలకు వాడబడుతోన్నది క్రీప్ హేర్. ఇది రెండురకాలు—క్రీప్ హేర్, క్రీప్ ఫైబర్ (Crepe fiber). మననాటకాలల్లో ఇప్పుడు క్రీప్ హేర్ పేరట వాడబడుతున్నది నిజంగా క్రీప్ ఫైబర్.

ఇది కావలసినరంగులన్నిటిలో దొరుకుతుంది. దీంతో అన్నిరకాల గడ్డాలు, మీసాలుచేసి అంటించవచ్చును. కాని క్రీప్ హేర్ దొరుకుతుందిగదా అని మీసం, గడ్డం ఏదోవిధంగా తయారుచేయగలంగదా అని ఒకగడ్డం అంటించరాదు. ఎందుకంటే, వీలయినంతవరకు తక్కువసామగ్రిని ప్రపయోగించి వేషం తయారుచేయడం అలవాటుచేసుకోవాలి.

ఈ క్రీప్ హేర్ ప్రపయోగించడంలోకూడా ఎక్కువగా ఉపయోగించకూడదు. ఎక్కువగా ప్రపయోగించేకొద్దీ అది ముఖంమీదనుంచి వూడిరావడం కద్దు. వూడివస్తున్నమీసాన్ని మాటిమాటికి వత్తుకుంటూ, కొరుక్కుంటూ యాట్ట చేయడం యాక్టరుకు సలక్షణంగా, సుఖంగా వుండదు.

క్రీప్ హే రుపయోగించడం

ఇది జడలలో దొరుకుతుంది. మొట్టమొదట నీవు ఎంతపొడుగుపాటి గడ్డం పెట్టాలనుకుంటావో అందులో సగంపొడుగు కత్తిరించు. దానిని నెమ్మదిగా ఒకచివర గట్టిగా పట్టుకొని రెండోచివర్నించి బాగా పీకాలి. ఇది అనుకున్నంతసులభం కాదు. చాలజాగ్రత్తగా చేయాలి. ఈచేయటం ఎక్కువ అలవాటుమీదకూడ వుంటుంది. ఎందుకంటే పొడుగుపాటి పీచులను (loose threads) తెగకుండా, సాఫీగా వచ్చేటట్టు పీకాలి. ఒకపీచు పొడుగు ఇంకో పీచువుండదు. కొన్ని పొట్టిగా, కొన్ని కొంచెం పొడుగ్గా వుంటాయి. అంచేత చివరికి ఒక మొనలాగు తేలుతుంది. తర్వాత రెండుచేతుల్లోపెట్టి Roll చేయాలి. అంటే రెండుచేతులమధ్య దీన్నికొంచెం నలపాలి. తర్వాత దాన్ని కొంచెం తడవడంకూడ మంచిది. తడవడంఅంటే ఎక్కువనీళ్ల ముంచకూడదు. కొద్ది తడిచెయ్యాలి. తర్వాత దీన్ని ఒక చివర టేబిలుమీదనొక్కి, వెడల్పాటి పండ్లున్న క్రాపుడువ్వెనతో బాగాదువ్వాలి. ఈ దువ్వడంచేత చిక్కింథాపోయి కింఫీపైబరు తయారవుతుంది. ఇంకా ఇది బాగా సాఫీకాకపోతే, ఒక బరువు సాదపెట్టి ఒక గంటలో రెండుగంటలో నొక్కివుంచడం మంచిది. అంచేత నాటకం

రాత్రి 9 గంటలకయినట్లయితే శ్రీపుషేరును మధ్యాహ్నమో, ప్రాద్దున్నో సాఫీచేయడం మంచిది. ఇట్లా సాఫీచేయబడ్డ శ్రీపుషేరు గడ్డంగాగాని, మీసంగాగాని అంటించడానికి రెడీగావుందన్నమాట.

తర్వాత గడ్డాలు, మీసాలు అంటించేటప్పుడు అవి ఎలాగుపెరుగు తయో బాగా తెలిసివుండాలి. దీనికి ముఖ్యంగా కావలసింది ముఖాల్ని ఎక్కువగా చూడడం.

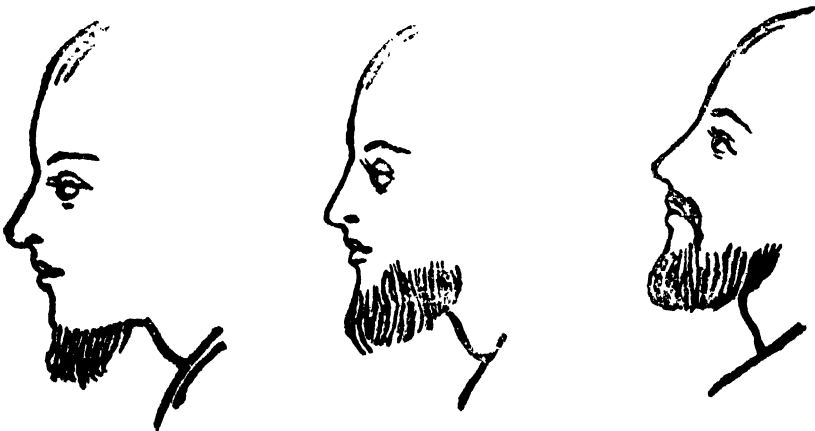
గడ్డాలు సాధారణంగా రెండురకాలుగా పెరుగుతాయి. ఒకవిధం, అంతా పెదవిక్రిందనుంచే మొదలెడుతుంది. రెండోవిధం, పెదవిక్రింద మూడు

చోట్లనుంచి మొదలెడుతుంది. అందుకని గడ్డం అంటించాలనంటే, మొత్తంగా ఒకమొత్తతీసి అంటించకూడదు. ఎన్ని ఎక్కువభాగాలుచేసి అంటిస్తే అంతమంచిది.

మరోవిషయం. గడ్డం చెవులకు అంటి మొలవదు. అది బాగాగమనించాలి. ఎక్కువగా గడ్డంరూపురేఖ బాగాగుర్తించి అప్రకారం గడ్డం అంటించడం మంచిది.

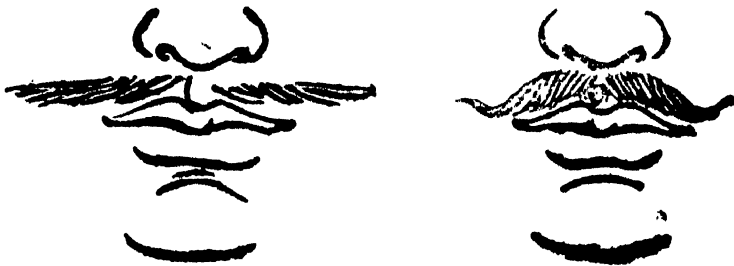
గడ్డం అంటించేటప్పుడు ఈ క్రిందిబొమ్మలోలాగు ముందరూ, గడ్డంక్రిందా అంటించాలి. అంతేకాని ముందుఅంటిస్తే గడ్డం సరిగారాదు.

మొదట గడ్డంక్రింద, తర్వాత ప్రక్కలన, తర్వాత మీసం వరుసగా అంటించాలి.

అంటించేటప్పుడు స్పిరిట్ గం (Spirit gum) కుంచెతో, ఎక్కడ గడ్డం అంటించాలనుకుంటావో అక్కడ జాగ్రత్తగా పూసి, గడ్డానికి అంటించే ఫైబర్ అంటించి, తడిగుడ్డతో నొక్కాలి. తడిగుడ్డతో నొక్కితే, స్పిరిట్ గం బాగా అతుక్కుంటుంది; చేతులకు అంటుకొని గడ్డంలోని భాగాలను మళ్ళీ వెనక్కి తీసుకరాదు.

తర్వాత మీసాలను అంటించడం. మీసాలు అంటించడంలో ముఖ్యమైన విషయం ఏమిటంటే, సాధారణంగా మనవాళ్లు అది ఒక్కటే భాగంగా చేసి అంటిస్తారు. అది చాల పొరపాటు. దానిని రెండుభాగాలుగా చేసి, మూతికి రెండుప్రక్కలా అంటించడం మంచిది. ఆ రెండుభాగాలు చక్కగా అంటించ కూడదు. కొంచెం మధ్య వంచాలి.

ఇదంతా అంటించినతర్వాత, మంచితో తైరతీసి తగువిధంగా సరిగా క్రాపు చేసుకోవాలి. కనుబొమలకి సాధారణంగా గ్రీసు పెయింట్ వేయడం మంచిది. కాని చాలలాగు, పొడలాగు వుండాలంటే క్రిప్ హేర్ అంటించాలి. కాని, అవి ఏవిధంగా వుండాలనో, ఆవిధంగా ముందరనే తయారుచేసి ఒకబరువుక్రింద వుంచాలి. రెప్పవెంట్రుకలు సాధారణంగా నలుపుచేయవచ్చు. కాని ఆడవేమాలకు అది పట్టుదారాలల్లోకట్టి (Artificial Eye-lashes) అమ్ముతారు. అవి అంటించవచ్చు.

కాని, ఏవి అంటించినా, దీనికిముందు ఎక్కువగా ప్రకృతిపరీక్షలన (Observation) కావాలి. అదిలేకుంటే అంతానున్నే.

నాటకములలో హాస్యపాత్రములు

పురాణం సూరీశాస్త్రి

లోకములలో అనేకవిధములగు మానవులున్నారు. వారి బాహ్యరూపములు అనేకతీరులుగ నున్నవి. వేషభాషాచేష్టాదికములుగూడ వేర్వేరుతీరుల నుండును. గుణవిశేషములు పలుదారుల నుండి వారికి నైస్థికముగ నేర్పడిన నులక్షణ దుర్లక్షణములను ప్రతిబింబించుటయేకాక విత్త వయోరూప విద్యావైభవైశ్వర్యములగూర్చిన వారివారి యహంకారప్రవృత్తులనుగూడ బ్రకటించుచుండెను. ఇవిధముగ మానవజాతిలోని ప్రతివ్యక్తియు తా నొకటిగ రూపవేషభాషాచేష్టాగుణాదులతో ప్రత్యేకముగ బొడగట్టుచుండును. ఇవియన్నియు సందఙ్గోచితముగను, యోగ్యముగను నున్న మనుజుడు గౌరవాస్పదుడై ధీరనాయకు డగుచుండును. ఇది అసందర్భముగను, అనుచితముగను నున్నవాడు హాస్యాస్పదుడగును. అనగా అట్టివానిని చూచువారు వానిమాటలను, చేష్టలను, వేషమును, ఉనికిని దలచి నవ్వుకొందురు. లోకములలో అంగసౌష్ఠ్యము, అనగా స్వధర్మ నిర్వహణయోగ్యమగు శరీరము, వాచాలత్వము, శాంతవీరలాటిత్వాది సద్గుణములు కలిగి మెప్పొందు ధీరపురుషులున్నట్లే తమ శక్తియుక్తులను చక్కగ గుర్తించి తదనుకూలమగు ప్రారంభముల జేకొని జయమందుచు వెలుగొందువారున్నట్లే అంగవైకల్యము, వాక్కుటిల్యము, చేష్టావక్రత, అసందర్భ అనాచిత్యవ్యవహారములు కలిగినవారుగూడ లోకములలోబుట్టి పెరుగుచు లోకులకు కొన్నియెడల అసహ్యమును, కొన్నిపట్ల సగుబాటును గలిగించుచున్నారు. ఇట్టి మానవలోకములలోని వివిధములగు జీవితావస్థలను అనుకరించి చూపెడి విద్య నాట్యము. అవస్థానుకరణమును వాగ్రూపమున జేసెడి పాత్రములు నాటకములు. వీనిని ప్రత్యేకముగ రంగస్థలములపై ఆడి చూపి రాగద్వేషవిహీనులయి, శాంతచిత్తులయి, సహృదయులయి యుండెడి సామాజికులకు ఇతివృత్తమందలి వివిధాంశముల ననుభవించజేసెడి క్రియ నాటక ప్రదర్శనము.

నాటకములలో మనుష్యుల వేషభాషాచేష్టాదులయొక్క అసభ్యతను జూపెడిపట్లు జాతీయము లనబడును. జాతీయమనగా సభవారు అలవడిన పద్ధతులకును, ఆచారములకును, పలుకుతెరువులకును భిన్నముగనున్న స్వరూపములను అనుకరించి చూపునవి కేవల సభ్యతా భేదముచేతనే నవ్వు కలిగించును. మరియు ఒక్కొక్క జాతియొక్క సామాన్యధర్మములను, లోపములను పెచ్చుగా చూపి అందలి వికారములను వెల్లడించుచు ఆ జాతిని హాస్యాస్పదముగ జేయుటగూడ జాతీయములయొక్క పద్ధతియై యున్నది. మనదేశములో తొలుదొల్ల పగటి భాగవతులు, వీధినాటకములవారు, నుండకొండాయి దాష్టీకపంతులు, బేరికెట్టి, పప్పబ్రాహ్మణులు, మధ్యాచార్యులు, వైష్ణవులు, సాతానులు, తురకపతానులు మొదలగు నానాజాతులవారికి సహజమగు వేషభాషాచేష్టలను అద్భుతనైపుణితో అనుకరించి చూపుటయేకాక ఆయావృత్తులకు, కులములకు సంబంధించిన లోపములనుగూడ విస్తరించి చూపుచుండిరి. తాడేపల్లి విస్సయ్య అను

నతడు ఇట్టి వేషధారణమందు మావయిపుల చాల ప్రసిద్ధిసొందినవాడు. ప్రకృతపు స్త్రీజనాటక ములలోకూడ చాలమంది హాస్యగాంధ్రు తమ హాస్యాభినయమును వేషభాషాదులమీదనే ఆధార పరచుకుని అసభ్యవర్తనమువల్లను, వికారచేష్టలవలనను సమాజమును నవ్వించుచున్నారు. నేటి స్త్రీజనలోకూడ జాతీయతయే హాస్యప్రకటనకు ప్రధానసాధన మగుచున్నది. భావరాజు నారాయణ మూర్తి, వియ్యన్న, కృత్తివెంటి నుబ్బారావు, గుబ్బి వీరన్న, సి. శ్యామన్న, మావైపున కుందా పిచ్చయ్య, వేమూరి పరబ్రహ్మశాస్త్రి మొదలగు ప్రసిద్ధ హాస్యాభినేతలు ప్రధానముగ పూర్వపు పగటిభాగవతులవలె మనుష్యుల వికారములను అనుకరించెడి నేర్పువలననే మెప్పించి యున్నారు. వికృతమైన వేషభాషలు, అసందర్భపు చర్యలు హాస్యరసపాపకములై యున్నవి.

వెనుకటి కూచిపూడి భాగవతములందును, వారి నాటకములందును, తొలుదొల్ల మనదేశ మున మొలకెత్తిన స్త్రీజనాటకములలోను హాస్యగాంధ్రు పొడుగున రంగస్థలములనుండి అప్పు డప్పుడు కొన్ని వికారపు చేష్టలు చేయుచు, నవ్వించుమాటలు చెప్పుచు నొకేవేషములోనుండి కథతెలియని సామాజికులకు కథాంశమును తెలుగు తెలియజెప్పచుండిరి. సినిమాలో తెలుగు కథకులు పొట్లవివరము విప్పిచెప్పెడి కథవలె నుండెడిది వీరి పాట. కూచిపూడివారి తిండిబొట్టు ఇటువంటివాడే. పాశ్చాత్య నాటకములలోకూడ పూర్వకాలమున 'హాగ్లీస్' అను వేషము గాడిదచెవులు, కోతికుళ్ళాయి, వంకరచేతులు, వదులులాగులు ధరించి కథాంశమును నీచపద్ధతులలో అసంస్కారులకు తెలియబరచుచుండిరి. నాటకములలో హాస్యపాత్రములయొక్క ప్రయోజన మిది యొకటి. ఈ పద్ధతిలోని హాస్యగాడు వేరువేరువేషములను ధరించడు. పయి జెప్పిన జాతీయాభినేత తన వేషభాషలయొక్క అసభ్యతచేతనే నవ్వించుచుండ ఇప్పుడు ప్రశంసింపబడు హాస్యగాడు కథాంశములోని అనౌచిత్యములను స్ఫురింపజేయుచు నవ్వ పుట్టించును.

సంస్కృతనాటకములలో ముఖ్యముగ శృంగారప్రధానములైనవానియందు దొక విదూషకుడు నాయకుని వేడుకచెలికాడై వ్యవహరించును. నాయకుడు తన వలపులలోలలో వియోగదుఃఖ ములో, సంయోగ సంరంభములలో, కార్యభారములతో నుండ విదూషకుడు తన తిండిమాటల నెత్తికొనుచు కొంత వినోదమును కల్పించును. రాజులప్రక్క వినోదాగమై హాస్యగాంధ్రుండుట ప్రాచీనకాలమందు లోక సామాన్యము. విదేశనవలలలోను, నాటకములలోను కనుపడెడి రాజాశ్రీతులగు హాస్యకాంధ్రు వెలుపలకు హాస్యప్రధానముగ మాట్లాడినను లోతుతలపుల ప్రోగులయి రాజ్యకార్య వ్యవహారదక్షులయి వేదాంతులయి యుపాయచతుష్టయప్రయోగ కాళలము గలిగి తమ నాయకులను పురిగొల్పుచు, ఓదార్చుచు, నవ్వించుచు పలుతెరంగుల ఉపవరించుచుండిరి. మన సంస్కృతనాటకములలోని విదూషకులు సామాన్యముగ నాయకున కుపవరించకపోవుటయే కాక అతని వ్యవహారములకు నొక ఆటంకముగగూడ నున్నారు. మృచ్ఛకటికలో మైత్రేయుడు తన తెలివితక్కువచేత కొన్ని కష్టములను చారుదత్తునకు తెచ్చిపెట్టెను. గయోపాఖ్యానములోని కాళికుడు, కులాభారములోని "వయస్సుడు" మొదలగు హాస్యపాత్రలు దేవభారతిలోని విదూషకునివంటివారలే. వీరివలన కథాంశమునకు కలిగిడి పోషణగాని, రసపాటవముగాని యేమియు కనుపించదు.

నాటకములలో హాస్యప్రసంగము రెండువిధముల నుపచరించుచున్నది. నాటకకథలోని యితివృత్తము గభీరభావములలో నిండి రససమృద్ధిగలిగి సామాజికుల చిత్తవృత్తులను బంధించుచుండ ఇట్టి యేకాగ్రతవలన రససమాధివలన గలిగెడి భారమును తొలగించి కొంతకులాసా కలిగించుటకు కొన్ని హాస్య ప్రహసనములు ప్రత్యేకముగగాని, కథాసందర్భముననే హాస్యప్రసంగములనుగాని చేర్చుచుందురు. ఇది కేవలము వినోదముకొరకు. రెండవప్రయోజనము నాటక కథలోని నాయికా నాయకులు మహాగుణసంపన్నులై, ధీరపురుషులై వారి భావములను, సంస్కారములను అనువగురీతిని కథావ్యవహారములను నడుపుచుందురు. లోకములో నిట్టివ్యవహారమునే నీచపద్ధతిలో కొందరు జరుపుచుందురు. లేక అందుకు వ్యతిరేకముగనైన జరుపుచుందురు. 'కుశలవ'లో చాకలివాడు పెల్లాముతో పోట్లాడుట, సావిత్రి నిర్భయముగ యమలోకమునకు బోవుచుండ కోమటివాడు యమదూతలను లంచమిచ్చి తప్పించుకొనజూచుట, రామదాసులో తానుపోతుసిఫాయిల యుదంతము—ఇవి యిందుకు నిదర్శనములు. సక్కుబాయి ఆదది. పతిభక్తికిన్న దైవభక్తియు కలది. ఆమె యొకరీతిగ తన జీవితపరమావధిని సాధించుకొనుచుండ స్త్రీడరుపెండ్లాముమున్నగు నవ్యజేమాలంకృత వనితాశిరోమణులు పతిభక్తికిని, దైవభక్తికిని విరుద్ధముగ వ్యవహరించి ప్రేక్షకుల డెండములను కులాసాతరంగములలో తేల్చుచుందురు. లోకములో నుండెడి నీచవ్యవహారమునుకూడ చూపుచుందురు. తుదకు వీరి భంగపాటు, సక్కుబాయియొక్క విజయ వైభవము కథాపరిణామమున తేలును. అటులనే చింతామణిలో చింతామణిబిల్వమంగళుల ప్రేమవాహిని "కావ్యాలంకరణజ్ఞమేవ కవితాకన్యా వృణీతే స్వయం" అనురీతిని బుద్ధివైభవముచేతను, కళానైపుణిచేతను రూపసౌష్ఠవముచేతను నొండొరుల నలంకరించుకొనుచు, కృష్ణకర్ణామృతములోని రసపీఠూషమును తమ ఛాతిక జీవితములో మున్మోదలు మనసార గ్రోలి యనుభవించుచు సరససల్లాపముల నింపుమై జేలుచుండ నుబ్బితెట్టి జేబులోని డబ్బులు గలగలలాడించుచు కొంగుతగిలినా కొంతభాగ్యమని వెర్రివలపులతో లోకములోని నీచశృంగార ధర్మములను చూపి చూచెడివారి నానందపరచుచున్నాడు. పార్శ్వనాటకములలోను, చాలవరకు తురకనాటకములలోను ప్రధాననాటకముతోబాటు రంగమువిడచి రంగముగ నొక హాస్యనాటకము ప్రదర్శింపబడుచుండెను. అందలి పాత్రముల గుణములు, వేషములు, ప్రవృత్తులు ప్రధాననాటకములలోని నాయికానాయకుల గుణాదులకు భిన్నముగ నుండి నాటక కథాంశములో నేరీతి గరపబడునో, దేని నవలంబించి నాయికానాయకులు సకల కష్టములు దాటి నుఖప్రాప్తి నొందిరో అందుకు వ్యతిరేకమైన దుర్నడతతో యీ హాస్యనాటకములోని పాత్రలు వ్యవహరించి కడపట కష్టములపాలయి వెరగొందుట చూపబడును. ఇది నీచవ్యవహారమేగాక నీచధర్మముకూడ ప్రకటించుచు ప్రధానకథాంశములోని యుదారభావములకు, ప్రధాననాయకుల యుదారచేష్టలకు ఉత్తమమైన శోభను కలిగించి కథానీతిని విస్తరించి చూపును. చిత్రములకు ఛాయాబాహుళ్యమువలన మూర్తులవెలుగు విప్పొందినట్లే యీ ప్రహసన రంగములవలన ప్రధానకథాంశము వెలుగొంది విస్ఫుట్టముగ గోచరించును. ఇటీవలి నాటకములలో—ముఖ్యముగ తెలుగువానిలో—(సక్కుబాయిలో స్త్రీడరుపెండ్లామురంగములుకప్ప) ఈవిధమగు హాస్యప్రసంగములు కనుపడుట లేదు.

వేషభాషలలో సహజముగగాని, కథాకార్యనిర్వహణార్థముగాని వికృతముగ వ్యవహారములు కొన్నిపాత్రలపట్ల కనిపించుచు వారు అత్యుత్తమమైన కార్యములు సాధించుచుండురు. ఆపాత్రలు, వాని నభినయించెడి నటశేఖరులు కేవలము హాస్యగాండ్రని చెప్పనలవిగాదు. అట పొడుగున వీరిచేష్టలు నవ్యకలిగించినను కథావ్యవహారము చాలవరకు వీరిపై ఆధారపడి యుండును. ప్రతాపరుద్రీయములోని చెకుముకితాస్త్రి యిట్టివాడు. అతడు చూచుట కొక పిచ్చిబాగులవాడు; మూర్ఖుడు; తెలివిగల దైవజ్ఞుడు; యుద్ధవీరుడు; తంత్రజేత్తు; భేదోపాయ ప్రవర్తనకుశలుడు. అయినను ఒకమాదిరిపిచ్చిబ్రాహ్మణునివలె నటించుచు జనార్దనమంత్రి నాటిన తాంత్రికబీజములను, యుగంధరుడు పెంచి పండింపజేసిన మేటిపంటను సమకూర్చుటలో ముఖ్యసాధకు డైనాడు. ఈపాత్రయొక్క నేర్పరితనము హాస్యప్రధానముగ నిద్వహించినవారిలో పులిపాకవెంకటేశ్వర్లుగారు మిక్కిలి మన్నింపదగియున్నవారు. పూర్వము భావరాజు నారాయణ మూర్తికూడ చెకుముకిచాకచక్రమును చక్కగ చూపుచుండెను. ఈవెంకటేశ్వర్లుగారే కన్యా శుల్కములలోని కరటకాస్త్రి వేషమును ధరించి నత్తినోటితో ఛాందసుడైన కావ్యబోధకుడుగ నగుపడుచు రామప్పవంతులకు ఫిబ్బరొకొట్టి మధురవాణితో సరసమాడి పంతులకు మగపెండ్లాము నంటగట్టి పన్నెండువందలరూపాయలు తీసికొనిపోయినవాడు కరటకాస్త్రి. యుగంధరుడు పిచ్చివాని వేషము దాల్చిచేసెడి అభినయము కేవలము హాస్యము అనరాదు. అది కొన్నిపట్ల ప్రేక్షకుల నవ్వించుచుండినను మొత్తముమీద బీభత్సభరితమయి తురకకాపరులకుకూడ 'ఆరే దివానారే' అను జాలికరమగు భావమును కల్పించినది. ఇందునగూడ హాస్యము నటనయేగాని పాత్ర స్వాభావికముగాదు, పాత్రయొక్క ముఖ్యోద్దేశ్యము ప్రయోజనముకూడా కాదు. ప్రభువును గోల్పోయిన విచారము, అసమానవిక్రమధరీణుడగు రణరుద్రుడగు ప్రతాపరుద్రుని నిద్రాసక్తుడగువానిని మోసగించినిపోయిన తురకలపై యులుకు, 'ఆరే నెలలకు పట్టుకుపోతానీ' అనెడు ప్రతిభాభారమును నిర్వహించెడి కార్యదీక్ష, వీనినన్నిటిని మరుగుపరచెడి వికాశోన్మత్త రూపవేషచేష్టాసంభాషణములు వీనినన్నిటిని తెలిపివార నభినయించి యుగంధరామాత్యుని యేకాంతవిజయమును రససంపూర్ణతతో ప్రకటించిమాసిన యాటలప్రోడ మన ముంజాలారికృష్ణారావు. గోవిందరాజులనుబ్బారావుగారు, నెల్లూరినాగరాజురావుగారు మున్నగువారు యుగంధర పాత్రను ధరించినారు. నాయునుభవములో పిచ్చివాని భాగమును పిచ్చిచేష్టలమరుగున యుగంధరుని నిశోద్దేశ్యమును వెలిబుచ్చుచు అభినయించిన మేటి కృష్ణారావు. పానుగంటివారి కంతా భరణములో పిచ్చిగామకాస్తురు అను హాస్యవ్యక్తి యొకడు వచ్చును. అందులోకూడ యొక నువ్విశ్చెట్టి—పిసి నారికోమటి, అరువదియేండ్లునిండిన వారవనితాస్వేషి యొకడు వచ్చును. అతని నీచవర్తనము, నీచశృంగారము, అసభ్యతయే హాస్యమునకు కారణము. కాని చింతామణినువ్విశ్చెట్టియంతటి చెడ్డవాడుకాదు. రామకాస్త్రి మంచివిద్యాంసుడు, బ్రహ్మచారి, ఉపాసకుడు. వీనివలననే మదపిచ్చియొక్కినవాడు, మదోన్మత్తుడై వెరివాడై సంచరించుచున్నను, తన పాండితి గరిమను, ఉన్నతాదర్శములను, నుశీక్షను, ఆత్మశోధిని, మేఘములనుడుమ ప్రకాశించు చంద్రికలవలె నప్పుడప్పుడు చూపుచు పిచ్చిచేష్టలవలన కొంత హాస్యవినిోదమును గలిగించుచుండును. ఈపాత్రయు నిజముగ హాస్యప్రధానముకాదు, జాలికరమే. యుగంధరుడు అన్నియు తెలిసి మేల్కొని వ్యవహరించెడు ఉన్మాదాభినయజేత్తు. పిచ్చిరామకాస్త్రి కేవలము పిచ్చియైతిన

పండితుడు. పిచ్చివానిని జూచి పిల్లవాండ్రు పరిహాసించుదురగాని తెలిసినవారందరు వాని కరుణించి వానికై బాలిపడుదురు. అట్టిజాలిని పురిగొల్పుచూపులతో పాండిత్యము, బ్రహ్మచర్యము, నిష్కల్మషవృత్తియు స్ఫురించెడిరీతితో మదపిచ్చివాని ప్రేరితనమనంతయు చూపరల చెచ్చెరువొంద జూపనేర్చిన హాస్యాభిరీతి బందరులోని చిత్రపు చలపతిరావుగారు.

సామూహికశాస్త్రము మనుష్యుల బాహ్యరూపమునకును, ఆంతరంగిక్స్వభావమునకును గల సంబంధమును చెప్పచున్నది. సామాన్యముగ శ్రీకృష్ణబుద్ధదేవవివేకానందాది మహాపురుషుల శరీరములు సమవిభక్తములై సుందరములై యుండుననియు, వంకరటింకరవాని బుద్ధులుకూడ వక్రగతులనే చరించుననియు లోకసామాన్యము నమ్మెడిమాట. ఇది సాధారణముగ నిజమే కాని సాహిత్యమందు ప్రసిద్ధిగాంచిన మహాగుణవంతులలో కొందరు అష్టావక్రదేహములు కలిగియు, కొందరు శకలైశ్వర్యసంపన్నులగువారు పరమసీచులై హాస్యాస్పదులై యుండుటయు తటస్థించుచున్నది. 'నోటరుడేమ్ డిప్యారిస్' అను నవలావతంసములోని కుంటినాయకుడయిన క్యాసిమాడోసు లేని వంకరలు జగమున లేవు. కాని ఆంతటిగుణవంతుడుకూడ కనుపించడు. మృచ్ఛకటికలోని శకారుడు రాజుగారి బావమరిది, పడుచువాడు, బహుశః చక్కనివాడు, అన్ని కలిగినవాడు. కాని అతని చేష్టలు, మాటలు, ఆలోచనలు అన్నియు విద్యావిహీనతను, మూఢత్వమును, సీచనాంగత్యమును చూపునవైయున్నవి. నాట్యప్రపంచములో శకారునిమించిన హాస్యపాత్ర లేదనియే చెప్పవచ్చును. మేకపోతుగాంభీర్యమునను, సమయములో పిరికితనమును, దుర్మార్గతనము పేక్కియరుకల్పించిన 'పార్ స్టాపు'ను మించినవాడు. శకారపాత్రలో హాస్య స్వభావము సంపూర్ణముగ జూపబడినది. రాచరికములేని రాచపోకడలు, సంపదలేని డంబము, ధైర్యమొదవని దుడుకుతనము, శీలనిగ్రహము లెరుగని అధికారము, నిలుకడలేని యుత్సాహము, వలపుకూడ లరయని మోసవర్తనము, నీతిలేని తంత్రము, పిరికితనము, క్రూర్యము, నైచ్యము మున్నగు కాపురుషగుణంబులన్నియు, రాజనామకుల కుండనోపేడి దుర్గుణంబులన్నియు రాశీ భూతమై శకారునియం దవతరించి హాస్యభేలనా వైదుష్యసామాజ్యమున జిందులిడినవి.

పై విషయములన్నియు మూలమునుమించిన శేర్షుతో శ్రీ కొచ్చెర్లకోట రంగారావుగారు అభినయించిరి.

రంగారావుగారు ఇటీవల 'రంగూన్ రొడీ' అనునాటకములో శంకరరావుపాత్రను ధరించి ఆడుచున్నారు. రంగూను రొడీ నాటకము ఒక త్రాగుబోతుయొక్క జీవితచరిత్రను, అతని క్రూరకృత్యములను తెలుపుచున్నది. శ్రీ కొరకును, డబ్బుకొరకును పెనుగులాడెడి దుర్మార్గులు అందులో త్రాగానేర్చినవారు ఎంతవరకు నడువగలరో, వారివలన ఎంద రెన్నివిధముల పీడింప బడుదురో తుద కీ దుష్టనాయకుల గతి యేవిధముగ పరిణమించునో యీనాటకము ప్రదర్శించి మధ్యపాననోషేధమును సూచించునదై యున్నది. దీనిని పెక్కుమంది అమెచ్యూర్లు, వీధినాటక ములవారు, కొందరు స్త్రీజనాటకములవారుకూడ ప్రదర్శించుచున్నారు. ఇందలి కథాంశములో కొంతభాగముగాని, చాలపట్లుగాని ప్రత్యక్షముగ గాంచిన నటులగు లుండుటచేతను, నాటకీతివృత్తము సామాన్యస్వాభావికమగుటచేతను పలుమంది యిందలి రొడీపాత్రను శేర్షుమై

వేషభావలలో సహజముగగాని, కథాకార్యనిర్వహణార్థముగాని వికృతమగు వ్యవహారములు కొన్నిపాత్రలపట్ల కనిపించుచు వారు అత్యుత్తమమైన కార్యములు సాధించుచుండుదురు. ఆపాత్రలు, వాని నభినయించెడి నటశేఖరులు వేషలము హాస్యగాండ్రని చెప్పనలవిగాదు. ఆట పాడుగున వీరిచేష్టలు నవ్వుకలిగించినను కథావ్యవహారము చాలవరకు వీరిపై ఆధారపడి యుండును. ప్రతాపరుద్రీయములలోని చెకుముకికాశ్రియిట్టివాడు. అతడు చూచుట కొక పిచ్చిబాగులవాడు; మూర్ఖుడు; తెలివిగల దైవజ్ఞుడు; యుద్ధవీరుడు; తంత్రజేత్ర; భేదోపాయ ప్రపర్తనకుళుడు. అయినను ఒకమాదిరిపిచ్చిబ్రాహ్మణునివలె నటించుచు జనార్దనమంత్రి నాటిన తాంత్రికబీజములను, యుగంధరుడు పెంచి పండింపజేసిన మేటిపంటను సమకూర్చుటలో ముఖ్యసాధకుడైనాడు. ఈపాత్రయొక్క నేర్పరితనము హాస్యప్రధానముగ నిర్వహించినవారిలో పులిపాకవెంకటేశ్వర్లుగారు మిక్కిలి మన్నింపదగియున్నవారు. పూర్వము భావరాజు నారాయణ మూర్తికూడ చెకుముకిచాకచక్రమును చక్కగ చూపుచుండెను. ఈవెంకటేశ్వర్లుగారే కన్యా కుల్లములలోని కరటకకాశ్రివేషమును ధరించి నత్తినోటితో ఛాందసుడైన కావ్యబోధకుడుగ నగుపడుచు రామపుష్పంతులకు ఫిల్బరుకొట్టి మధురవాణితో సరసమాడి పంతులకు మగపెండ్లాము నంటగట్టి పన్నెండువందలరూపాయలు తీసికొనిపోయినవాడు కరటకకాశ్రి. యుగంధరుడు పిచ్చివానివేషము దాల్చిచేసెడి అభినయము వేషలము హాస్యము అనరాదు. అది కొన్నిపట్ల ప్రేక్షకుల నవ్వించుచుండినను మొత్తముమీద బీభత్సభరితమయి తురకకాపరులకుకూడ 'అరే దివానారే' అను జాలికరమగు భావమును కల్పించినది. ఇందునకూడ హాస్యము నటనయేగాని పాత్ర స్వాభావికముగాదు, పాత్రయొక్క ముఖ్యోద్దేశ్యము ప్రయోజనముకూడా కాదు. ప్రభువును గోల్పోయిన విచారము, అసమానవిక్రమఘరీణుడగు రణరుద్రుడగు ప్రతాపరుద్రుని నిద్రాసక్తుడగువానిని మోసగించికొనిపోయిన తురకలపై యులుకు, 'అరే నెలలకు పట్టుకుపోతాన్' అనెడు ప్రతిజ్ఞాభారమును నిర్వహించెడి కార్యదీక్ష, వీనినన్నిటిని మరుగుపరచెడి వికాశోన్మత్త రూపవేషచేస్తాసంభాషణములు వీనినన్నిటిని తెలిపిమీర నభినయించి యుగంధరామాత్యుని యేకాంతవేషమును రససంపూర్ణతో ప్రకటించిమాసిన యాటలప్రోడ మన ముంజలారికృష్ణారావు. గోవిందరాజులనుబ్బారావుగారు, నెల్లూరినాగరాజరావుగారు మున్నగువారు యుగంధర పాత్రను ధరించినారు. నాయనభవములో పిచ్చివాని భాగమును పిచ్చిచేష్టలమరుగున యుగంధరుని నిజోద్దేశ్యమును వెలిబుచ్చుచు అభినయించిన మేటి కృష్ణారావు. పానుగంటివారి కంఠాభరణములో పిచ్చిగామకాస్తుర్లు అను హాస్యవ్యక్తి యొకడు వచ్చును. అందులోకూడ యొక నువ్విశ్చెటి—పిసిసారికోమటి, అరువదియేండ్లునిండిన వారవనితాన్వేషి యొకడు వచ్చును. అతని సీచవర్తనము, సీచశృంగారము, అసభ్యతయే హాస్యమునకు కారణము. కాని చింతామణినువ్విశ్చెటియంతటి చెడ్డవాడుకాదు. రామకాశ్రి మంచివిద్వాంసుడు, బ్రహ్మచారి, ఉపాసకుడు. వీనివలననే మదపిచ్చియొక్కినవాడు, మదోన్మత్తుడై పెరివాడై సంచరించుచున్నను, తన పాండితి గరిమను, ఉన్నతాదర్శములను, సుశిక్షను, ఆత్మజ్యోతిని, మేఘములనడుచు ప్రకాశించు చంద్రికలవలె నవ్వడవ్వడు చూపుచు పిచ్చిచేష్టలవలన కొంత హాస్యవినోదమును గలిగించుచుండును. ఈపాత్రయు నిజముగ హాస్యప్రధానముకాదు, జాలికరమే. యుగంధరుడు అన్నియు తెలిసి మేల్కొని వ్యవహరించెడు ఉన్మాదాభినయజేత. పిచ్చిరామకాశ్రి వేషము పిచ్చియొత్తిన

పండితుడు. పిచ్చివానిని జూచి పిల్లవాండ్రు పరిహాసించుదురగాని తెలిసినవారందరు వాని కరుణించి వానికై బాలిపడుదురు. అట్టిబాలిని పురిగొల్పుచూపులతో పాండిత్యము, బ్రహ్మచర్యము, నిష్కల్మషవృత్తియు స్ఫురించెడిరీతితో మదపిచ్చివాని ప్రేరితనమునంతయు చూపరల చెచ్చరవొంద జూపనేర్చిన హాస్యాభినేత బందరులోని చిత్రపు చలపతిరావుగారు.

సామద్రీకశాస్త్రము మనుష్యుల బాహ్యరూపమునకును, ఆంతరంగిస్వభావమునకును గల సంబంధమును చెప్పచున్నది. సామాన్యముగ శ్రీకృష్ణబుద్ధదేవవివేకానందాది మహాపురుషుల శరీరములు సమవిభక్తములై సుందరములై యుండుననియు, వంకరటింకరవాని బుద్ధులుకూడ వక్రగతులనే చరించుననియు లోకసామాన్యము నమ్మెడిమాట. ఇది సాధారణముగ నిజమే కాని సాహిత్యమందు ప్రసిద్ధిగాంచిన మహాగుణవంతులలో కొందరు అష్టావక్రదేహములు కలిగియు, కొందరు శకలైశ్వర్యసంపన్నులగువారు పరమసీచులై హాస్యాస్పదులై యుండుటయు తటస్థించుచున్నది. 'నోటరుడేమ్ డిప్యారిస్' అను నవలావతంసములోని కుంటినాయకుడయిన క్యాపిమాడోకు లేని వంకరలు జగమున లేవు. కాని అంతటిగుణవంతుడుకూడ కనుపించడు. మృచ్ఛకటికలోని శకారుడు రాజుగారి బావమరిది, పడుచువాడు, బహుశః చక్కనివాడు, అన్ని కలిగినవాడు. కాని అతని చేష్టలు, మాటలు, ఆలోచనలు అన్నియు విద్యావిహీనతను, మూఢత్వమును, సీచసాంగత్యమును చూపునవైయున్నవి. నాట్యప్రదంబములలో శకారునిమించిన హాస్యపాత్ర లేదనియే చెప్పవచ్చును. మేకపోతుగాంభీర్యమునను, సమయములో పిరికితనమును, దుర్మార్గతనము పేక్షియరుకల్పించిన 'పాల్ స్టాపు'ను మించినవాడు. శకారపాత్రలో హాస్య స్వభావము సంతృప్తముగ జూపబడినది. రాచరికములేని రాచపోకడలు, సంపదలేని డంబము, ధైర్యమొదవని దుడుకుతనము, శీలనిగ్రహము లెరుగని అధికారము, నిలుకడలేని యుత్సాహము, వలపుబాడ లరయని మోసవర్తనము, నీతిలేని తంత్రము, పిరికితనము, క్రూర్యము, వైచ్యము మున్నగు కాపురుషగుణంబులన్నియు, రాజనామకుల కుండనోపేడి దుర్గుణంబులన్నియు రాకీ భూతమై శకారునియంద దవతరించి హాస్యభేలనా వైద్యవ్యసామాజ్యమున జిందులిడినవి.

పై విషయములన్నియు మూలమునుమించిన నేర్పుతో శ్రీ కొచ్చెర్లకోట రంగారావుగారు అభినయించిరి.

రంగారావుగారు ఇటీవల 'రంగూన్ రొడ్డి' అనునాటకములో శంకరరావుపాత్రను ధరించి ఆడుచున్నారు. రంగూన్ రొడ్డి నాటకము ఒక త్రాగుబోతుయొక్క జీవితచరిత్రను, అతని క్రూరకృత్యములను తెలుపుచున్నది. శ్రీ కొరకును, డబ్బుకొరకును పెనుగులాడెడి దుర్మార్గులు అందులో త్రాగనేర్చినవారు ఎంతవరకు నడువగలరో, వారివలన ఎంద రెన్నివిధముల పీడింప బడుదురో తుద కీ దుష్టనాయకుల గతి యేవిధముగ పరిణమించునో యీనాటకము ప్రదర్శించి మధ్యపాననిషేధమును నూచించునదై యున్నది. దీనిని పెక్కుమంది ఆమెచూర్లు, వీధినాటక ములవారు, కొందరు స్త్రీజినాటకములవారుకూడ ప్రదర్శించుచున్నారు. ఇందలి కథాంశములో కొంతభాగముగాని, చాలపట్లుగాని ప్రత్యక్షముగ గాంచిన నటు లనేకు లుండుటచేతను, నాటకీతివృత్తము సామాన్యస్వాభావికమగుటచేతను పలుమంది యిందలి రొడ్డిపాత్రను నేర్పుమై

సహజకాళముతో నభినయించుచు అభినయమెట్లున్నను సవాలు లధికముగ ప్రకటించుకొనుచు రేగుచున్నారు. ఇందులో మిక్కిలి పేర్వడసినవారు దొమ్మేటి సూర్యనారాయణగారు. వీరు రాడీయొక్క కథోద్దిష్టమైన బాహ్యస్వభావమును సంపూర్ణముగ గ్రహించి రాడీతత్వమును ప్రదర్శనరూపమున వెల్లడించుచు విశేషముగ ధనసంపాదనమును చేయుచున్నారు. కొచ్చెర్ల కోట రంగారావుగారు ఈ పాత్రనే కొన్నికొన్ని మార్పులతో శంకరరావు రాడీయొక్క మానసికవ్యాపార విపర్యయములను లెస్సగ గుర్తించి ఆ చిత్తవృత్తుల కనుకూలముగ ఆహార్య విరచనతో, నడవడితో ఆ వేషమునకు బ్రాహ్మణసహజముగు లాలిత్యమును, సంస్కారమును ఆపాదించుచు శేరిలింగంపల్లిగ అభినయించి సహృదయుల మన్ననల నందియున్నారు. రాడీనాటకము వంటివే, యీనాటి సాంఘికదోషములను వెలిబుచ్చుచు నీతిని గరుపనెంచినవే అనేకములు గలవు. వరకుల్కమునుదానిలో శింగరాజు లింగరాజుపాత్ర ప్రశంసింపదగియున్నది. మధుసేవ, మద్రాసుటక్కురు మొదలైనవికూడ పయి రాడీవంటి కథాంశములనే, అట్టి నీతిప్రబోధమునే చేయుట కుద్దేశింపబడినవి. ఇట్టివానిలో నిజముగ హాస్యగ్రాస ముపొంగుచున్నదా అనునది సంశయము. నీచజాతీయము, సామాన్యజనదీవితము చూపినమాత్రముననే హాస్య మేర్పడదు. నవ్వించుటకు బదులు ఈ నాటకములు భయము, ఆసహ్యము, గోత్ర కలిగించి నీతిబోధకుబదులు నీతిదూరులగువారికి ఎక్కువ హెచ్చరిక కలుగజేయుచున్న వేమోయని సంశయము.

సంస్కృతమాలకమయిన మృచ్ఛకటికలోని శకారపాత్రము సర్వాంగహాస్యస్థావనముచే హాస్యలోకమున అద్వితీయమని చెప్పవచ్చును. తెనుగున ప్రతాపరుద్రయములోని చెరుముకి యుత్కృష్టమైన కావ్యసృష్టి; వెంకటరాయశాస్త్రిగారి అమూల్యకల్పన. వారు చేసిపెట్టిన దిప్తి బొమ్మ చాకలిపేరిగాడు; వీడు రూపమందు రాజును బోలినను చరించునది ప్రాసాదవాటికలయ్యును అచ్చటి మేటిమర్దాద లేమాత్రము వంటపట్టని మొద్దుబుర్ర. వీనిని రాజుజేసి కాకతీయ సామ్రాజ్య మరాజకముగాకుండ కాపాడిన జనార్దన యుగంధర మంత్రాంగములో పేరిగాడు చూపిన వెర్రితనము రంగప్రసిద్ధమైయున్నది. ఇందులో నిజముగ నవ్వదగిన సందర్భములు లేవు కాని కొద్దివాని కెక్కువపదవి సంభవించినప్రమాదముమాత్రము కనపడుచున్నది. పేరిగాని వేషములో తెలుగులోకమును ఒప్పించిన పెద్దిభొట్ల చలపతిరావుగారి సామర్థ్యమంతయు ఈ చాకలివాని వెర్రిబాగులతను చూపుటయందే సంపాదించబడినది.

హాస్యప్రసంగములయొక్క ప్రధానప్రయోజనము ప్రకృతి సహజముగ వికృతాంశములను, అసందర్భములను జూపుటయేగాదు. ఇవి చాలవరకు సభ్యతాభేదముచేతను, సామాజికల కుండు అనుభవాపాంకారముచేతను హాస్యాస్పదములై యున్నవిగాని నిజముగ హాస్యముకన్న జాలినే యొక్కవ కలిగించును. కులాసాబదులు కరుణ నేర్పరచును. నత్తివాని మాటలకు, కుంటివాని నడకలకు, ముసలివాని వణుకులకు రసికుడైన ప్రేక్షకుడు కరుణించునగాని నవ్వనేరడు. సక్కుబాయి అత్తగారి వేషము వెంకటేశ్వరరావుగారు అభినయించి అసంస్కారుల మెప్పులకు పాత్రులయినారు. వీరి అభినయరీతులను ఇతర అత్తగారి నటులుకూడ అనుసరించుచున్నారు. కాని ఆ పాత్రస్వభావము మాతృస్వభావముతో కూడినదికాని క్రూరనాస్తికతలో చిట్టెముకట్టినది గాని యేమాత్రము హాస్యస్వభావముకలది గాదు. దానిని హాస్యముగ నభినయించుట తప్ప.

ఉద్భటమైన దుర్మార్గము, దుర్నితీకుడ యెట్టిపాటలతో కూడినను జగుప్సాహేతు వగునేగాని హాస్యరసమై మనస్సునకు విశ్రాంతిని, సంతోషమును కలిగింపవు. రసప్రపంచమున హాస్యము ఒక విరుగుడుమందువంటిది. హాస్యకథ క్రూరవ్యవహారములతోగాని, కాపట్యముతోగాని, అపకార చింతతోగాని కూడియుండకూడదు. కథాపరిణామముకూడ అట్లుండకూడదు. నిరపాయముగ కులాసాపరచుటయే రాగద్వేషములను తొలగించి నిరపాయమగు సంతోషమును కలిగించుచు వినోదపరచుటయే దీని ముఖ్యధర్మము. ఈ ధర్మమును చక్కగ నెరిగి నిజమైన హాస్యకథను తెలుగుభాషకు ప్రసాదించినవాడు గురజాడ అప్పారావుగారు. దాని భావమెరిగి నేర్పుమై యభినయించి రసవర్షమును గురిపించనేర్చినవారు తెనాలి రామవిలాససభవారు.

హాస్యసారస్వతప్రపంచమున నిలువగలిగిన పలునేర్పుల పోకిరి మన గిరీశం. 'ఈ వైదికపు వెధవ, యీగిరడ్రు'నుమించిన టక్కురు డాంబికుడు, ఉపాయశీలుడు, చివరకు అనపకారి యొందునను కానరారు; రామప్పపంతులవంటి బడాయికోరు, పూలు యింకో-చోట వుండడు. మధురవాణి మాధుర్యం ఆ విజయనగరకపిపుంగవునకే అనుభవమైనదిగాని (శ్రవణానందపాణి గ్రహీత కృతికర్తలకుతక్కు) జేరికొరిసామ్ము కాదు. కన్యాశుల్కముమీది విమర్శన ఆశోక ములో ప్రచురించియున్నాను. అందు పాల్గొనిన తంగిరాల ఆంజనేయులు (రామప్పపంతులు) గోవిందరాజుల నుబ్బారావు (గిరీశం) పులిపాక వెంకటేశ్వర్లు (కరటకశాస్త్రి) మృదుమధుర మందహాసపరిశోభిత వారవనితాశిరోమణి పాత్రధారి నవరసాభినయ సార్వభౌముడు స్థానం వరసింహారావు (మధురవాణి) మగపెల్లికూతురు రాజు తక్కుంగల యితరనటులు అందరు కన్యా శుల్కముతోబాటు ఆంధ్రలోకమున అవతరించి అందరి హాస్యధర్మమును సహజకౌశలముతో నిర్వహించి అద్వితీయులై యెల్లరచే మెప్పువడసి కన్నులగట్టినట్లు నిలచియున్నారు.

జీవితము లోకములో ఇతర రసములతోబాటు హాస్యరసముకూడ జేరియున్నది. కాని దీనిని నిరూపించెడి పరిభాష కేవలము వెక్కిరించునదిగాక, ద్వేషపూరితమైనదిగాక నులలితమయి, నుకుమారమయి, వ్యంగ్యప్రధానమయి వ్రాయుటకును, అభినయించుటకునుకూడ కష్టతరమై యుండును. కేవలము కొన్ని జాతులయొక్కయు, వృత్తులయొక్కయు, వ్యక్తులయొక్కయు, ఆచారములయొక్కయు లోపములను వికృతముగ, విపరీతముగ వెక్కిరించినమాత్రముననే హాస్యము రసత్వము నొందనేరదు. వర్ణింపబడిన విషయముపట్ల కరుణ, గౌరవము ప్రేక్షకునకు విర్పడవలెను. శాంతచిత్తము కలిగియు పిల్లగాలుల యలజడిని చల్లగ నుఖమొందు నిదాఘపరి తప్తునివలె నిజమైన హాస్యరచనల నందుకొనినవారు సమాధిశైథిల్యమును అనుభవించవలెను. మన ప్రాచ్యదేశములలో, ప్రాచ్యసారస్వతములో హాస్యము తక్కువఅనియే చెప్పవచ్చును. నాటకము లందు మాత్రము జాతీయాభినయ పూర్వకముగ హాస్యముకన్న హాస్యాభాస మెక్కువ చూపబడు చున్నది. అనాచిత్య మెక్కడనున్నను హాస్యకారణమే యగును. కంటివాడు పరుగులెత్తినను హాస్యమే. దారులదోచెడి యెరుకలజేషములో నటరాజాచారి పల్లవి ప్రస్తరించినా, రాజ్య భ్రష్టుడై దారాపుత్రవియోగదుఃఖితుడై పాచకవృత్తిలో నల్లాడు విరూపి నలుడు పద్మపరం పరలో సంగీతప్రసంగంబుల విస్తరించినా హాస్యమే యగును. ఇవియున్నియు జౌచిత్యము, నందర్భకుద్ధి లేకపోవుటవలన కలిగించెడి నవ్వుబాటగాని సరసమైన, మృదువైన, కరుణా

ప్రపూర్ణమైన యొక్కోకజాతియొక్క వేషభాషాచేష్టాచారములశేకాక యావస్మానవశోటి యొక్క సామాన్యధర్మములలోని హాస్యాస్పదమగుపట్లను వర్ణించు కావ్యములును, వాని నభినయించెడి నటులును మనదేశమున అరుదనియే చెప్పవచ్చును. మనిషియొక్క ఆశోగ్యము వానికి నవ్వగలకత్తి ననుసరించియుండునని వైద్యులు చెప్పుదురు. అటులనే మన సారస్వతముయొక్కయు, చిత్రకళయొక్కయు, నాట్యకళయొక్కయు సజీవసంచలనము సరసహాస్య ప్రయోగము లేర్పడి నప్పుడే, యేర్పడినకొలదియే యుండునని చెప్పవచ్చును. అంగభాషలో పాశ్చాత్యప్రపంచములో వేలకొలది మహానవలకర్తలున్నారు కాని సరసముగ, నిర్దోషముగ లోకములోని హాస్యసందర్భములను వెల్లడించినవాడు ఛాలెన్జు డిక్కిన్సు ఒక్కడే. అతని రచనలచే మాత్రమే అంగభాష విశ్వవిఖ్యాతి నొందినదై విశ్వమాన్య మగుచున్నది. అట్టి హాస్యరచన, హాస్యప్రయోగవైదుష్యము మన నాట్యాదిలిలితకళల కెప్పుడు ఏర్పడునో అప్పుడే మనభాష లోకహితమగుచున్నది. అట్టిసటులే సరసనాట్యకళా వైదుష్యసంపూర్ణు లగుచున్నారు.

అభివృద్ధి? మార్పా?

కొడవటిగంటి కుటుంబరావు

లోకంయొక్క మేలుకోరేవారు లోకానికి సంబంధించిన అనేకవిషయాలనుగురించి ఈప్రశ్న వేసుకుంటూఉండాలి. అటువంటిప్రశ్నలు వేసుకోటం ఏసంఘంలో ఆచారంగా ఉండదో ఆసంఘం మధ్యమధ్య తీవ్రమైన సంస్కరణలపాలవుతూఉంటుంది. అప్పుడప్పుడు వృథాధనవ్యయమూ తప్పతుంది.

ఇతరవిషయాలతో ఇప్పుడు నాకు జోక్యంలేదు. నే నీవ్యాసంలో కేవలం రంగస్థలానికి సంబంధించిన విషయాలే తీసుకుంటాను.

మన కిప్పుడు కావలసింది అభివృద్ధికాదు, మార్పు. ఒకవిధంగా ఆలోచిస్తే మార్పు అభివృద్ధి, ఇప్పటి మనస్థితికి.

నాటకాలు

ఇప్పుడున్న నాటకాలకన్న మంచివికాదు మనకు కావలిసింది. భిన్నమైన నాటకాలు కావాలి. అనలు నాటకాలకూ కూచిపూడి భాగోతానికి భేదాలు ఆలోచిస్తే ముఖ్యమైన అంశ మేమిటంటే, కూచిపూడిభాగోతులు నాటకం ఆడేటప్పుడు ప్రేక్షకుల భావనాశక్తిమీద ఆధారపడతారు. ప్రేక్షకుడు ప్రతిక్షణమూ విచర్చిస్తూ ఉండరాదు. ప్రవ్లాదుడు హింసించబడుతూన్నట్టు భావించాలి. హిరణ్యకశిపుడు సింహాసనమీద కూర్చున్నట్టు భావించాలి. అంతా అదేవరస. ఆభాగోతం జీవితాన్ని ప్రతిఫలిస్తున్నట్టు నటించడు. హిరణ్యకశిపుపాత్ర ధారి రంగంమీద ప్రవర్తించటానికి హిరణ్యకశిపుడి ప్రవర్తనతో ఏలాటిసంబంధం లేదు. హిరణ్యకశిపుడు మనయెడట సాక్షాత్కరిస్తే మనలో ఎటువంటివికారాలు కలుగుతవో ఆవికారాలను మనలో కలిగించటమే ఆతడివని. అది తక్కువకళ అని చెప్పను. కాని ఇవాళ మనకున్న నాటకాలు కూచిపూడి భాగోతంయొక్క అభివృద్ధియొక్క ఫలితాలా? కావు. భాగోతాన్ని పూర్తిగా వదిలేసి మార్పులెచ్చిపెట్టుకున్నాం. మన మొదటినాటకాల్లా భాగోతంలో ఉన్న నేర్పులేదు.

నేటి నాటకం చాలా దుస్థితిలో ఉంది. నేటి నాటకం సగం ప్రేక్షకుల భావనాశక్తి మీద ఆధారపడిఉండి మిగిలినభాగంలో స్వతంత్రిస్తున్నది. నే నీరోజు నాటకంచూడబోతే అణగిసలాడే తెర రాజుగారి దర్బారుభవనమని భావించాలి. ఆగుడ్డకప్పినబల్ల హంసతూలికా తల్పం అనుకోవాలి. ఆచంకీలుంగారం, ఆ ఆడతనం వేసిన లావాటతను అడివిరీగణులారే

కమంఠల అనుకోవాలి. అదువ్యంతుడు పాడే పద్యం దుఃఖరసంతో ఒప్పుతున్న దనుకోవాలి. (వెనకటిభాగోతం కా దిది, ఉత్తరాగంతో దుఃఖం ఒప్పించటానికి! అనాయకుడి మొహాన భావం ఉంది చూడండి. కాని అనాయకుడు అంత ఆలాపన ఎందుకు చేస్తున్నాడో మాత్రం తెలియలేదు.) మరిన్నీ అనాయకుడు కొడుకుతాయెత్తుకోసరం పిల్లవాడల్లే పాకుతూ చాలా సహజంగా “తాయెత్తు కనపడలేదూ!” అంటూ పాడుతూ ఉన్నాడు కూడాను.

ఈసగంసగంపటన ఎవరికన్ను కప్పుతున్నది? ప్రేక్షకుడి కన్నా, నటుడి కన్నా? నాకు తెలియలేదు.

పోలే కూచిపూడి భాగోతానికి పోవాలి, లేదా అనుకోటాలులేకుండా ప్రతినలునూ సహజంగా ఉండేట్లు రాయండి.

నాటకాలు సహజంగా ఆచరణబటానికని రాయాలి. ఏవైతే రంగస్థలంమీద చూపించటానికి వీలేదో అవి నాటకాల్లో పెట్టకుండా ఉండటం చాలామంచిది. స్టేజిమీద వానకురిపించటం ఎట్లా? లేదా ఏనాటకమైనా ఆడేటందుకు వీలైన రంగం నిర్మించాలి. మామూలుగా స్టేజిమీద ఒకగది, మూడుగోడలూ, కిటికీలూ, వాకిళ్లూ చూపటం అసంభవంకాదు. తెలుగు నాటకరంగంమీద అదేది? స్టేజిమీద భజనలోనూ, మిగతాపాత్రల కోరికమీదా (సందర్భానుసారంగా — జీవితంలోమాదిరిగానే) — మిగతానాటకాని కడ్డంరాకుండా — సంగీతం సహజంగా ఉంటుంది కాని ఎక్కడబడితే అక్కడ సంగీతం చాలా అసహ్యం. దాన్ని గురించి నాకల్లో వెంట్రుకలంతమంది రాకారు. అంతకన్న ఎక్కువమంది ప్రతిఘటించారు!

జీవితం కళలో కూడుతున్నదికాదు. దాన్ని కళచెయ్యాలంటే చేలో కలుపుతీసినట్టు కొన్నిభాగా లెత్తేసి తిరిగి రాయాలి. అదే నాటకాలురాసేవారి పని. బహుదు చిత్రించేవాడు సహజంగా ఉంటుందని బహులో పెంటుకుప్పలూ, గడ్డిపరకలూ, రాళ్లూ చిత్రిస్తాడా? నాటకం సహజంగా ఉండటంలో ఆకండిషనుకూడా ఉంది. సహజమైనవిషయాలు కొన్ని తీసేస్తున్నాంకదా అని సహజంగా లేనివికొన్ని కలపటం పొరపాటు. నాటకాలు రచించేవారి కోవిషయంకూడా గమనించాలి. జీవితంలో కనపడే తుమ్మాయి జగ్గాయిగాళ్లను రంగస్థలంమీద చూడటాని కెవరూ రారు. లోకంలో dramatic personalities కొన్ని ఉన్నై. వాళ్లనే రంగంమీద చూపించాలి. అవిధంగానే జీవితంలో జరగదగిన dramatic incidents, situations మొదలయినవికూడా ఉండాలి. ఇతరకళాభ్యాసి కెన్నినియనూ లున్నవో నాటక రచయితకుకూడా అన్నీ ఉన్నై. ఒక కాన్వాస్మీద రొండు మంచిజోమ్ములకు తావులేదు. నాటకాల్లా, అంతర్నాటకాలూ ఈకాలానికి పనికిరావు. ఏకత్యమనేది ఎప్పుడూ ఉండి తీరాలింటే. నాటకరంగంమీదికి వ్యర్థపాత్ర రావటం ఎంతతప్పో పాత్ర తనవనిని వెల్లడించుకుంటూ, లేక మొహంమీద రానుకునిరావటం అంతేతప్పు. ఒకదుర్మార్గుడిపక్కన ఒక సత్మార్గుణ్ణి ప్రవేశపెట్టడం మొదలైన పద్ధతులు అంతఉత్తమమైనవి కావు.

నాటకానికి నిబంధనలివ్వటం చాలా పొరపాటు. అత్యగౌరవంకలవాడు (సత్యులేని అహంకారానికి “నే నేమీ గౌరవం ఇవ్వటంలేదు.”) నిబంధనల కొప్పుకుని ఎన్నడూ వని

భరతనాట్య భంగిమములు
 (“గోపీనాథుని” తాండవమునుండి)

పాశ్చాత్య నాట్యవైఖరులు

చెయ్యడు. కష్టమేమిటా ఇది ఉండమాడదని చెప్పగలవేకాని ఇది ఉంటుంది అని ఎప్పుడూ చెప్పలేను.

పాత్రధారణ

ఇండుడు, యముడు, కృష్ణుడు, రాముడు మొదలైన పురాణపాత్రలతో పెద్దచిక్కేమిటంటే వాళ్ళిట్లా ఉంటారని ఎవరూ నిర్ధారణచెయ్యలేరు. నిజంగా చెయ్యబడిఉన్నవంటే అజానుబాహులూ, దీర్ఘకాయలూ మనకు దొరకటం దుర్లభం. అందుచేత అటువంటిపాత్రలు ధరించేటప్పుడు “కృష్ణుడికి మీసాలున్నవా?” అన్నటువంటి ప్రశ్నలు రాకతప్పదు. దాని మీద పెద్ద వాదప్రతివాదాలు మరీఅసహ్యం. మీసాలతోఉన్న కృష్ణుడు ప్రేక్షకులకు కృష్ణుడల్లే ఉండడమే. ఎవరైతేభారతాల్లో కృష్ణుడికి మీసాలున్నవని చెప్పబడిఉన్నారేమిటానే పాత్రధారణచెయ్యటం యోగ్యం. బహుశా ధర్మరాజు మొదలయినవారృకు గడ్డాలుండేఉంటేకాని నేను గడ్డాలతో పంచపాండవులను సహించలేను. ప్రేక్షకులంతా నావంటి వారే అయితే గడ్డాలుపెట్టి ఏంలాభం?

అడవాళ్ళు అడవేమలు చెయ్యటంగురించికూడా అంతే. మగవాడిచేత అడవేమం వేయించి అడవే ననుకోమంటే నే ననుకునేదిలేదు—అందువల్ల నే నాంధ్రుల నీతి కాపాడి వీరస్వర్గానికి పోయినాననే నాటకం అసలు కృత్రిమంగానే ఉండాలని వాదించి ఏంలాభం? కృత్రిమంగా ఉండాలంటే, గుడ్డచువ్వలతోసహా కైలాసీను లెందుకు?

అసంభవంగా ఉండదగిన నాటకాలు కొన్ని ఉన్నై, సరదాకాడే ప్రహసనాలు. వాటిల్లో ఎంతసంగీతమన్నా పాడవచ్చు (సరదాకని స్పష్టంగా తెలియచేస్తూ). అడవాళ్ళు మగవేమలు చెయ్యవచ్చు (అసలు మగవాడేనని తెలియచేస్తూ). ఇంకా ఎంతఅభాసైనా చేసి జనాన్ని నవ్వించవచ్చు. కాని ఎవడు బిగ్గరగా నవ్వినా “కామెస్”అని కేకలేస్తూ ఈపాత్ర ధారణేమిటి? ఇప్పు డాడవేమం వేస్తున్న సరసింహారావుగారు మొదలైనవారల్లే నటించే అడవాళ్ళు లేరనేది నేను వాదనగా తీసుకోను. నాకు కావలసింది అభివృద్ధికాదు, మార్పుని స్పష్టంగా చెప్పాను. ఈబాధ కొత్తరకం పాత్రధారణలోనేకాక కొత్తరకం నాటకాలలోనూ ఉంది. కొత్తటెక్నిక్ కావటంవల్ల పాతనాటకాలంత కొత్తనాటకాలుండవు. అనాటకాలకు మొదట్లో సక్కురాయికి లభించిన విజయం లభించకపోవచ్చును. కన్యాశుల్కంవంటి చూసినవాడు లేడు చాలాకాలం. ఈరోజున కన్యాశుల్కంకన్న మంచినాటకం లేదు తెలుగులో. నాటకంగా చూస్తే అంతకన్న మంచినాటకాలు రాయటాని కష్టకాశం ఉంది, దాని ఇతరగుణాలు ఎన్ని ఉన్నప్పటికీ.

భావప్రకటన

నేనొకసారి జరిగిపోయిన కుంభమేళసమయంలో ఆలహాబాదులో “పంజాబ్ మెయిల్” అనే హిందీనాటకం చూశాను. నాకు పాత్రసంభాషణ ఏమీ అర్థంకాలేదు. వాళ్ళ పాడే పాటలు గ్రామఫోనురికార్డుల్లో వినే తురకలల్లాయినదాలు—కచ్చాగానా—మాదిరిగానే ఉన్నై. నేను సహజంగా చూడగలిగింది వాళ్ళ భావప్రకటనమాత్రమే. అనాటినించి

ఈనాటివరకూ నాకు హిందీవార్య నాగరికతలో నమ్మకంలేదు. నేను పొరపాటుపడి ఉండవచ్చును. ఆనటులు హిందీనాగరికతను దాచిఉండవచ్చును. కాని వాళ్లు బిగ్గరగా అరవటం, చేతులూపటం, శవధాలు చేస్తున్నట్టు తుదానికోసారి నటించటం, కోపం, సంతోషం మొదలైన భావాలు అడివినునుమ్యులల్లే ఉండేకంతో ప్రకటించడంచూస్తే వాళ్ల కేకోకానా నాగరికతనేది ఉన్నట్టు కనిపించలేదు.

తరవాత నాకు కీర్తిశేఖలయిన పిల్లలమరి నుంద్రరామయ్యగారు జ్ఞాపికపచ్చారు. వెంకట్రామయ్యగారి శివాజీ, నుంద్రరామయ్యగారి రామసింహుడూ ఎప్పుడూ జ్ఞాపకం వస్తాయి. వెంకట్రామయ్యగారి శివాజీని నేను విమర్శకుడల్లే చూడగలను. నుంద్రరామయ్యగారి రామసింహుడు నన్ను సరిగా కూర్చోనివ్వడు. ఆశివాజీని కావాలంటే పరిచయంచేసుకోగలను, లేకపోలే మానగలను. ఈరామసింహుడు!...ఆరామసింహుణ్ణి పరిచయం చేసుకోటానికి నాబోటివాడి కథ్యంతరం ఉండవచ్చునని నుంద్రరామయ్యగారు గమనించి ఉండవలసింది!

పాత్రను లోపల ఇమడ్చుకోటం ఒకపద్ధతి, దాన్నే మీదధరించటం ఇంకోపద్ధతి. నాకెందుచేతో రొండోది వచ్చదు. చంద్రమతి దుఃఖిస్తే నా కథ్యంతరంలేదు—అమఃఖం సాధ్యమైనంతవరకు నానించి దాస్తే చాలా నాగరికతకలమని షయమంటాను. నన్ను కూడా ఏడుపులో ముంచెయ్యాలని ప్రయత్నంచేస్తే మైబట్ట దులిపి లేచి చక్కాపోతాను. నేను గ్రహించగలమనిషినే. మొహానికి కొంగడ్డంపెట్టుకున్నా భుజాలు ఎగరటంచూసి దుఃఖిస్తున్న సంగతి కనుక్కోగలను. నిశ్శబ్దంగా ఏడుస్తున్నమనిషిని చూస్తే నాగుండె తరుక్కుపోతుంది. ఏడుపు తెప్పించాలని ప్రయత్నంచేసి కోపం, ఆసహ్యం, (ఉన్న సంగతి చెప్పిద్దా) భయం కలిగించడం ఎందుకు?

అప్పుడప్పుడు రంగస్థలంమీద స్వేచ్ఛా, పద్యాలు విరిచి చదవగలగటం నటనాసామర్థ్యంగా భావించబడుతుంటే—ప్రేక్షకుల అజ్ఞానాన్ననుసరించి. ప్రేక్షకులు అజ్ఞానులుగా ఉన్నారనేది పెద్దవాదనగా పెట్టటంకూడా నాకు బాగాకనపడదు. అజ్ఞానంలో ఉన్నవారైనా అజ్ఞానంలోనే ఉంచటం నటుల పాలసీకాదని నమ్ముతాను. వాళ్ల అజ్ఞానాన్ని పురస్కరించుకుని బీళ్లు గొప్పవాళ్లనిపించుకోవటంకన్న అనిపించుకోకుండా ఉండటం అందరికీ మంచిది. నేను గొప్పనటుణ్ణి అని ధీమాకలవాడు బలవంతాన ఎవడిచేతిలో ఉత్తరాలు రాయించుకోవటంగాని, చురకా లిప్పించుకోవటంగాని, పత్రికల్లో వ్యాసాలు రాయించుకోవటంగాని ఎందుకు జరుగుతుంది? ఎవడికాళ్ళన్నా పట్టుకుని నాకథలను గురించి అనుకూలవిమర్శన చేయించుకున్న మర్నాడు నే నమాంతంగా గొప్పకథకుణ్ణిపోతానా? అట్లా రాయించుకోవటమేనా సహించగలమనకాని అసంగతి అందరికీ తెలిసిపోయిందని తెలిసినా స్నిగ్ధతో తలవంచుకోకుండా వెనకటిమోస్తరుగానే తిరుగుతున్నవాణ్ణి ఎన్నటికీ సహించలేను, తుమించలేను.

గొప్పనటులు, గొప్పనటులంటే ఇదీ మనం రోజూచూస్తున్న గొప్పనటుల గొప్పతనం. నాటకాలకుమల్లేనే గొప్పతనానిక్కూడా వైజ్ఞానిక ఎఫెక్ట్, లేక హాంసు కావాల్సిమా?

మిగిలిన అన్నివిషయాలతోపాటు నటులు అభివృద్ధి చెందటంకన్న మారిపోవటమే బాగుంటుందని తోస్తుంది!

[ఏ కాంకం]

శ్రీ శివశంకరశాస్త్రి

అంకితం

ముద్దుకృష్ణకు

ఒక మోస్తరు విశాలమైన గది. జూలై, 1935. సాయంకాలం రమారమి అయిదుగంటలు. గదిలో రెండుపక్కలా రెండుబీర్వాలు. కొంచెంమధ్యగా పెద్ద మేజా. కిటికీల పక్కల కుర్చీలు. ఒక కిటికీలోనుంచి గులాబీపూలమొక్కలు కొద్దిగా కనిపిస్తవి. రెండువైపులా తలుపులు. గోడలమీద చిత్రపటాలు. మేజా మీద కొన్నిపత్రికలు.

విశాలాక్షి కుర్చీలో కూర్చుని 'గృహలక్ష్మి' చదువుతూ వుంటుంది. రమారమి 18 సంవత్సరాలు. అందమైన నవనాగరికయువతి.

సీతమ్మ ప్రవేశిస్తుంది. 50 యేళ్ల వితంతువు.

విశాలాక్షి:—[తల్లినిచూచి] ఏ మమ్మా ?

సీతమ్మ:—అత నింకా రాలేదేం ? రైలుబండి వచ్చి ఘంట కాలేదూ ?

విశాలాక్షి:—తోవలో స్నేహితులతో మాట్లాడుతున్నారో, టీ పుచ్చుకొంటున్నారో. తప్పుకుండా వస్తా నని వ్రాశారుగా.

సీతమ్మ:—ఈ టీలూ, గీలూ తాగి చెడిపోతున్నాడు ! మన ఇంటా వంటా యెన్నడూ ఈకాఫీలూ, టీలూ లేవు. నిక్షేపంవంటి వైదీకిటుంబులూ పుట్టి అడ్డమైనచో టల్లా తిండి తిప్పలూ తింటాడు. బొత్తిగా అనాచారం !

వికాలాక్షి:—ఈకాలం ఎంతసంప్రదాయపు కుటుంబాల్లో పుట్టినా ఇంగ్లీషు చదువు కున్నవాళ్ళకు ఆచారాలమీద ఆభిమానం లేదు.

సీతమ్మ:—కాకపోయినా నీమొగుడిది మరీ ఆగడం! చూడు మన వెంకటాశ్వుర్లు మెట్టిక్లాను ప్యాను కాలేదూ? ఎంతనిష్ఠ! ఇంగ్లీషువల్ల కాదు తల్లి, చెడిపోయ్యేది—ఆకతాయి స్నేహితులవల్ల.

వికాలాక్షి:—ఆయన స్నేహితు లెవరూ ఆకతాయిలు కారు. అయినా, ఆయన చెడిపో తూన్న దేమిటి? కాకపోతే కాస్త మడ్డీ, మైలా అనే సంగతి చూడరు.

సీతమ్మ:—ప్రతిదానికీ అతనిని పెనకేసుకు వస్తావు.

వికాలాక్షి:—ఆయనలాంటి మని పెవ రున్నారు!

సీతమ్మ:—అవునులే, మొగుడిమీద ఇష్టమైతే అతడేమి చేసినా తియ్యగానే వుంటుంది.

వికాలాక్షి:—నిలుచుంటూ వెండు కమ్మ, కుర్చీలో కూచో.

సీతమ్మ:—నాకు కుర్చీలూ గిర్చీలూ వద్దులే తల్లి [కిటికీలో కూచుంటుంది.]

వికాలాక్షి:—మామయ్య వచ్చి చెయ్యి చూస్తూ నన్నాడు ఉదయం. అయినా యీవూట కులాసాగానేఉంది.

సీతమ్మ:—అయ్యో, పిచ్చితల్లి! ఏం కులాసే, నీమొహంకులాసా. ఆవెంకటేశ్వర్ల తండ్రికి మీదు కట్టబట్టి ఏదో కాస్త నింపాదిగా వుంది నీకు.

వికాలాక్షి:—జబ్బుగా లేందే వుండుంటావుండడం నీకు అలవాటు. కడుపునిండా అన్నం తిన్నా ఒకమెతుకు లోపలికి పోలే దంటావు.

సీతమ్మ:—చూసి ఓర్చలేకపో తల్లి!

వికాలాక్షి:—అభ్యాసమే!

సీతమ్మ:—కడుపున పుట్టిన కూతురే యిల్లా అంటూంటే ఇతరు లే మనుకుంటారు? మొగుడుమండా అంటే ముప్పి కొచ్చినవాళ్ళంతా ముండా అంటారు.

వికాలాక్షి:—చాలేస్తూ నీసామెతలు!

సీతమ్మ:—నీకల్లాగే వుంటుందిలే.

వికాలాక్షి:—నువ్వు అన్న దల్లా ఒప్పుకుంటే మంచివాళ్లు.

సీతమ్మ:—నామాట ఏం విని అఘోరిస్తున్నావుగనక! కుడిచెయ్యి మీదుకట్టతే తల్లి అంటే నామాటేమన్నా విన్నావా?

వికాలాక్షి:—ఎదంచేత్తో అన్నం తినడం ఏమిటి — ఆసక్త్యం వేసుకుంటూ [ముఖం చిటిక్తుంది.]

సీతమ్మ:—ఎదంచేత్తో ఏడుశెల్లు భోంచేసింది నీమితల్లి. దానికి లేనిఆసక్త్యం నీకు వచ్చిందే?

వికలాక్షి:—అకాలపువాళ్లు వేరూ, యీకాలపువాళ్లు వేరూ.

నీతమ్మ:—వట్టి పాపిష్టికాలం ఇది. అందుకే ఈరోగాలూ, యీమందులూ, యీ ఏడుపులూ!

వికలాక్షి:—వెనకటివాళ్లకు జచ్చే లేదు కాబోను. అయితే యెందుకు చచ్చిపోయి నాలో? అంతా వుండాలిందేనే.

నీతమ్మ:—నీకు వేళాకోళమే. పుట్టినవాళ్లు చావకుండా వుంటారా ఏమిటి? ఉన్న న్నాళ్లూ రాళ్లలాగ వుంటా రనిగాని.

వికలాక్షి:—అయితే అన్నివైద్యగ్రంథాలు ఎందుకు రాకారో.

నీతమ్మ:—నీకు సమాధానాలు చెప్పడం నా చేతకాదు తల్లీ! నిన్నగాక మొన్న అంత జబ్బుచేసే నీకు — అప్పుడే పడిపోయినట్టు పుస్తకం చాలపట్టి పరీక్షకు చదివినట్టు చదువు తున్నావు.

వికలాక్షి:—చదువుకుంటేనే తప్పాయె మిదప్పిలో. ఆడది చదువుకున్న దంటే మగాళ్లకి ఉత్తరాలు రాయడంకోసమే అంటారు మిపంటివాళ్లు కొంతమంది.

నీతమ్మ:—అంతా అలా అహోరిస్తారా? నీవు చదివి సాధించి డేమిటో చెప్పు.

వికా:—నన్ను తిన్నగా బిల్లోకి పెళ్లనిచ్చావు గనక. కారదాయాప్తు అమలులోకి వస్తుందని మాడావిడిపడి పెళ్లిచేస్తిరి. పదమూడేళ్లయినా పద్దాసుగేళ్లని చెబితిరి. అదృష్టవశాత్తూ ఎవళ్లూ కేను పెట్టలేదుగాని.

నీతమ్మ:—కుభ మన్నా అని పెళ్లి చేసుకొంటూంటే కేనుపెట్టడానికి వీళ్ల కేం పాద్యేకాలం వచ్చింది! వీళ్లతాతసామ్రామన్నా యిచ్చి పెళ్లిళ్లు చేయిస్తున్నారు గనకా.

వికలాక్షి:—పెళ్లంటే భార్యాభర్తలకే కాకుండా సంఘానికికూడా సంబంధించిందే. అన్యాయం జరుగుతుంటే సంఘం చూసి వూరుకుంటుందా?

నీతమ్మ:—మనకష్టసుఖాల్లో వచ్చి ఆడుకుంటూంటే అనుకోవచ్చు. చస్తూంటే చూస్తూ వూరుకుంటారు. కుభకార్యాలకుమట్టుకు అడ్డం వస్తారు.

వికలాక్షి:—నీకు తెలియదులే [మళ్లీ పుస్తకం చదవడం ప్రారంభిస్తుంది.]

నీతమ్మ:—ఆ చదవకపోలే కాస్సేపు పడుకోలేమా?

వికలాక్షి:—పడుకునీ, పడుకునీ ప్రాణం విసిగింది. కాస్సేపు కూచుని చదువుకోనియ్యి. మంచిపట్టులోకూడా ఉన్నాను.

నీతమ్మ:—ఏమి టాపిచ్చిచదువులు? పుణ్యమా, పురుషార్థమా!

వికలాక్షి:—ప్రతిదానికీ పుణ్యం కానాలా ఏమిటి? ఇది శ్రీలకోసం ఏర్పడ్డ పత్రిక. కానామంది ఆడవాళ్లు ఈపత్రికలో వ్యాసాలు రాస్తూంటారు.

సీతమ్మ:—అడవార్లరాతలు అడ్డాన్న మైవట్టెవుంటవి! మల్లీ జ్వరం తగులుతుండేమో, చదువు కాస్త కట్టిపెట్టు.

వికాలాక్షి:—కొంచెం బలహీనంగా వుంది కాని జ్వరం గిరం లేదు. లేటగానేవున్నాను.

సీతమ్మ:—నీ కేం? వొద్దన్నకొద్దీ స్నానం చేశావుకూడాను. ఈకాలపువార్లకు పస్తం అంటే బొత్తిగా గిట్టదు.

వికాలాక్షి:—అవును, మీరైతే మాడ్చుకుంటారు! ఇచ్చాపధ్యం అంటూ చింతపాట్టూ, కందికట్టూ, ఆముదంలా వేయించిన మెరపకాయలూ, తినమన్నాడట ఒక్కవైద్యుడు.

సీతమ్మ:—అంతర్గతం వుండకుండా చేసేటందుకు పస్తం. ఇంతకూ ఆవెంకటేశ్వర్ల తండ్రి దయ వుండబట్టి బతికావుగాని.

వికాలాక్షి:—ఆవేళ ఏదో గడచిడచేసింది కాని పెద్దజబ్బేమిటి నాకు?

సీతమ్మ:—నీకు తెలవదు తల్లీ, నీకు తెలవదు.

వికాలాక్షి:—అవును, నా వొంటిసంగతి నీకు తెలుసు. నాకేం తెలుసు.

సీతమ్మ:—అలాగే వుంటుందిలే. మొన్న నీకోసం పడ్డఅవస్థ ఆ పరమాత్ముడికే యెరుక.

వికాలాక్షి:—అయిన వూళ్లోవుంటే అంత గడచిడలేకపోను. మీ పూర్వకాలపువార్లు కాస్తవుంటే గంపంతచేస్తారు.

సీతమ్మ:—అయితే నేను అబద్ధమాడుతున్నానంటావు. నీకు జబ్బే చెయ్యలేదు కాదూ?

వికాలాక్షి:—[నవ్వి] నీదంతా వింత. అసలు జబ్బే చెయ్యలేదన్నానా ఏమి నేను? వారిచేతితో తాకితే అంతబాధ పడకపోయ్యేదాన్ని!

సీతమ్మ:—నీ మొగుడు దేవుడులే! కనీ పెంచిన తల్లిమాటంటే చులకన!

వికాలాక్షి:—అదికాదమ్మా! నీ అల్లుడుదగ్గిరి ఏదో శక్తివుంది. ఆమధ్య నాకు లేలు కుట్టినప్పుడు కుట్టినచోట ఆయన వేలుపెడితే నెప్పి పోయింది.

సీతమ్మ:—దేవుడంటేనే గిట్టని నీ మొగుడికి శక్తులేకేం? ఈమాట ఆ యేడుకొండల కాడు నీ మొగుడిపాగ రణుస్తాడులే! [కిటికీలాంచి లేచి పళ్లు బిగబట్టి ముందుకువస్తుంది.]

వికాలాక్షి:—నీకు అంతకసెందుకమ్మా! మందుపుచ్చుకుంటేనే తప్ప జబ్బు నయంకాదంటావా?

సీతమ్మ:—చక్కదనాలమొగుడు దొరికాడులే నీకు! ఈమాట తిక్కవదుల్తుంది. [గదిలాంచి వెళ్లిపోతుంది.]

వికాలాక్షి:—[లేచి పుస్తకం కుర్చీలో పడవేసి మేజాదగ్గర కిటికీలో కూచుని తలదవ్వుకుని జడవేసుకుంటూ ఉంటుంది.]

లింగమూర్తి ప్రవేశిస్తాడు. పాతికేళ్లు, దీర్ఘకాయుడు—బెంగాలీవేషం—
అందమైన మనిషి—చేతులో Bag మేజామీద పెడతాడు.

లింగమూర్తి:—వికాలా !

వికాలాక్షి:—[తలతిప్పి విప్పారిన కళ్లతో చూసి, లేవబోతుంది.]

లింగ:—మత్, మత్. ఎందుకండీ లేవడం? ఈ ఇరవై యోశతాబ్దిలో తీసేకాం ఆపద్ధతి.

వికా:—మీరు తీసేసినా మాఅమ్మ గారి హుకుంతుట్టుకు కాలేదు. [నిల్చుంటుంది]

లింగ:—కూచంటేగాని ఈమహాశయ్యుడు దగ్గరికి రాడు.

వికా:—[సిగ్గుతో మందహాసంచేసి కూచుంటుంది.]

లింగ:—[దగ్గరికి వెళ్లి భార్య అల్లుకుంటూన్న జడ ముద్దెట్టుకుని] ఇప్పుడు పతివ్రతవు !
[బుజం తట్టుతాడు.]

వికా:—మీరు చెప్పినట్టట్లా చేస్తే పతివ్రతను.

లింగ:—వినకపోయినప్పుడు మరీ ! [నవ్వుతూ] జడనుచూస్తే నాకు ఉడుకుబోతుతనం
వస్తూంది.

వికా:—అదేం చేసిందమ్మా ! [అని మొహం పైకి ఎత్తుతుంది.]

లింగ:—ఏం చేసిందా? కంఠంమీదికి రావలసిన చేతుల్ని ఖైదుచేసింది.

వికా:—[ముసిముసినవ్వుతో లేచి భర్తమెడ కాగిలించుకుంటుంది.]

లింగ:—చిక్కిపోయినట్టు కనుపిస్తావేం వికాలా ?

వికా:—ఏలినవారు ప్రవాసంలో వుంటే చిక్కిపోక తప్పకుందా?—ఐనా వస్తానన్న
కోరిక తమరు దయచేయకపోవడానికి కారణం అడగవచ్చునా ?

లింగ:—అడగవచ్చు : చెప్పడం వైకల్పికం.

వికా:—నావిషయంలో ఐతే ప్రతీది నిత్యం, ఏలినవారికిమట్టుకు వైకల్పికం. స్త్రీలకి
ఎంస్వాతంత్ర్యం ఇస్తున్నారండీ !!

లింగ:—నాఉత్తరం అందలేదా ?

వికా:—ఈజేళ్ల ఉదయం అందింది. మొన్ననే అందితే నాకు హైరరాణ లేకుండా
పోయేదే.

లింగ:—[కుప్పీ భార్యదగ్గరికి లాగి] నుస్తీచేసిందా ఏమిటి? మొహంచూస్తే కొంచెం
పాలిపోయినట్టు కనుపిస్తోంది.

వికా:—మీరువచ్చాక ధాతు వచ్చింది కాదూ !

లింగ:—[భార్యబుగ్గమీద చిన్నచిటికేసికూచుని] అంటే, నన్నుచూస్తేనే లోకులకు
అశోగ్యం వస్తుందన్నమాట.

వికా:—ఓప్పుకోక తప్పదు. వైద్యానికి వెళుదా మనుకుని మానేసిన మహాశయ్యలకు
ఈ కోగనివారణశక్తి ఎక్కడనుంచి వచ్చిందో !

లింగ:—కినానుగ్రహంవల్ల! వైద్యమే శేర్షకుంటే చుండులుతప్పు మరేం పనిచేసేవి కావేమో!

విశా:—మొన్న ఆకస్మాత్తుగా వళ్లు దిగచెమటలుపోసి కాళ్లుచేతులూ కొంచెం చలువలుకమ్మి—

లింగ:—ఏమిటి! నేను వెళ్లేసరికి బాగానే ఉన్నావే!

విశా:—అయిపోయిందానికి ఇంకెందుకు లేండి. —మీరు టీ పుచ్చుకున్నారా? చెయ్యినున్నారా?

లింగ:—అక్కలేదు. రైలుస్టేషన్ దగ్గరే పుచ్చుకున్నా. — నేను మొన్ననే రావలిసింది.

సీత:—[ప్రవేశించి అల్లుడికడుగుగా నిలుచుని] ఎందుకొస్తావు నాయనా? నీ కిల్లూవాకిలీ పట్టిందా? భార్య ఏమైపోలే నీ కేం? నీన్నేహీతులేమో, నీవేమో! ఎలాగైతేనేం ఇంటికొచ్చావు. అదే చాల్లే!

విశా:—ఏమిటే అమ్మా! మరీని.

సీత:—ఓసి పెరితల్లీ! నీ కేం తెలుసునే ఇతడిసంగతి?

విశా:—నీకు మహా తెలుసు!

సీత:—ప్రతిదానికి ఇతణ్ణి వెనకేనుకొచ్చి చెడగొడుతున్నావు.

విశా:—దెబ్బలాడమంటావా?

సీత:—ఐందానికి కానిదానికి ఊరుకుంటూంటూనే ఇలా తయారయ్యాడు.

లింగ:—విశాలకు జబ్బుచేసిందిటే?

సీత:—[నెత్తి మోడుకుని] జబ్బంటే జబ్బా తండ్రీ! ఎంత గండం తప్పిపోయింది!!

లింగ:—విశాల పెద్దజబ్బని అనలేదే నాతో.

సీత:—అ దెందు కంటుంది నాయనా? నీగురుత్వమేగా? ఎక్కడ పెద్దజబ్బు చేసిందంటే నవ్వు విచారపడతావో అని చెప్పడం మానేసింది.

విశా:—మా అమ్మదంతా అతిశయోక్తి.

లింగ:—అలా అనకు. మొహంచూచి, చిక్కిపోయినావు అనలేదా?

సీత:—నువ్వేనా కాస్త బుద్ధిచెప్ప నాయనా! అసలు దానికి జబ్బే చెయ్యలేదులే! నేనే అబద్ధమోడుతున్నా. సరే! ఈ ట్రోఫీ ఎందుకుగాని నా బొందెలో ప్రాణ ముండడమే దానికి జబ్బు!

లింగ:—మీరున్నారూ కాబట్టే మాకు సంసారతాపత్రయం లేకుండా పోతోంది.

సీత:—నీకున్న అభిమానం దానికి లవలేకం లేదు! నేను చచ్చినవర్షాడుగాని దాని పాట్లు బయటపడవు!

విశా:—మాఅమ్మవి ఎప్పుడూ అసూయిల్వపు మాటలే.

సీ తః—కొడుకైనా, కూతురైనా, ఇదొకత్తే నాకు; పంచప్రాణాలూ పైన పెడు తూన్నా నామాట లక్ష్యమేచెయ్యదు.

విశాః—ప్రతీది వినమంటావు. మీ పూర్వకాలపు పద్ధతు లన్నీ మా కెలా నచ్చుతాయి? [భర్తకేసి తిరిగి, నవ్వుతూ] ఎడంచేత్తో అన్నంతినమంటుందండీ మాఅమ్మ!

లింగః—అ దేమిటి? ఎందు కంటుంది?

వెంకటశాస్త్రి ప్రవేశిస్తాడు. మధ్యమ ప్రమాణం. కొద్దిగా స్థూలకాయము. నలభై ఏళ్లుంటాయి. ముఖాన గంధాక్షతలు.

లింగః—రండి, రండి. కూర్చోండి, ఆకుర్చీలో—

వెంకః—[కూచుని] ఈబండీకి వచ్చావా?

లింగః—అవునండి.

వెంకః—విశాలా! ఎలావుంది వొంట్లో?

విశాః—బాగా తేటగానే ఉన్నాను మామయ్యా!

లింగః—ఏమిటండీ బాబుగారూ! విశాలేమో జబ్బుచెయ్యలే దంటుంది. అత్తగారు పెద్ద జబ్బు చేసిందంటారు.

సీ తః—నామాటంటే నమ్మేవా రెవరూ లేరుగాని, నాయనా, నవ్వేనా చెప్పు.

వెంకః—ఓమో స్తరుగా జబ్బుచేసింది. నూరస్తేనియా. మొత్తంమీద ఓర్మాముసేపు కంగారుపెట్టింది.

సీ తః—నెమ్మదిగా అంటావేం ఖంగారని? ఆయేడుకొండలవాడికి తలవెండ్రుక లిస్తామని మొక్కుకున్నతరవాతేగా ప్రజల్లోపడ్డది?

లింగః—వెంట్రుక లివ్వడ మేమిటి?

విశాః—నా తలవెండ్రుక లివ్వాలంటి!!

లింగః—మీ కేసున్నా మరిపోయిందా? ముత్తైదు తలవెండ్రుక లివ్వడమేమిటి? వెంకటేశ్వర్లు గింకటేశ్వర్లు బాంతానై!

సీ తః—నాయనా! ఏమనకు, ఏడుకొండలవాణ్ణి ఏమనకు!

లింగః—ఏవనకా! ఆంధ్రదేశంలాంచి వెంకటేశ్వరుని వెళ్లగొట్టాలి.

సీ తః—అయ్యో! అయ్యో! అపచారం నాయనా, అపచారం! మల్లీ దానికి తిరగ బెట్టెను!

విశాః—తిరగాబెట్టెను, గిరగాబెట్టెను. ఈఆటలు నాదగ్గరేం సాగవు!

సీతమ్మః—ఏ మనకే! నోరుకూసుకుని రెంపలువాయించుకున్నాను!

విశాలాః—కావలిస్తే నువ్వు నాయించుకో.

సీతమ్మః—వడ్డీకాసులవాడే, తల్లీ, వాడు!

వెంకట:—భగవంతుణ్ణి ఏమీ అనకూడదుమ్మా.

వికలా:—వెంకటేశ్వరుకూడా ఒక పెద్దదేముడా?

వెంకట:—“కలా వెంకటనాయక!” అన్నారు పెద్దలు.

“నాకు వెంకటశాస్త్రి అనేపేరే
బాగుండదు మామయ్యా,
క్షమించాలి.”

లింగమూ:—ఇది కలియుగం కాదన్నారు చాలామంది. చరిత్రచతురానన చిలుకూరి వీరభద్రరావు పంతులుగారు ఖచ్చితంగా కాదని రాశారు.

వెంకట:—వాళ్లు రాయడానికేమయ్యా! మన సంధ్యావందనలో ‘కలియుగే ప్రథమ పాదే’ అంటున్నామా లేదా?

సీతమ్మ:—ఈయన సంధ్యావందనకూడా చేస్తున్నాడూ!

లింగమూ:—ఓ పుష్కరం అయింది మాశేనీ.

వికలా:—[నవ్వుతుంది. సీతమ్మ పెదవి విరుస్తుంది]

వెంకట:—సంధ్యావందనం చెయ్యకపోతే ప్రత్యవాయం : చేస్తే ప్రయోజనం లేదనుకో.

లింగమూ:—“ప్రయోజన మనుద్దిశ్య న మందోపి ప్రవర్తతే”

వికలా:—నాకు వెంకటశాస్త్రి అనేపేరే బాగుండదు మామయ్యా! క్షమించాలి!

లింగమూ:—నాకు వెంకట్రావు, వెంకమ్మ అంటే ఏమీ నవ్వొస్తుంది. ఆకవి “యెంకిపాటలు” అన్నాడుకనుక బలికిపోయాంగాని “వెంక” అని రాస్తే పుస్తకం చేత బట్టెవాళ్లమే కాము.

వెంకట:—వెంకటేశ్వరస్వామి Spiritual helpers లోవాడు.

లింగమూ:—మీ దివ్యజ్ఞానసమాజపుసంగతులు నాకు చెప్పకండి బాబుగారూ! అసలు వెంకటేశ్వరశబ్దానికి అర్థమేలేదు.

వెంకట:—“వేం కటతీతి వేంకటః” —పాపం హరించేవాడు అన్నమాట.

లింగమూ:—నాకు నచ్చలేదు. Dr. Hultzsche దొర, Oppert దొర, ఒంగోలు వెంకట రంగయ్యగారూ ఈ విషయంలో చాలా పరిశోధన చేశారు. ఇదమితమని తేల్చలేకపోయారు.

వెంకట:—తెల్లవాడిమాటకేం గాని వెంకటరంగయ్యగారు ఏమన్నారేమిటి?

లింగమూ:—తెల్లవాడని ఊరికే తోసెయ్యకండి. జర్మనీవాడు.

వెంకట:—జర్మనీవారాకీ సంస్కృతం బాగావచ్చు. వాళ్లు ఆర్యులుకూడా!

లింగమూ:—వెంకటశబ్దం తలకాయీ కటకట లాడించిందన్నారు రంగయ్యగారు—ఐనా ఈశ్వరశబ్దం తగిలించడమేమిటి విఘ్నతాలాకు దేవతకు?

వెంకట:—ఏం? ఈశ్వరశబ్దం చేర్చకూడదంటావా?

లింగమూ:—తప్పకుండా చేర్చాలి. జగత్తు యావత్తు శివమయం అయిపోవలసిందే!

వెంకట:—అసలు దేవుడిపేరు శ్రీనివాసులు.

లింగమూ:—అసలు శ్రీనివాసు లెందుకయింది. మొదట ఆ ఆలయం బై నులుది. తరవాత జాద్దులుది. రవాత శైవులిది. చివరకు నామాలవాళ్ల చేతుల్లో పడిపోయింది. నాకు విఘ్నవంటే తాత్పర్యంలే.

వెంకట:—స్మార్తరులం, మనకు శివేశ్వరభేద ముండకూడదు.

లింగమూ:—వీరశైవం వస్తేగాని ఇండియా బాగుపడదు మల్లీ. శవసాధన కావాలి.

వెంకట:—విశ్వేవిటి? శివుడేవిటి?

లింగమూ:—మీకేమో? నాకుమట్టుకు —

నీతమ్మ:—దేవుణ్ణి దూషించకు నాయనా!

విశాలా:—చదువుకున్నవాళ్లెవరో మాట్లాడుతోంటే మధ్య అడ్డురాకమ్మా! నీకెందుకు?

లింగమూ:—నేను భగవద్దూషణ ఏమీ చెయ్యడంలేదు.

నీతమ్మ:—ఇందాకట్నుంది నువ్వంటున్నది ఏమిటి మరి?

లింగమూ:—నేను భగవంతుణ్ణి ఏమీ అనడంలేదు, మీ జాట్లవాణ్ణి అంటున్నానుగాని.

నీతమ్మ:—వాణ్ణేమీ అనకూడదు నాయనా! ఆపదమొక్కులవాడు, వడ్డీకానులవాడు, నిలుపుదోసిగ్గవాడు.

లింగమూ:—అలాగే కనబడుతోంది.

విశాలా:—(నవ్వి) నిజమేనా మామయ్యా?

వెంకట:—ఈకాలంలో మహత్తువున్నది వెంకటేశ్వర్లకే.

లింగమూ:—అహోరించింది. ఆయనికి మహత్తేవుంటే మునపటిఆదాయంలో మూడో వంతు ఎందుకురావాలి?

వెంకట:—ధరలు పడిపోయాయి దేశమంతటా.

లింగమూ:—పోనీ! తిరుమలదేవస్థానపు బిల్లు ఎందుకు సెగింది? రైలుకూడా వెయ్యిబోతున్నారే! మహత్తుంటేవుంటే ఆపలేదూ?

వికాలా:—[మేనమామకేసి తేలిపారించానీ] ఏమంటావు మామయ్యా!

వెంకట:—భక్తిశ్రద్ధలు వుండాలిగాని కుశ్యంకలకి ఏం చెప్తాం?

సీతమ్మ:—అలా అను నాయనా! తలవెంట్రుకలు ఇవ్వడమంటే —

వికాలా:—ఛీ! ఛీ! ఆమాటే త్రవ.

లింగమూ:—ఎడంచేత్తో అన్నం తినమనీ, తలవెంట్రుక లియ్యమనీ ఏమి టీ పెరివేషాలు? పిచ్చిమొక్కులెందుకు మొక్కుకోవాలి?

వెంకట:—మొక్కుకోవడం మంచిదే! ఆర్యధర్మా లంగీకరించని ఒకజమీందారుగారి అబ్బాయికి చాలాజబ్బుచేస్తే డాక్టర్లు పెదివిరిచారుట. తరవాత ఎవరో వెంకటేశ్వర్లకి మొక్కుకుంటే రోగం గిర్రన తిరిగిందిట.

వికాలా:—మాఅమ్మ నాలో చెప్పి మొక్కుకోలేదు.

సీతమ్మ:—అయ్యోకూతురా! నిన్నడిగి మొక్కుకునేసితిలో ఉన్నావూ అప్పుడు నువ్వు?

వికాలా:—అయితే నా జవాబ్దారీ ఏమీలేదు.

సీతమ్మ:—నీకేం బతకడం ఇష్టంలేదూ?

లింగమూ:—ఈమాత్రానికేనా చచ్చిపోవడం? [జేబులోంచి గడియారంతీసి] పదిహేను నిమిషాలు టైమిస్తున్నా వెంకటేశ్వర్లకి. ఏదీ చంపమను నన్ను, చూతాం?

సీతమ్మ:—అయ్యోఅయ్యో! [నోటిమీద కొట్టుకుంటుంది.]

వికాలా:—ఈ భయాలు మాకేం లేవు. మా మృత్యుంజయుడిముందర మీ వెంకటేశ్వర్లు ధూపానికి పనికిరాడు.

సీతమ్మ:—సువీస్ అంటే సువ్వాసల! మహా శేర్పావులే!

లింగమూ:—తిరపతి తిరపతి మహాగోలచేస్తారే మనవాళ్లు. ఏముంది అక్కడ?

సీతమ్మ:—ఏమీ లేకేం? చుక్కలపర్వతంవుంది, మోకాళ్లపర్వతంవుంది; స్వామివాకి కోవెల, గోగర్భం, పాపనాశనం, ఆకాశగంగ —

వికాలా:—కోతులూ, కొండముచ్చులూ —

సీతమ్మ:—చాల్లె కాణాతనం!

లింగమూ:—ఎలక్ట్రిక్ దీపాలుపెట్టాక కోతులు చాలా తగ్గిపోయిస్తే.

వికలా:—దాంతోపాటు ఆదాయంకూడాను.

లింగమూ:—తోగాలుమట్టుకు హెచ్చాయి. చిత్రకారుడు దామెర్ల రామరావు తిరపతి వెల్లిరాగానే చచ్చిపోయినప్పట్నుంచీ తిరపతిఅంటేనే వాళ్లు మండుకొస్తూంది !

వికలా:—ఆ పేరుగాని ఇంటి పేరుగాని కలవాళ్లని చూసినా అంతేనా మీకు ?

లింగమూ:—ఇంకా అనుమానమా ? రైల్వేకంపెనీవాళ్లు ఈ మహత్తును ఎక్కువ చేస్తున్నారు కాని —

వెంకట:—యంత్రబలం. రైళ్లుపడకముందుమాత్రం మహాజనం వెళ్లలేదూ ?

లింగమూ:—అలా అనకండి. చిలకలపూడి పాండురంగశ్రీత్రానికి రైల్వేకంపెనీవారి ప్రభావంతప్ప మరేమీ కనబడదు.

వికలా:—[నవ్వుతూ] తిరపతి కొండమీదికి రైలేయబోతున్నారకదూ ? ఇంజనూ, పెట్టెలకూ పంగనామాలు పెడతారా, పెట్టరా ?

సీతమ్మ:—మహా నేర్పావులే !

లింగమూ:—తప్పకుండా పెడతారు. పైగా డ్రైవర్లూ, గార్డులూ, టికెట్ కలెక్టర్లూ వైష్ణవులే వుంటారుట.

వికా:—అయితే వీళ్లంతా సపాదులా, నిష్పాదులా ?

లింగ:—చెడ్డదిక్కే తెచ్చిపెట్టావు ! బహుశా, చైతన్యంగా వుంటుండేమో అనుకుంటా. వీరవైష్ణవులకు టిక్కెట్లే అక్కర్లేదుట.

వికా:—అయితే చాత్రాదవైష్ణవులకి అర్థటిక్కెట్లుండితీరాలి !

వెంకట:—మీకంతా నవ్వులాటగా వుండి—కుర్రకారు !

సీతమ్మ:—చుట్టడంతో పడిపోతున్నారు మరిను.

వెంకట:—వీళ్లంటే నేంగాని, మహత్తేం తగ్గలేదు స్వామివారికి.

వికా:—మామయ్యా ! ఖచ్చితంగా రెక్కలుకడితే బండారం బయటపడుతుంది.

లింగ:—అవును. మొక్కుకున్నవాళ్లలో నయమైనవాళ్లే అక్కడ కనబడుతున్నారు కాని, కానివాళ్లసంఖ్య ఎలా తేలుతుంది ?

వికా:—ఈస్వామివారికి మహాప్రభావమే వుంటే చావురప్పించి మృత్యుదేవతకు ప్రతిస్పర్ధి అయి కూచునేవాడు. దిగువతిరువతివాళ్లు జాట్టుతీసి కొండమీదికి విసిరేస్తే చిరం జీవులై వూరుకుండేవాళ్లు.

లింగ:—అదోటి పెట్టకు. ఇండియాలో ఇప్పటికీ ముప్పైఅయిదుకోట్లు ఏడుస్తున్నారు.

- సీతమ్మ:—అదికాదర్రా ! స్వామివారి సన్నిధానంలో జాట్టుతీయడం.—

లింగ:—చూసినవచ్చినట్లు మాట్లాడుతున్నారే ! సన్నిధానంలోగాదు, గిన్నిధానంలోగాదు, అవతల ఎక్కడో తీస్తారు, దానికిపైగా చున్నకూడా చెల్లించాలి.

సీతమ్మ:—మీ మొండివాళ్లకు నానంటి దేం సమాధానంచెబుతుంది ?

వెంకట:—అయితే తిరపలే వెళ్లకూడ దంటావా? నువ్వెలా వెళ్లినచ్చావు రెండుసార్లు ?

లింగ:—వెళ్లవద్దని కాదు. వెళ్లండి, కాలుసాగుతుంది. చెట్లూ, చేమలూ చూడొచ్చు. మంచిగాలికూడా తగులుతుంది చాలామట్టుకు. దేకాటనం, ఆరోగ్యం. నేను వెళ్లినప్పుడు దేవదర్శనం చెయ్యదలుచుకొనేలేదు. ఒక వైష్ణవాయన “స్వామిదర్శనం చేయిస్తాను అర్థరూపాయ ఇవ్వండి” అన్నాడు. అంతేకదా అని వెళ్లాను.

సీతమ్మ:—మహాఘనుడివి !

వికాలాక్షి:—దేవక్షేత్రం అంత బాగుంటుందా ఏమి ?

వెంకట:—దివ్యంగా వుంటుంది.

లింగ:—ఏమి టాదివ్యం బాబుగారూ? దారిపాడుగూతా దొరీవాళ్ళూ, ముష్టివాళ్ళూ, వికలాంగులూ పెట్టేస్తారు ప్రదలేము. ఆలయంసమీపానికీ వెడుతూంటే అనువ్రతి ప్రథమ దర్శనం! చూసేసరికే కావాలవస్తుంది. దేవాలయం చూద్దామంటే శిల్పచాతుర్యం ఏమీ కనబడదు.

సీతమ్మ:—గోగర్భం గట్టా బాగుండవూ ?

లింగ:—మీగోగర్భం ఇప్పుడు చూడండి, ఎంతచక్కగా వుందో! గోపూలేడు, గర్భం లేదు. నాలుగుచక్కలా రాలిపెట్టా, మధ్య చిన్నగుంటాను.

సీతమ్మ:—నిర్భాగ్య లంతా పాడుచేకారన్నమాట !

లింగ:—మీ రెప్పుడేనా చంద్రగిరివైపు దిగాకా బాబుగారూ !

వెంకట:—దిగలేదు.

లింగ:—అటువైపు బాగుంటుంది.

సీతమ్మ:—ఇంతకూ తలనీలాలు ఇస్తానంటావా ఇయ్యనంటావా ?

వికాల:—ప్రాణంపోయినా ఇవ్వను.

సీతమ్మ:—నీకు బరకడం ఇవ్వలేదా ఏమిటి !

లింగ:—నేను పెట్టిన గడువు దాటిందికూడాను. ఏంచేకాదు మీ తిరువతి శంకటేశ్వర్లు?

సీతమ్మ:—మీనంటి మొండివాళ్లని ఎవ్వరూ ఏమీ చెయ్యలేరు.

వికాల:—అలా తోవకరా—నిరంతులతో వెంట్రుకలు తీయడమంటేనే మీ అల్లుడు ఒప్పుకోరు.

వెంకట:—తలనీలా లివ్వడమంటే అన్నీ ఇవ్వక్కర్లేదు. కొన్ని బడగాలేని కత్తిరించి ఇస్తే చాలు.

వికాల:—దేవుణ్ణికూడా టోపిచెయ్యడమా ?

సీతమ్మ:—(నిరాశతో) పోనీ, మడిచెయ్యేనా మీదు కడకావా ?

వికాల:—కావలిస్తే నువ్వు కట్టుకో.

లింగ:—నంజాదీవాళ్ళు భోంచేసేటప్పుడు ఎడంచెయ్యి వెనక్కి దూరంగా పెట్టుకుంటారు.

నీతమ్మ:—పెద్దా చిన్నా లేదు మీరు. వేళాకోళమే. ఛత్ ! [వెళ్లిపోతుంది]
[భార్యభర్త లిద్దరూ నవ్వుకుంటారు.]

వెంకట:—మనమాట కాదు. విడిగా అంటున్నాను. జాట్లు తీసెయ్యడం ఆరోగ్యం.

వికాల:—తీసేసినవాళ్ళు మహా ఆరోగ్యంగా వున్నట్టు !! ఏమి టీవెర్రి మామయ్యా ?

వెంకట:—నీకు తెలియజే అమ్మాయి !—జాట్లుతీయ్యడం అంటే, అహంకారం విడిచి పెట్టినట్టన్నమాట—స్వామి సన్నిధానంలో.

లింగ:—ఇండియాకు అహంకారంకూడాను ! ఉంటే బాగుపడిపోను.

వెంకట:—అహంకారం మంచిదంటావయ్యా !

లింగ:—పాపోహం పాపకర్మాహం

పాపాత్మా పాపసంభవ,

[త్రాహి మాం కృపయా దేవ,

శరణాగతపత్నీ !

అని బోధించిబోధించి, దేశం పాడుచేశారు. పాగరుబోతుజాతులకు చెప్పవలసిన మాటలు.

వెంకట:—అయితే అమ్మయ్యా, నీకు ఖులాసాగా వుందన్నమాటే. ఇంక నడుస్తా.

వికాల:—ఉండు మామయ్యా. ఖులాసాగానే వుంది. టీ పెడుతాను, వుచ్చుకొని వెళుదువుగాని.

వెంకట:—కాదమ్మా, చనుంది. వెళ్తుతా.

లింగ:—పోనీ. రేపుదయం తప్పకుండా కాఫీకి రండి. వికాలశరీరస్థి చూడవచ్చు కూడా.

వెంకట:—అలాగే [లేచివెళుతాడు.]

[భార్యభర్తలు ఆతన్ని గుమ్మందాకా సాగనంపినారు. వికాలాక్షి కుర్చీలో కూచుంటుంది. లింగమూర్తి కుర్చీదగ్గర నిలబడి భార్యభుజంమీద చెయ్యివేసి]

లింగ:—నిజంగా టీపెట్టే ఓపిక వుందా నీకు వికాలా ? వీళ్లసంభాషణతో నాకు తలనొప్పి వచ్చింది.

వికాల:—[నవ్వి] ఈపెద్దాళ్ళకు మతులేవు.

లింగ:—మెల్లిగా అంటావే ? తలనీలా లిమ్మనీ, ఎడంచెత్తో అన్నంతినమనీ బుద్ధున్న వాళ్ళు చెప్పరు.

వికాల:—అయితే మీకు విష్ణునంటే ఇష్టంలేదా ఏమిటి ?

లింగ:—ఇవ్వం లేకపోలేదు. “కథాపి భక్తిస్తదనందకేభిరహిభుజిమిత ఎక్కువభక్తి.

వికాల:—మరి వెంకటేశ్వరుని ఆంధ్రదేశంనుంచి వెళ్లగొట్టాలన్నారే?

లింగ:—“సహస్రం వర్తంతే జగతి విబుధాః క్షుద్రఫలహాః” చిల్లరఫలాలిచ్చే వేసకల వేలకువేలు. అందుకనిగాని భగవద్దాషణ చేయాలనికాదు.

వికాల:—ఈ వెర్రిమొక్కులు మొక్కుకోవడం మట్టుకు ఇంతటితోనైనా ఆగితే చాగుండును.

లింగ:—మనవాళ్ళది ద్రావిడబుద్ధి. సంస్కారం అంటే వేగిరం వొప్పుకోదు,

వికాల:—లేచి టీ పెట్టమన్నారా?

లింగ:—ఒక్కక్షణం ఆగు.

వికాల:—ఏం?

లింగ:—ఇంచాకటి చచ్చుఅనాంతరంలో జడలుకోవడం పూర్తికాలేదు.

వికాల:—రెండునిమిషాల్లో అల్లేనుకుంటాను.

లింగ:—నో. నో. నాకు కొంచెం ఛాన్సు ఇప్పించాలి.

వికాల:—ప్రయాణంలోనూ, ప్రసంగంలోనూ చాలా ఆలిసిపోయాడు; Bag కూడా చేత్తో పట్టుకొచ్చారు. కోమలహస్తాల కింకా శ్రమభవ్యదం భర్తమా?

లింగ:—మరిసంగంబున తావమొందిన శచీప్రాణేశు కంశలికిన్.

చివురుంగైదువుజోడు వైద్య ముపదేశించెన్ రహస్యంబుగా
సవనీహరపయోమిశ స్మలయజ స్థానార్థపర్యంతమై
ఇవతాలించు విదర్భరాజతనయా హృద్యస్తన ద్వంద్వమున్.

వికాల:—[మొహం పైకెత్తి మందహాసంచేసి సిగ్గుతో తలవంచుకుని] ఒక టంటే మీరింకోఆర్థం తీస్తారు.

లింగ:—కవిహృదయం ఎవడి క్కావాలి? వ్యాఖ్యాతబలాన్ని పట్టి నడుస్తుంది గ్రంథం.

వికాల:—అందుకే దాని చిత్తవచ్చినట్టు ఆర్థం బయల్పడుతూ ఉంటుంది.

లింగ:—[జడ అల్లుతూఉంటాడు.]

వికాలాక్షి:—[కీటికడపులలోనుంచి రెండుగులావీలు కోసి భర్తకిచ్చి]

“చెలియలసిగలలో చెలువారు పూవ
చడకుల జడలపై బసలింను పూవ
సఖుల ముచ్చటముళ్ళ సవరించు పూవ
లలనావతంసమ్ములను నుల్కు పూవ
పోవటే మాతలి పూజ కో పూవ !”

[లింగహూర్తి జడలో పూలుపెట్టి, జడమీదా, తలమీదా ముద్దులు కురిపిస్తూ చివరకు భార్యచెక్కిలి ముద్దెట్టుకోబోతూంటే, చడుతుంది తెర.]

వీధినాటకమందలి పాత్రధారణము
(శ్రీ యస్. వి. యస్. రామరావుగారు చిత్రించినది.)

జావా నాటకములలో నొకపాత్ర
 (అభిరూపణ లంకారములు గమనింపదగును.)
 (శ్రీ యస్. వి. యస్. రామారావుగారు చిత్రించినది.)

మ న టా కీ ల లో క థ

‘త్రివిక్రమ’

“ అనగననగ రాగ మతిశయిల్లుచునుండు

దినగదినగ జేము తీయనుండు.....”

అని వేమనగారు చెప్పినది మనటాకీలపట్ల ఒకవిధంగా వొప్పలేదు. అతిశయిల్లడంలేదుగాని అలవాటుచొప్పున వెగటుదనంలో రుచిమాధుర్యమేమో అని భ్రమపడాలివస్తోంది. “ప్రహ్లాద”లో ప్రారంభమైన తెనుగుటాకీలు ఇంతవరకు చూచిన “కుచేల”వరకు యేదో మేము తీస్తున్నామనేవేకాని గర్వపడవలసినంత విశేషంగా లేవు. కొన్నికొన్ని “కీకరకాయలు”కూడా వున్నాయి. గుడ్డిలో మెల్లలాగ ‘సావిత్రి’ ‘లవకుశ’ మాత్రం ప్రజామోదాన్ని పొందాయి. కాని అవికూడా తృప్తిగాలేవు. ఇకముందురాబోయేవి యేమైనా గొప్పగావుంటాయా అంటే గొప్పతనానికి సూచనలు కనపడవు. కారణ మేమో అంటే వ్యవహార రీత్యా ధనార్జనకని ప్రారంభించే సంస్థలు కళోద్ధరణచేస్తాయంటే అసంభవం. వారికి చేయూతగా అక్షరజ్ఞానంలేని కంట్రాక్టరులు (వారే డైరక్టరులు). నటులా, స్టేజీమీద యెందుచేతనో పేరుతెచ్చుకున్న Electric Horn గాత్రంగల అర్థ సంగీతవిద్వాంసులు. అందులోంచి తయారైనచేసి నిముషాని కొకపాటతప్ప భావం, బొచిత్యం, కళ అనేవి సున్న. అయినాసరే, ప్రతిపత్రికలోనూ గాభరాపెట్టే బొమ్మలతో Advertisements అట్టహాసంగా, టాపుసిండుగా వర్ణించి భ్రమ పెట్టి ప్రజలడబ్బు గుంజుకుంటారు. ఇది మోసం, దార్జన్యం అనేయోచన అవునరంలేదు; ఎందుకంటే అట్లాగే చూస్తూవుండడంచేత.

ఆంధ్రుల మేధాసంపత్తి యింతేగాబోలని ఆస్ట్రేలియావారు నీచంగా చూస్తే తప్పులేదు. ఈతప్పు ఒకరికిచెందినది కాదు. ధనంలోవుండే ఆకర్షణ కారణం. సుఖవుగా ధనార్జన యెట్లాగా అంటే ఫిల్ముకాంట్రాక్టు, ఫిల్ములో యాక్టు చేయడం. పరిస్థితులు ఎట్లావున్నవంటే అన్యరాష్ట్రీయారు ఫిల్ముతీయడం, ఎవరో లాకాయలూకాయశుంఠకి కంట్రాక్టుయివ్వడం. వీలై నంత మిగుల్చుకొనేటందుకు యీ కంట్రాక్టరుడైరక్టరుగారు—కంచుకాగడాతో వెడకినా విద్యాగంధం, అక్షరజ్ఞానం, శూన్యం—యాయన చవుకగాదొరికేవారిని తీసుకొనిపోయి ఫిల్ము తీస్తారు. ఏదోతీస్తేచాలు. ఈయనకి జతగా అన్యరాష్ట్రీయుడు యింకొక

Technical Director వుంటాడు. పూరకనేవుండలేదని చెప్పడానికి యీ Technical Director. మనకాంట్లాక్తుడైరక్తుడు అడుగుడుగున యేవోఅభిప్రాయభేదాలు — పని సవ్యంగా సాగనీయకపోవడం. అవి స్టూడియోలో ముచ్చటలు. ఇంక బనలో భోజనసదుపాయాలు, యిచ్చిపుచ్చుకోవడాల సందర్భంలో యేదోదిక్కుమాలినవారిని కనికరించి చేరదీసినట్లు; గుత్తాలు గాడిదలు తినేతిండి—అవుసర మున్ననాటికిగాకుండా యింకోవారానికో నెలకో అనుకున్నదాంట్లో తృణం ముశుతుంది—అదీ పుణ్యానికిచ్చినట్లు. తీసుకుపోయేటప్పుడు తేనెతీపిమాటలు—తిరిగివచ్చేటప్పుడు యీ దిక్కుమాలిన టాకీలకి రాకూడదు అనేనోత. ఇదిసామాన్యంగా జరుగుతూవున్నది. భిన్నంగా, సవ్యంగా ఒకటి, అర యెక్కడై నా జరిగిందేమో. ఇట్లాటి పరిస్థితుల్లోంచి ‘కళ’ వుద్భవించాలిసివస్తే యెట్లావుంటుందో వూహించతగిందే. విమోచనలేదా అంటే యిప్పుడిప్పుడు అరుణోదయంవంటిది గోచరమవుతూవుంది దేశీయసంస్థలు మొలకలెత్తటంచేత. మొదట Producer ఆంధ్రుడుగా వుండవలె. రెండు Director అనేవాడు అన్ని శాఖలలోను అనుభవంగలవాడుగా వుండవలె. మూడు లేఖకుడు: పండితపుత్రుడుకాకుండగా రసవంతంగా వుండేభాషలో కథాకల్పన, రచనాచమత్కారం వెల్లడిచేసే కవిశేఖరుడు లేఖకుడు గావాలి. నాలుగు నటుడు: పాత్రను పోషించి నిర్వహించగలగడంతోపాటు వయసు, పాత్రోచితమైన అంగసౌష్ఠ్యవంగల విద్యావంతులు ముందుకురావలె. నటుడు స్టేజిమీద తన గొంతుతో బ్రతుకుతూ వస్తున్నాడు. కాని సినీమాకు కావలసినది భావప్రకటన. అందుకు ముఖ్యమైనవి కాంతిగల కళ్లు. అవి ప్రస్తుతము రంగస్థలమలంకరించువారిలో అరుదు. ఆకారణముచేత నటీనటులను amateurs లోనుండి అనుకూలురై నవారిని తరిపీడు చేసి ఫిల్ములుతీయడం ఆవశ్యకం. అప్పుడు వారికి స్టేజిమీద అలవాటులుండవు. అయిదు: పురాణగాథలను గాకుండా దేశచరిత్రలోనికథలు, సాంఘికనాటకాలు కూడాతీస్తూ ఫిల్ములు ధనార్జనకేగాక కొంతప్రబోధంచెయ్యడానికి వినియోగించ ఆరు: పరిశోధనలకు, దేశకాలపాత్రల కనుగుణమైన దుస్తులు, అలంకారములు మొదలై నవాటికి తగినశ్రమ, వ్యయము లెక్కచేయక ఫిల్ములు తీయడం ప్రారంభిస్తే “కళ” అనేది యెప్పటికైనా ప్రదర్శించగలరు. పై విషయములలో ఒకటిరెండు అసాధ్యమనవచ్చు. నటీనటులు amateurs గావుంటే మంచిదేగాని దేశంలో గౌరవంలేదంటారు. గౌరవంగలవారువున్నప్పుడు గౌరవం అందుకోనే యిమిడివుంది. అంతేగాని Johnnie Walker, Exshaw No. 1. లేనిదే నాటకం నడవదు అని స్టేజిలోనే బుద్ధువిప్పి న తప్పి వ ర్త న లేనివారి నడుమ అంతో

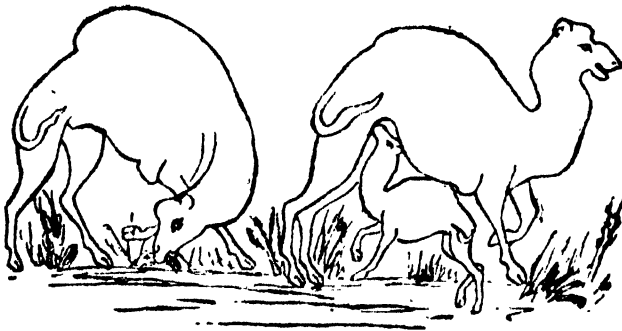
ఇంతో గౌరవంగా బ్రతికేవారిని కలవబోతే సరిపడదు. ఆచరణ అనేది వుంటే తక్కిన వుపన్యాసాలు విలువగలిగివుంటవి. అందుకు యజమానులు సరియైన ప్రవర్తనగలవారుగావుంటే వారి పరపతిపైని amateurs రాగలరు. రెండోది 50 వేలు 60 వేలు ఖర్చుచేసి సాంఘికఫిల్ములుతీస్తే పెట్టుబడిరాదేమో, పురాణ గాథలైతే లాభం బాగా తినవచ్చునని చాలమంది నమ్మకం. డై రెక్టరు, లేఖకుడు తెలివిగలవారై రసవంతంగాతయారుచేసి మంచినటులునటిస్తే యేకథలయినా రక్తికడుతుంది. “College girl” “రంగూన్ రౌడీ” నాటకాలే అతుగుల మారి బోడిహాల్సులో రక్తికట్టింది దేశమంతటా రెండేసిమూడేసి తడవలు ప్రదర్శించగా చూచాం. అంతకంటే రసవంతంగా వ్రాయగలిగిన మేధావంతులు వుండి కూడ వారిని కానకపోవడం శోచనీయమే. ఇందుకు పూనుకొనవలసినది ధనార్జనపరులైన అన్యరాష్ట్రీయులుకాదు. ఆంధ్రులే వారియిల్లు చక్కబెట్టుకోవలె. దేశీయ సంస్థలలో మొదటిది Vel Pictures. కాని యిది సవతుల కాపరం లాగు తమిళ ఆంధ్రనాయకత్వంలో నడుస్తూంది. రెండవది బెజవాడ “సరస్వతీ టాకీస్.” మూడవది “లక్ష్మీఫిల్ముస్.” Vel Pictures వారి మొదటి ప్రయత్నం ప్రభాత్ వారి తమిళసీతాకల్యాణానికి అనుకరణం. దాంట్లో లాభంవచ్చి వుండడం చేత వీరు సాంఘికఫిల్ములు ప్రారంభించివుంటే ప్రశంసాపాత్రులేగాని వారలు ధనార్జన యింకాచాలదని “కృష్ణలీలలు” తీశారు. ఇందులో కళ అనేది చూస్తే గాని తెలియదు. కాని సంగీతంవుండవచ్చు. ఇటుపైనిఅయినా సాంఘికఫిల్ముగాని, చారిత్రాత్మకంగాని ప్రయత్నించేట్టులేదు. సతీతులసి తీయబోతారని వినికొడి. ఇంక రెండవవారు సరస్వతీటాకీస్. వీరు పురాణ గాథతోనే ప్రారంభిస్తున్నారు. మూడవవారు లక్ష్మీ ఫిల్మును. వీరుకూడ పురాణగాథతోనే ప్రారంభిస్తారట. కాని చిత్రమేమంటే యిద్దరూ “ద్రౌపదీ వస్త్రాపహరణమే” తలపెట్టారు.

పురాణగాథలకు డబ్బురావడం సహజమేగాని రానివికూడా వున్నవి. గనుక సారాంశం యేమంటే ఫిల్ముకు డబ్బురావడానికి కారణం అందుకు సంబంధించిన పరికరాలుగాని కథావస్తువుకాదు. తులాభారం, అహల్య, చింతామణి, సక్కుబాయి మొదలైనవి, కథావస్తువులు దేశీయులకు ప్రీతికరమైనప్పటికి తల పెట్టకూడదు అనేటట్టువున్నవి. అందుచేత సాంఘికమైనా, చరిత్రసంబంధమైనా అయితే Realism అనేది సులభంగా ఒప్పించవచ్చు. పరిశోధనలు చేసినా చరిత్ర సంబంధములైన కథలకు, దేశకాలపాత్రల ఆచారవ్యవహారములు ఇవి అని నిరూపించే ఆధారములు వున్నవి. పురాణగాథలకి ఆధారములు తక్కువ.

ఆ పున్నవైనా శ్రమదీనుకుని పరిశోధన చేయించే ఆసక్తిలేదు. ఇంక 'కళాదేవత' సిగ్గుచొప్పున యేమూలనో దాగివుంది. ఇప్పు డింక ఉపేక్షించకుండగా ప్రాజ్ఞులు, ధీమంతులు అయిన ఆంధ్రమహాజనులు, ఆంధ్రసోదరీమణులు యీ అవస్థలోనున్న కళాదేవతని ప్రవాసించి ఆంధ్రులు మేధావంతులు, అన్నిట అగ్రస్థానం అలంకరించ తగినవారుఅని ఋజుప్రచేయడానికియేకదీక్షగలవారై కార్యరంగానికిదిగి కళాదేవ తని, నాట్యరంగాన్ని అలంకరింపజేయాలి. ఇది ఒకరివల్ల అయ్యేపనికాదు. తుచ్చ మైన నైషమ్యాలు, అర్థంలేని భేదాలు మనని ఆవేశించి పెడద్రోవ పోనివ్వకుండగా కార్యదీక్ష—ఆరంభశూరత్వంలేని కార్యదీక్ష—గలిగి కళాసేవ చెయ్యవలసిన సమయం. ఆర్థికంగాకూడా దేశానికి కొంత సహాయభూతంగా వుండే పుద్యమం. ఆంధ్రులే ఆంధ్రులఫిల్ములు తీయాలి అనే దీక్ష యీరోజునే ప్రతిఆంధ్రుడు పూనుకొని చేతనై నంత ప్రోత్సహము, సహాయము చేయడం విధి.

ఆంధ్రవీరుల చరిత్రలు ప్రదర్శించి నిద్రపోయే మనసోదరులని మేలు కొలపాలి. అజ్ఞానాంధకారాన్ని మటుమాయంచెయ్యాలి.

సంబంధాలు

గోవిందరాజుల వెంకటసుబ్బారావు

(మొదటిసంచిక తరువాయి)

నటులు:

నటులు అని పర్యాయపదం ఉంది వీరికి. నటీమణులు, నట్టువరాండ్రు—వీరుకూడా ఈతెగలోవారే. నటరాజనామంలో మొదటి రెండక్షరాలూ వీరినామాలక్కుడా ముందుంటాయి.

వీరెవరని అడగండి. ఊరికే, నటించేవారని తేలికగా అందాం. తా మితరులమని వేష భాషల్లోనూ, హావభావాల్లోనూ, అన్నింటానూ మరిపించగల శక్తిగలవారు. ఈమరువు ఎంత ఎక్కువకాలం నిలిచుం డెలా ఘటించగలుగుదురో అంతగొప్ప నటులలా బాహ్యంగా పరిగమించ గలరు. తా మెంతత్వరలో తాదాత్మ్యం పదిలించుకొని బయటపడతారో అంతశక్తివంతులుగా అంతరంగికంలో వృద్ధిపొందగలరు.

గారిడీచేసి సర్వకూన్యంలోనుంచి కావ్యకర్త సృష్టించిన లోకంలోని వ్యక్తులతో స్నేహించేయగల శక్తిగలవారు వీరు. తమ ఉపదేశికుల్లా పరకాయప్రవేశవిద్య ప్రసాదించబడ్డ వారుకూడా. గురువులు తుదిక్షణికంగా వేరువేరు నివసించిన బొందుల్లో కొంతకాలం కాళ్వ తంగా నివసిస్తారు వీరు. వారు కొన్నిహక్కుభుక్తాలు మరిచినా, వాటిని ధ్రువపర్చుకొని అక్రమించుకొంటారు వీరు. వేషంతోనూ నిమేషమాత్రంలో Astral Bodies లోకి మార్పు చెందగల Hypnotic mediums వీరు. గురువులు కుద్ధపరకాయప్రవేశం చేస్తే, వారిని మించిన కిష్కలు సకాయంతో చేస్తారు. ఇంతేభేదం.

రసవీరి పెల్లివిరిసి ఆనందపరవశంతో, రెక్కలు తెచ్చుకొని, జనసామాన్యాని కఠీతుడై, ఇతరగోళాల ప్రయాణించేయగల వాయువిమానం కావ్యకర్త. వైపెచ్చు మనోవిమానం కూడాను. Columbus America ను Discover చేసినట్లు ఓగోళాన్ని వీరు కనుక్కుంటారు. Pilgrim fathers లా నటులు దీన్నాక్రమించుకొని, లోకానికి దించుకొచ్చి, అందరికీ చూపుతూ, కళా Geography లోకి చేరుస్తారు. కాని వకటే గొప్పవిషయం. అంతకుముందు కూడా America కులుకుతూ అప్రదేశంలోనే ఉంది.

పైసామ్యంలానె, కావ్యకర్తకు ముందుకూడా నటులు ఉండనేఉన్నారు. కొంత వీలగానైనా, సుషుప్త్యవస్థలోనైనా కొన్నిలోకాలు చూడగల శక్తి ఉంది వీరికి. మేధస్సు, ప్రపంచానుభవం, కళాభిజ్ఞత, రెక్కలూ, ఎగరటం మొదలైన గుణాలు చిన్నతనంనుండి ఉంటాయి. కాని కలగన్నవాళ్లకు ఇతరులకు అది చెప్పాలంటే ఎంతసిగ్గో, అంతకుమించి వీరి

కుంటుంది. దీంతోపాటు, నలుగురూ కలవరు; పరిచయం లేకపోవటంవల్లా, దూరంవల్లా. సరిపోల్చుకొని నలుగురూ కలిసి సాధించటం తటస్థించటంలేదు. కావలసిన సంపత్తు చాలావరకుందికాని పొందికలేదు. పువ్వువిచ్చదు. పంటలేదు. పక్ష్యంకాదు.

ఇంతలో ఎక్కడనో ఒకచోటనుంచి తమకు ముందుకాబోయే గురువులు, ఒకరేగనకనూ, స్వేచ్ఛామాత్రులుగనకనూ, “తటపటాయింపులు చాలించండోయి. నేనంతా చూచిరావటమయింది. కావలిస్తే రండి నావెంట, తోడొస్తాను” అని అంటాడు. ఏముంది? అలకిస్తారు. ఒకరిమోఖం ఒకరు చూచుకుంటారు: నచ్చుతుంది. లొంగిపోతారు. గొప్పతనం వచ్చుకొని “నమస్కారం! గురుదేవా! ఇకముందు మీశిష్యులం. కష్టమో నుఖమో ముడిబేనుకొంటాం. చెల్లాం. ముందు నడవండి” అంటారు. లత పెరిగి, పతకం కుదిరిపోతుంది. ఒక కుభదీనం యీ నూతనలోకయాత్ర పరిసమాప్తమవుతుంది.

తరువాత అందరిలోను పెద్దమనఃపరివర్తనలు జరిగిపోతాయి. జంకుకొంకులు పోయి స్వశక్తులు ధ్రువపడిపోతాయి. స్వేచ్ఛాజీవనం అలవడుతుంది. సంఘభావంలోని గుణం నాశ్యుల్లో ప్రవహించటం మొదలుపెడుతుంది. సంఘంలో తాము సంపాదించిన స్థానం గర్వవంతులను చేస్తుంది. గురుశిష్యసమ్మేళన ప్రవర్ధించి పాకంలోకొచ్చి వ్యత్యాసవిచక్షణలు పోతాయి. అందరు భావతాండవం మొదలుపెడుతారు. కళాధీదేవతల నందరు ఆరాధనంచేసి ఆశీస్సులను పొందుతారు. సాహిత్యాన్ని పెంపుచేసికొని సత్సాంగత్వాన్ని పెరపి, నడుముకు గుడ్డకట్టి గర్భగుడిలోని అర్చకు లవుతారు. కళావంతులై శిక్ష పూర్తిచేసికొంటారు. ఆ గోళం లాంటి రంకులరాటం ఎక్కి చాటుగా అందరు తిరిగి ఆనందించుతారు. “ఇక మనం బయట పడొచ్చు! పడి, లోకోపకారం, మానవక్షేమం, కాంతి, విజ్ఞానము సమకూరుద్దాం” అని గురువు ఏనూతిలోగొంతుతోనే అంటాడు. అందరు సరే అంటారు.

తాము కష్టపడి అనుభవించి, నేకరించి, ఆనందించి భూలోకానికి తెచ్చిన విద్వూర్యాన్ని తరువాత బయటపెడుతారు, ఒక కృత్రిమగృహంలో. గారడీవాడు బుట్టతీసి టెంకనించి పుట్టి ఫలంతోసహా గలిగిన మామిడిచెట్టును చూపితే, వీరు అక్కడ ఆచెట్టు ఎలా దినదినప్రవర్ధమానమై పంటకొచ్చిందో చూపుతారు.

అతిరిగే రంకులరాట మనండి, ప్రదర్శనమనండి, యీవిద్వూర్య మనుకోండి.

అగుణాలమీద, పక్షులమీద తీర్థపుడుస్తులతో కూర్చున్నవాళ్ళు నటులు.

అమధ్య సంగీతవాద్యాలు మొదలగునవి పెట్టి ఒళ్ళుమరచి త్రిప్పుచున్నవాడు గ్రంథకర్త.

అమట్టా చోద్యంచూస్తూ తాము తిరుగుతున్నట్లే ఒళ్ళుమరచి పరవశంలోవున్న అమ్మలక్కలు, అన్నదమ్ములు ప్రేక్షకులు.

అదొక సంత; బహిరంగంగా జరుగుతుంది. ఇదొక హాలు-గోష్ఠం. ఇంతే భేదము. విరివిగ దృష్టిసారించి చూస్తే లోకంలో శ్రీ పురుషాదులందరు నటులేఅని తోస్తుంది, ఇదంతా నటనకాబట్టి, నటననూత్రధారి యింద్రజాలం కాబట్టి.

కనక వీరిని రెండుతెగలగా విభజించవచ్చు: 1. నటించే నటులు, 2. నటించని నటులు.

నటించని తరగతిలో నటించేవారికంటే గొప్పవాళ్ళు వుండవచ్చు. కాని వుంటే బయటపడుతూనేవుంటారు. అదీకాక బయటపడేయిస్తుంది కూడాను. అదొక తీటనండి, అవేమనండి, వున్నాడమనండి, ఒక ఆసాధారణవిజ్ఞ తనండి.

పువ్వు పుట్టినతోనే వికసించి పరిమళించినట్లు నటుడుకూడా మొదటినుంచి తన భావి దశను చాటుతూవుంటాడు. వేషంలోనో, భాషలోనో, ఆంగికాభినయాదులలోనో, ఏదో ఒక వివరీతం వెలిబరుస్తూవుంటాడు. చిత్రకారుడు చూచినదానిని, చూడనిదానిని Canvass మీద వూర్తించాలని ఎలా గుబులుతాడో వ్యక్తున్ని అనుకరించాలనే వెర్రి నటుడి కలాగే వుంటుంది. దీనికి తగినట్లు సభాపీఠికి (అదే Stage fear, or fever) మొదటినుంచి చాలాతక్కువగా వుండి లోకపుతాకిడీల్లో పోయి రాటులేలుతాడు. పైపెచ్చు నిర్భీతిగా లజ్జవిడచి ఏముఖమయిన, ఏమూలైన, ఏముక్తయిన పెట్టగల సమర్థత వస్తుంది. తమ ఆభినయం వారకాంతాభినయంకు పోలుస్తారేమోననే సిగ్గు మొదటనే వీడిపోతుంది. వాచికాంగిక సాత్విక అహార్యాభినయాలని ఆరాధించి పచరించటంలో Master hand అవుతాడు. ఇట్టి నటించగలనటుల్లో జాతులను వివరిస్తాను.

1. ఉత్తర్వు అతిక్రమించని స్వార్థత్యాగి—నిర్ణీతాన్ని నటించి, యితరుల స్థలాల్ని అక్రమించక ప్రవాహాని కెదురీడక, ధోరణిని బడి Combined effect కు, Successful overture కు పాటుపడేవాడు.

2. ఉత్తర్వు అతిక్రమిస్తూ, స్వార్థుడై నిర్ణీతాలని వ్యత్యకిస్తూ యితరుల స్థలాల్ని అక్రమించి ప్రవాహాని కెదురీడుతూ జాలనబడక Distorted effect కు, Failed overture కు పాటుపడేవాడు.

మొదటివాడికి నాటకాని నిజార్థం తెలుసును. రెండవవాడికి దాని వికృతం కొంతవరకు తెలుస్తుంది.

అందరు మొదటిరకంనటులే అయితే ప్రదర్శనం మద్రసోపేతమైన భోజనం. హృదయం నృత్యంచేసి ఆనందబాష్పాలు రాల్చి మైమరుస్తుంది. సృష్టికర్త ఆశయం ఫలిస్తుంది. అంతా నిశ్శబ్దంగా వుంటుంది. కీమరాయిమోతకూడాలేని నిలిడనిశీఘ్రలాగ అంతా ప్రకాంతంగా వుంటుంది. నిర్భరమైంది ప్రతిదీ స్తంభించినట్లు కళ్లుమూసుకుంటారు. విడవలేక విడవలేక నిష్క్రమించే నాయికానాయకులలా వుంటుంది. గుణం చాలాకాలానికిగాని ఆరిపోదు. దృశ్యం యావత్తు చక్రంలా తిరుగుతూ, ఆత్మకు కాంతి నిచ్చి లోకానికి స్వర్గానికి దూరాన్ని ప్రాప్తించి తాళంకేస్తుంది. అందరూ రెండవవిధంవారైతే ఆ డెలావుంటుందో వూహమీద మీరే గ్రహించి విశేషణాలిచ్చి బహూకరించండి.

3. ఇంక మరోతరగతి. వీరికి నటలక్షణాలు తక్కువ. గ్రామ్యశక్తి స్వల్పము. విద్యా గంధం, కావ్యపరీచయం, సుసాంగత్యం అంతగా వుండవు. కావ్యకర్త అటు చూడమంటే యిటుచూస్తూ అడుతూపాడుతూ ప్రయాణించేసి రామాయణంఅంతా విని రామడికీ సీతమ్మకూ కాంధవ్య మడిగే, రంకులరాటంమట్టుకు చూచినచ్చిన తీర్థగాండ్రు. వీరివల్ల ప్రదర్శనం వాడి

పోయి నాటకప్రాశస్త్యం కుల్లి గంభకర్త ఖాసీభయాన అంతర్ధానమవుతాడు. ప్రస్తుతంలో నూటికి డబ్బైఅయిదు నాటకాలు యీలాగే వున్నాయి అని నావూహ. ఇంకా ప్రైసంగతి చెప్పలేకుండావున్నాను. కాని వకటే ఆశ్చర్యం. వీరికి యిది యిలా అని రామ, రామ, ఏమితెలియదు. Ignorance is Bliss అని కాదు కాస్త్రుకారు డన్నాడు.

4. బాలనటులు: ఇదొక కొత్తతెగ బయలుదేరినది యిటీవల కొన్నాళ్లమంది. గడ్డాలు మీసాలొచ్చిన పెద్దలకే యాకావ్యకర్తృమనరణం, అనుకరణం చచ్చేవనిగావుంటే బాలనటుల సంగతి వేరే చెప్పాలా? గుడ్డువచ్చి పిల్లను చెక్కిరించిన ట్లుంది. ప్రైతరగతిలో వారి కున్నవీ, యింకా మికందరకూ తెలిసినవీ, మరికొన్నిలోపాలు వీరి కున్నాయి. ప్రదర్శనాలు ఎలా బాగుంటాయి? ఎందుచేత బాగుండాలో చెప్పండి?

ఇలా వ్రాయటంవల్ల వీరి వటసంఘాలని నిరసిస్తున్నానని అనుకోకండి. ఉన్నసంగతి మనవిచేశాను, అంతే. కాని వారి ప్రదర్శనాలు ముద్దుగామాత్రం వుంటాయి. అతిబాల్యంలో వున్న దంపతుల చెయిదాలుచూచి వృద్ధు లానందించినట్లు. Microscope కళ్ళకు తగిలించు కొటంవల్ల నుంలైనది కొండంతగా కనవడి, “పెద్దవాళ్ళ నాటకాలే అలా ఎదుస్తుంటే, వీటి కేరే, పిల్లసన్యాసులు” అని సంచాలించుకుంటాం.

5. నటీమణులు: ఆంగ్లసంప్రదాయాన్ని వదిలి ఆఖరుకు పేర్కొన్నందుకు నన్ను మన్నించమని సోదరీమణులను ప్రార్థించుచున్నాను. సావకాశంకోసం, ప్రత్యేకస్థలంకోసం యిలా చేయవలసివచ్చినది.

కావ్యకర్తను ఎన్నిలోకాలకైనా అనుసరించటానికి దేవీపునన్మత భక్తి గల సావిత్రిలు వీరు. అదీగాక నూత్న్యగ్రాహ్యత, ధారణ, పట్టుదల, విగ్రహసౌందర్యము, మృదుమధురనిస్వయం, లలితకళోపాసన వీరికి విశేషదాలుకూడాను. అదీకాక Hypnosis కు గొప్ప Mediums గా పరిగమించింది స్త్రీలే. ఇందువల్ల దేశంఅంతా శుద్ధస్త్రీనాటకసమాజాలే వుంటే ప్రదర్శనాలు మరోకొత్తపాకంలో బడి రుచిస్తాయని నాకు తరుచు తోస్తూవుంటుంది. లేదా ఆచార్యమైనా చూడవలెనని గట్టిగా వున్నది. కాని అవి యిప్పుడంతగాలేవు. ఏంచేవేది? ఉన్నా, కొన్ని మిశ్రజాతిరగడలు. అదీకాక దేశకాలపరిస్థితులు దీనికి సరిగాలేవు. కనక, పోనీ ఆస్త్రీపాత్రల నన్నా స్త్రీలనే చెయ్యనియ్యండి. పైన తగాదాకూడా ఎందుకు? వీరికత్తులు మన కింకా బోధపడి హృద్గతంకాలేదు.

కొన్ని పురుషపాత్రలు స్త్రీలులేస్తేనేగాని బాగుండవేమో అనికూడా నేనంటాను. కొన్ని Biological Laws దీనికి కారణం. అత్యుండమైన పురుషుడిలో రీలగా సకలగుణసంకులీ వాసనలా స్త్రీత్వ ముంటుంది. అలాగే స్త్రీలో పురుషత్వ ముంటుంది. బాలకృష్ణుడివేషం, బాల్యం పోయింటే భారతంలో కృష్ణుడు, శ్రీరామచంద్రుడు, అర్జునుడు, చంద్రుడు, అభిమన్యుడు, మదనుడు ఆయనసంసారం, కొంతమంది రాకుమారులు మొదలైనపాత్రలు స్త్రీలు ధరిస్తే అత్యద్భుతంగా ఉంటుందని మనోనేత్రంలో పడిపోయింది. చవిచూస్తాను. అందాకా తిరగడు.

శ్రీహరితలను సాధించిన నటులు లేరని నే గట్టిగా అనను. కొంతమంది అనన్యసామాన్యంగా అలా చేసినవారున్నారు. అందరూ ఎవరితోచినట్లు వారివారి సంస్కారాల ప్రకారం చేశారు. కొంతమంది వేషంలోనూ, ఆకారంలోనూ మెరుగు: కొంతమంది ఆంగికంలో మెరుగు; కొంతమంది వాచికంలో మెరుగు: అందరూమటువంటి ఆసాత్వికంలో కొచ్చేసరికి చాలారరుగు. మెడవరకూ సాధించిసాధించి అనుకరించగలడేకాని ఆమెదడు జయించలేదు. 'ఉట్టికక్కలేనమ్మ' స్వర్ణాని కెలా ఎక్కుతుందన్నట్లు ఈ భూలోకసంసారంలో చేతకాంది మరోఅతీతమైనదో తెలూ అవుతుంది? ఈ Puzzle లోకి బుర్రదూరక విప్పలేక కొన్ని కష్టాలు గురువులేపడ్డారు, తెలియనివ్వలేదుగాని. కాబట్టి ఎన్నో Stereotypes నాటకవాఙ్మయంలో పరిణమించినాయి.

Hall లేక, కళామందిరము: సర్వసభలు:

ఇదో కృత్రిమగృహం, గ్రంథకర్త స్తంభముపూర్తం చేస్తాడు. నటులు విశ్వకర్మలా కట్టారు దీన్ని.

మరోవిధమైన దృష్టితో చూస్తే ఈలోకమంతా సర్వసభలేఅని మొదటనే నూచించాను. స్వభావాదులను స్థలసమయాల్ని అనుకరించి దృశ్యానికి 100% తీవాన్ని సమకూర్చాలంటే వైదైవనిర్మాణమే సరిఅయినది. కాని కొన్ని యితరపరికరాలు కానాలి; తెద్దామా? ప్రేక్షకులొకాన్నంతా ఓ పుష్పకవిమానంలో ఎక్కించాలి. గమనాల్ని మరిపించే మచ్చుమందు చల్లాలి. నటుల్ని అదృశ్యకరణిసహాయంతో ఆయా వివిధరంగరంగకప్రదేశాల్లోకి చేర్చాలి. ఇలా జరిగితే నైజానికి అద్దమెత్తినట్టే, లేదు నిజాన్ని అలాగాచూపినట్టే. కలగవలసిన గుణం కలిగి కావలసినంత రసం చిందుతుంది. ఆవిమానాల్ని కొంతకాలానికి సాధించినా, అదృశ్యకరణివిద్యమట్టుకు సాధించలేం. కనక ఏంచేశాం? ప్రేక్షకులని ప్రేక్షకగృహంలో, నటుల్ని నేపథ్యంలో fix చేసి వీరిద్దరిమధ్య స్థలసమయాల Illusion ను కలిగించే రంగస్థలాన్ని నిర్మించాం.

మానవుడి చాకచక్యాలు వృద్ధిపొందినాయి. మొదట గుండ్రంగా ఉండి ఇది: తర్వాత Revolving Stage: తర్వాత Square: అటుతర్వాత Trapezium ఆకారంలోకి వచ్చింది. ఇక ముందు Semi-circle గా మరి పూర్వస్థానం సగమైనా చేరుకుంటుంది.

స్వభావప్రకృతి భ్రాంతి కలిగించటానికి చిత్రకళాధిదేవత నారాధించవలసివచ్చింది. ఆమె చిత్రవిచిత్ర ఆకారవికారాలను కుంచెకొట్టగల Artists ను ప్రసాదించింది. స్థలసమయ స్తంభన వీరివల్ల సమకూడింది. నూతననూతన భావవికారాలను కలిగించే Lighting Effects ను కలిగించే Electrician ప్రసాదించబడ్డాడు. మనపూర్వులకు లేని Illusions మనకు వచ్చినాయి. రంగస్థలం 50% సృష్టిని మరపిస్తుంది, అంటే 50%టే జ్ఞాపకంచేస్తూంది. ఈతేడాలను ప్రేక్షకాదరణలోతావులకు ఓరాతీపదర్శిమీద వదిలేస్తున్నాము. వీళ్లలో సంతకాలు ఎవరు తుడిచేసినా ఆలోచన భ్రాంతి విభ్రాంతై, నటుల్ని నిరామయ అయోమయాల్లోకి లాక్కెల్లిపోతుంది.

ఇక ముందు మొట్టమొదట సినిమా సహాయంతో రంగస్థలంమీద పెద్ద తెల్ల తెరమీదికి ఆయా నీళ్లు film ద్వారా ఎక్కించి మరింత మైమరుపు కలిగిస్తారేమో తెలియదు.

నిజం వరికిందిచూస్తే రంగస్థలపు ముందుతెర తర్వాత ఉన్న వినగల, చూడగల లోకం యావత్తూ ప్రేక్షకగృహమే, వారిసాలై. కాని విస్తరణ భీతివల్ల, అంతరాయాలవెరిచి, రసం Dissipation into Space కు భయపడి నటుడు ఈస్థలానికి మూడుగోడలుకట్టి హద్దుపర్చాడు. ద్రవ్యోపార్జన తర్వాత కాలమానాల్ని పట్టి వచ్చిన ఆశయం.

ఇక శేషధ్యం. ఇది ఉన్నట్లు ఎవ్వరికి తెలియనట్లే మనము భావించుకోవాలి, ప్రేక్షకులుననా. ఇది కడురహస్యమందిరం: పావనస్థలం: శోభనగృహం: పావనంలో పుడకలా తుంటరి కృష్ణభగవానుడు ఆచీరలను చెట్టుమీద చేర్చక ముందున్న గోపికల జలక్రీడా సరోవరం.

పరకాయసాధన యోగసాధనవలె నటు డిక్కడ చేస్తున్నాడు. కవిబ్రహ్మ తన మంటి బొమ్మలకు అందాలుదిద్ది జీవంపోసేచోటు: సృష్టికి కొంచెం తెరచాటుప్రదేశం. నటు డిక్కడ నటరాజు భాసాల్ని చూసి, తన పూర్వీకులకు నమస్కరిస్తున్నాడు. శివాజీ విజయ యాత్రకు వెడలుతూ భవాని ఆశీస్సులూ, పేరంటాండ్ర కుంకుమా అందుకొంటున్నాడు. ఆగండి, ఎవ్వరూ యిక్కడకు అడుగుపెట్టటానికి వీలేదండి. చీమైనా దూరటానికి వీలుకాదని శివుని ఆజ్ఞ. దయచేసి జాగ్రత్త.

శేషధ్యం, రంగస్థలం, ప్రేక్షకగృహం—వెసిమెంత్ తం కి కామందిరం అవుతుంది.

మొదటిభాగంలో కావ్యకర్త బొంగరానికి తాడుచుట్టి విడవటానికి తయారైనాడు. రెండోభాగంలో ఆడతకొద్దీ అది తిరుగుతుంది. మూడోభాగంలో కూర్చున్న ప్రేక్షకులు దాన్ని వింతగా తడేకంగా చూస్తారు, అతగాడు తాడు క్రిందవేసి పైకి దాన్ని లాఘవం చేసేదాక.

శ్రీ పాత్రస్మృతి - కాళిదాసుఁడు

పిన్నమరాజు వెంకటసుబ్రహ్మణ్యశర్మ

ప్రపంచమందలి రూపకోత్పత్తికిఁ గేదారములు భారతీయ సంస్కృత రూపకములే యనునది ప్రాచ్యపాశ్చాత్య విపశ్చిద్వరుల యాశయము. వీబరు పండితుఁడు గ్రీసుదేశమే రూపకనిర్మితికి జన్మస్థానమని వాక్రుచ్చెను. అయ్యది సత్యదూరమనునది సర్వవిదితము. కాళిదాసాది మహాకవులు రూపకనిర్మాణ మున వాసిగాంచిరి. కాళిదాసుఁడు తనకుఁబూర్వము భాససౌమిల్లక కవి పుత్రాది రూపకకర్తలు గలరని తన మాళవికాగ్ని మిత్రమున ముక్తకంఠముగఁ జెప్పియున్నాఁడు. 'ఆది' పదముచే శూద్రకునిగూడ మనము చేర్చవచ్చును. నే నిప్పట్టున వ్రాయఁదలఁచుకొనిన విషయ మగాధము. విమర్శకును అవకాశ ములు గలవు. ప్రకృతము నా యభిప్రాయమును బాఠకలోకమునకు నెఱుక సేయుచున్నాఁడ. ఇందలి గుణదోషముల నారయ విద్వద్వరులే త్నములు.

కాళిదాసునకుఁ
బూర్వముండు కవి
వరుల నాటకముల
గ్రహింపక కాళిదాసీ
యములనేగ్రహించు
టకు అయ్యవి సార్వ
జనీనముగా నుండు

శుభాశంస
I wish the best of success to
the journal called "NATYA
KALA" devoted to the pro-
motion of histrionic arts.
UDAY SANKAR.

టయే కారణము.
సంస్కృతరూపకము
లన్నియుఁ బ్రదర్శన
యోగ్యములుగావు.
పఠనీయములుకొన్ని
ప్రదర్శనీయములు
కొన్ని. భవభూతియు

నాటకరచనయందు వన్నెగాంచినను, మాలతీమాధవీయము శ్రవ్యకావ్యమై యున్నది. అట్లే ముగారి అనర్థరాఘవమును. కాని కాళిదాసీయ శాకుంతల మట్లుకాదు. అది ప్రదర్శనయోగ్యముగా నున్నది.

దేశకాలపాత్రల ననుసరించి ఏనాటకమునందును గౌరవాగౌరవములు న్యూనాధికములుగా నున్నను, బేచిత్యానాచిత్యములను గ్రహించుటకు వలం తులుగానే యున్నవి.

ప్రకృతకాలమందలి తెలుఁగునాటకములలో శ్రీ పురుషపాత్రల నిర్వహణమునందు గమనింపని యాచిత్యానాచిత్యముల నటించి, ముఖ్యముగా

వాచికమందలి విపరీతస్థితులకుఁగల యాచిత్యానాచిత్య నిరూపణమునకుఁ గడంగి ప్రాక్తన సంస్కృతనాటకములందలి రచనాపద్ధతు లిప్పటివాని కెంత వఱకు అనుకూలపడునో యని భేదద్వయమును పరిత్యజనముముందఱ వ్యక్తము చేయుచున్నాఁడ.

స్త్రీ వ్యక్తిబోధకములగు పదములు పెక్కులు గలవు. ప్రతిపదము స్త్రీ బోధకమైనను ప్రత్యేకముగా విచారించిన ఆయాపదమునకు ప్రవృత్తి నిమిత్తము వేఱుగానే యుండును. అట్లున్నను అన్నింటియందు బరిదృశ్యమాన తత్వ మొక్కటియే. అందు భేదములేదు. స్త్రీసృష్టియందు లలితనుకుమార సన్నివేశము కలదు. అయ్యదియే ప్రకృతి. ఆప్రకృతివిలాసమే సర్వప్రపంచము. స్త్రీవ్యక్తియందు అవ్యాజ మనోహరధర్మముండు తత్పద శ్రవణమాత్రమున మనకు గోచరించును. ఆధర్మము అంతర్నివిష్టమై, అనిర్వచనీయమై యలరారు చుండు. కవి, తన ప్రతిభావిశేషముచే స్త్రీపాత్రను సృష్టించునప్పు డట్టితత్వము సామాజికల మనోముకురమునఁ బ్రతిబింబితము చేయునట్లు కూర్పవలయు. అయ్యదియే అసమాన ప్రతిభాతత్వము. అట్టి ప్రతిభాతత్వము లేక ప్రకృత కవులు స్త్రీపాత్రనిర్వహణమున సంకుచితస్వభావులై, తాత్కాలిక జనసముదాయ హృదయ వశీకరణ మాత్రైకచిత్తులై, ఆంధ్రనాటకములందు చంద్రమతి, దమయంతి, సావిత్రి మొదలగుపాత్రలకు బహు సంఖ్యాకపద్యములు దీర్ఘోపన్యాసములు కూర్చి, స్త్రీపాత్రను ఔచిత్యరహితముగా చేయుచున్నారు. అందలి తత్వ మారయుటకు పాశకులే సమర్థులు. పూర్వోక్తములగు స్త్రీపాత్ర ధారులు నాటకరంగమున మిన్నుతాఁకునటుల విరివిగఁ బాడినను, సామాజికులు మఱియు చాలదని గగ్గోలు చేయుచుందురు. ఇయ్యది యిక్కాలమునకు ఔచిత్యసహితముగా కన్పట్టుచున్నది. ఇది ఆపాతమధురము.

కాళిదాసుని శకుంతల రంగమున ప్రవేశించినతోడనే ఎట్టి భావోదయము సదస్యులకుఁ గలుగుచున్నదో, దానికి మూలకారణము నిమిడ్చిన కవిశేషముషి ఎట్టిదో యిండుక విచారితము. కవిబ్రహ్మ శకుంతలాపాత్రమునకు పెక్కు పద్యములను, దీర్ఘోపన్యాసములను కూర్పలేదు. అట్టిపాత్ర రంగప్రవేశము చేసినదిమొదలు కడవఱకు సందర్భోచితముగ అక్కడక్కడ కొలఁదివలుకులను మాత్రమే చెప్పుచుండినను, అదియే సామాజికులకు బ్రహ్మాసంద సద్భీచమగు రసాస్వాదము కలుగఁజేయుచున్నది. అట్టిసృష్టియే కవికి వన్నెగూర్చును. స్త్రీ పాత్ర రంగమున కన్నులకుఁ గన్పడినమాత్రాన చిత్రార్థకముగా నుండవలయు

ననియే కాళిదాసుని యాశయము. అట్టిభావమునే ‘చిత్రే నివేశ్య పరికల్పితసత్వ యోగా’ అనెడి ద్వితీయాంకపద్యముచేత వ్యక్తము చేయుచున్నాఁడు. చిత్ర కాఁడు తన ప్రజ్ఞావిశేషముచే చిత్తరువును జీవములేకున్నను జీవమున్నట్లు చిత్రించుటంజేసి తద్దర్శనమాత్రమున ద్రష్టలు నిశ్చేష్టులగుచున్నారు. అట్టిభావ మును కాళిదాసుఁడు ఎక్కడెక్కడ ఎట్లునిరూపించెనో ఒకటి, రెండు ఉదాహరణములచేఁ జెప్పుచున్నాఁడు. దుష్యంతుఁడు తొలుదొల్ల శకుంతలాదులను జూచినప్పుడు ‘మధుర మాసాం దర్శనమ్’ అని పలికి, ‘శుద్ధాంత దుర్లభ మిదం’ అను పద్యముచే వారిసౌందర్యము శుద్ధాంత జనసౌందర్యమును వమ్ముచేయు చున్నదని వచించె. సౌందర్యవతియగు శకుంతలను కణ్వఁ డాశ్రమధర్మమందు నియోగించుట కరము సంతాపకరమని తలపోసె. కడకు ‘కిమివహి మధు రాణాం మండనం నాకృతీనాం’ అని ఆకృతియే ఉత్కృష్టముగానున్నచో అందుఁ జేర్చు నే యధమనస్తువుగాని యుత్తమస్థితి పొందునని వచించె. ఇట్లు సౌందర్య విపాసువగు దుష్యంతుఁడు శకుంతలా రూపనిర్వర్ణనమును చేసినరీతిని వ్రాయఁ బూనిన ఆనాటకమునే వ్రాయవలసివచ్చును. కవిచతురాసనుఁడు దుష్యంత ముఖమున నాటకరంగమునకు శ్రీపాత్రయందు అవ్యాజసౌకుమార్యాది ధర్మములతోఁగూడిన అనవద్యరూపమే ప్రథమగ్రాహ్యముగా నాటకకర్తలకు బోధ చేయుచున్నాడు. ఈ తత్వమును కవివరు లారయవలయు.

ఇంక వాచికము విచారణీయము. శ్రీపాత్ర సౌకుమార్యాదులతోఁ గూడినది. వానికి భంగముకాని యాచిత్యమున శ్రీపాత్రకు వాచికమును గూర్చవలయు. శకుంతల దుష్యంతునిజూచిన అనుపదమే అపూర్వమనోవికారమునొంది (‘కింనుఖలు ఇమం ప్రేక్ష్య తపోవనవిరోధినో వికారస్య గమనీ యాస్మి సంవృత్తా’) “ఏమిది ! ఈతనిజూచి తపోవన విరోధియగు వికారమును బొందితిని” అని పల్కినది. ఈవాక్యము సంకుచితముగా నున్నను దీనిభావము గంభీరము. ఇట్టి అదనునే మన యిప్పటి ఆంధ్రనాటక నిర్మాతలు సృష్టించిన యెడల వచనరచనాలోలువుఁడు కనీసము 20 పంక్తుల స్వగతము తగిలించును. పద్యరచనాలుబ్ధుఁడు ఒకసీసమును దొర్లించును. కాని ఔచిత్యమును పాటించఁడు. అనసూయ వంశము, దేశము మొదలగువానినిగూర్చి దుష్యంతుని ప్రశ్నించినతరి శకుంతల తన యభిప్రాయము నెట్లు ఎఱుకపఱచెను. (హృదయ, మా ఉత్తాప్య ! ఏషా త్వయా చింతితం ఇదానీం అనసూయా మంత్రయతే) ‘హృదయమా ! కలతనొందకుము, నీవు చింతించిన విషయమునే యిప్పుడు అనసూయ అడుగుచున్నది’ అని శకుంతల తనసంతోషమును వెలువఱచినది.

ఇట్టి సంతోషస్థానమునం దీకాలపు టాంధ్రకవులు తన్మయులై గద్యపద్యవర్ణమును గురిపెంతరు. ఇవిధముగ కవికులతీలకుఁడు శకుంతలనోట క్లప్తములును, భావగర్భితములును, హృదయంగమములును అగు మాటలనే పలికించెను. తృతీయాంకమున లేఖారచనయం దొక్క పద్యమును మాత్రమే కూర్చెను. పంచమాంకమందు సభలో దుష్టాంతకుఁడు తన్నవమానపఱచినపుడు శకుంతల క్లప్తముగా, సోత్రాసముగా నొక వాక్యముఁజెప్పెను. దానికి ఓజోగుణయుక్తములగు పద్యములు వేయియైనను సాటిగావు. “అనార్య, ఆత్మనో హృదయానుమానేన సర్వోపశ్యసి క ఇదానీం అన్యో ధర్మకంచుకప్రవేశినిః తృణచ్ఛన్నకూపోపమస్య తవానుకృతిం పశ్యతి” ఈ విధముగా భావజుష్టములగు సంగ్రహవాక్యములు కాళిదాసుని రూపకములందు పెక్కులు గలవు. వానిని వ్రాయఁబూనిన వ్యాసము దీర్ఘమగును. పై నిరూపించినవిషయములవలన మనము గ్రహింపఁదగిన విషయములు పెక్కులుగలవు. స్త్రీపాత్రలకు మిక్కుటముగా పద్యములుగాని, దీర్ఘ గద్యములుగాని, ఎక్కువ పాటలుగాని అర్హములుగావు. దేశకాలపాత్రల ననుసరించి మార్పుచేయరాదా, 1500 సంవత్సరములకు ముందున్న కాళిదాసుని పోకడయే మనకు ఆదర్శమా యని అడుగవచ్చును. సృష్టి ప్రారంభమై ఎన్నియోలక్షల సంవత్సరములైనను స్త్రీపురుషవ్యక్తులలో లేశమైన మార్పుగలదా? దేహపాటవాడులలోఁగాని, గుణాదులలోఁగాని, భేదమున్నను వ్యక్తిగత ప్రధానలక్షణములందు భేద మించుకంతయు లేదని అందఱుము తెలిసికొనియున్నారము. అట్లే నాటకములందు స్త్రీపాత్రసృష్టివిషయమున ఎట్టిమార్పుగాని ఔచిత్యము భంగముకాకుండునట్లు కవులు ప్రయత్నింపవలసినదని నాయభిమతము. ప్రస్తుతము ఆంధ్రీకృత శాకుంతలనాటకమును ప్రదర్శించుతరి నటులు స్వేచ్ఛానురూపముగా స్త్రీపాత్రలకు పద్యగేయములఁగూర్చుచున్నారు. ఇంకను మఱి కొన్ని మార్పుల చేయుచున్నారు. వాని విమర్శ యిట అప్రస్తుతము. స్త్రీ వ్యక్తియందు సహజమగు లలితత్వమును గమనింపవలయు. రంగమున స్త్రీపాత్రధారి స్వశక్తికిమించిన పద్యగద్యపఠనమునందు శ్రమపడుచున్నప్పుడు ఎందుకు కవి యిట్టి నాటకముల వ్రాసినాఁడని మనమే అనుకొందుము. పాటలుగాని, పద్యములుగాని, వచనములుగాని శ్రీ సంజీవరావుగారినోట వచ్చునప్పుడు ప్రయత్నపూర్వకముగ వచ్చునట్లు కాన్పించెడిని. అది అస్వాభావికము. వారిని చూచినవారు నాయభిప్రాయముతో ఏకీభవించువారు ఉండకపోరు. అట్లని నేను వారిని దూషించుటగాదు. అది కవిలోపము. అట్లు శ్రమపడినఁగాని పోషింపఁబడదా? స్త్రీ కోపమును, శోకమును మిక్కుటముగా ననుభవించినను

ఔచిత్యమును పాటించుచుండును. అట్టి కోపశోకములను సువ్యక్తము చేయుటకు కేవలము పద్యగద్య పరంపరలే ప్రధానములు గావు. భావప్రకటనమే ప్రధానము. శ్రవ్యదృశ్యకావ్యములు కాంతాసమ్మితము లనిరి. కాంత, స్వాభిలాషను వ్యంగ్యముగానే చెప్పును, వాచ్యముగాచెప్పదు. అట్టి ఉత్తమ శ్రీపాత్రులను సృష్టించు కవి వారకాంతలచేయక, కులకాంతలచేసి, వారి ఉత్తమత్వమును మూర్ఖభవింపఁ జేయవలయు. అట్టి పాత్రోచితి సంస్కృతనాటకములయం దున్నట్లు మతేనాటకములయందును లేదు.

నాట్యకళ

జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తి

కళలలో నాట్యకళ మిన్న. లలితకళలన్నియు నిందు తావునందినవి. సంగీతమనుడు, నృత్యమనుడు, కవిత్వమనుడు, చిత్రలేఖనమనుడు అవినాభావశంబంధముగల చెలిమికత్తెలట్లు ఇందుకోటిలుచుంటు చూచుచున్నాము. ఇట్లనిన, “తప్పక నిమియన్నియు కూడినగాని నాట్యకళ ఒప్పుదా?” అనుప్రశ్న తలనూపును. “నాటకమున పాట బుండవచ్చునా, ఉండరాదా? అది పద్యరూపమున నుండవలెనా, గద్యరూపముననుండవలెనా?” అను ప్రశ్నలు దీని పిలువ పాదనూపునవి. కొంతకాలమునకుమున్ను పండితకవులు రాజమండ్రుకళాశాలయందు తుదిప్రశ్నను చర్చించిరి; కొందఱు గద్యకు జేగంటకట్టడలచిరి. మఱికొందఱు పద్యమును తొంటిగద్దెపై నిలుపడలచిరి.

పద్యము లక్కరలేదనిన, “రంగస్థలమును స్లాటుఫారముచేసి, నాటకకర్త సంఘదురాచారములను గుఱించి గద్యఃకుం దుపన్యసించి, సంఘసంస్కరణమునకు దానితీయరాదా? ఈతీఱున నుద్దేశస్థిని గనరాదా?” అని యెవ్వరేని అడుగవచ్చును. ఈ పద్ధతి నవలంబించు నాటకకర్త ఉండడు. ఈతని ప్రకృతి జేఱు; ఈతనిభావ వ్యక్తికరణము జేఱుతీఱుగ నుండును. నిర్భృతపతనాగారమున కలము చేఱుని, పాత్రస్పృశిచేయుచు, ఒకమా అతడు నవ్వును; జేఱొకమాఱు విలపించును; మఱొకపర్యాయము క్రోధవిస్ఫులింగములు రాల్పును. ఒకమాఱు శ్రీయగును; ఇంకొకతూ పురుషుడగును; మఱొండువేళ డింభకుడగును. ఒకమాఱు వీరికయగును; మఱియునొకమాఱు భృత్యుడగును. తనవ్యక్తిత్వమునుమఱచి, తాను పెక్కుపాత్రలై పలురీతుల చేష్టలకు కడంగి నాటకమాడును. తన ఆటను తనలేఖనికరుణపెంపున తన యక్కరము లందు నిలుపును. కన్నుగల నటకుడు వానియందలి నిష్ఠు ప్రదర్శనమును గుర్తించి రంగస్థలిపై దాని ననుకరించును. దానినిగాంచి ఆత్మవిస్మృతులై ప్రేక్షకులు ప్రత్యక్షేంద్రజాలమున కట్టువడి దరు. తనస్పృశిసామగ్రిని జనసామాన్యముమ్రోల నిలిపి నాటకకర్త కులుకును. రంగస్థలిపై నెవ్వరును నాటకకర్తను కనజాలరు. ఇతడుపన్యాసములకును, ఉద్బోధనములకును ఎట్లు వూనుకొనును?

నన్నడిగితిరా, నాటకకర్త పరమహంసకంటె నధికుడందును. పరమహంస తన శరీరావరణమున కట్టుబడియుండడు. నిజవ్యక్తిత్వమును మఱచును. బ్రదికియు, తనయాత్మ నెందో విహరింపజేసి, తనయారాధ్య దేవతచెంత నిలుపును. అత్రతే ఆతని నేమిచేసినను ఆతనికే తెలియదు. పరమహంస జగదీశున కొకరూపు నేర్పఱిచి తానందు లీనమగును! నాటకకర్త మనుష్యజీవనము నెదుట నిలుపుకొని అందు లీనమగును !! పరమహంసపని యొక్కటియే! నిత్యానందమున నోల లాడుటే ఆతని కర్జము. నాటకకర్త ఒకపరి మనుష్యజీవనమునందలి అమృతమునుగ్రోలి ఆనందించును. జేఱొకమాఱు మహాదేవునివలె విషమును నోటఁబోసికొనును. ఇంకొకసారి మహావీరుడై దేవదత్తమును వూరించును. ఈతడు సాంతబ్రదుకునుమఱచి, సంఘజీవనమందలి నిర్మలకాసార మందును, ఉష్ణప్రవాహమందును బుడుంగు మనును. అందలి అగ్నికుండమున లంఘించును;

అందరి పూలసెజ్జపై “హాయి ! హాయి!!” యనుచు పరుండును ! సంఘజీవనమే తానగును ! నాటకకర్త పరార్థజీవి.

ఉపన్యాసకుఁ డీ దృశ్యమును, ఆదృశ్యమును చూచి, తర్కశాస్త్రజేత్రవలె కొన్ని సిద్ధాంతములను స్థిరపఱచి, వానిని ప్రజల చెవులందుఁ బోయును. కండ్లుమూసికొని యెవ్వరైన నుపన్యాసమును వినఁగలరు, తాము వినవలసినదమును మఱువఁగలరు, లేక మననముచేసికొనఁగలరు. తమజీవనము తాము రంగస్థలిపై పరికించువారు కనుల నెట్లు మూసికొందురు? తమ పృథ్వినుండి పారిపోఁగలవారే రంగస్థలమునుండి తమ చూడ్కులను, తమ మనసులను చెదరఁగొట్టెదరు.

రంగస్థలము వసుంధరకావుననే, షేక్స్పియరుమహాకవి, వసుంధరను రంగస్థలమనినాడు.

All the world's a Stage,

And all the men and women merely players:

They have their exits and their entrances,

And one man in his time plays many parts,

His acts being seven ages." ("As you Like it" Act II, Scene 7)

ఇట్లని మనము కట్టెదటఁజూచు ప్రతిరంగస్థలము మనము మసలు వసుమతికి ప్రతిరూపని చెప్పఁజాలము. రంగస్థలమును వసుంధరనుచేయఁగలవాఁడు ఆదర్శనాటకకర్తయే ! జగదీశునివలె నీతఁడు ప్రత్యక్షముకాక, తన పుడమిని ప్రేక్షకుల సమ్మతిమున నిలుపును ! ఉపన్యాసకుఁడు ప్రపంచమందలి అణువుమాత్రమే ! నాటకకర్త ఈశ్వరునివలె ('God is immanent as well as transcendent') జగతియందుండియు, దానికివ్యతిరేకము నిలువఁగలఁడు. ప్రపంచమందలి సుఖదుఃఖములను కట్టెదట నిలిపినను, సంఘజీవనమందలి బాగోసుల నున్నవానినున్నట్లుగ రంగస్థలిపై చేర్చినను, మనుష్యజీవనము తుదకు స్వర్ణముకుటమును దాల్చఁజాలునని ఈతఁడు రూఢిచేయును. ఈశ్వరసృష్టియందీ సత్యము నాతఁడు పొడగాంచియే అందులకుఁ గడంగును. శర్వరిని చేపట్టినది శృష్టపక్షమైన నేమి ? చీకటి సర్వాధిపత్యము వహించుజాలునా ? ఎందో పొంచియుండి, ఈశ్వరకరుణవలె చందురుఁ డేమహార్తమందో మొయిలుగట్టులనుండి మన కనుకొలుకుల లోనికి చివాలున లంఘింపఁదా ? అమవసమే నిశినాక్రమించినను, ఇది సూర్యకిరణతాదనమున మడియదా ? మహానిష్ఠములు కొంతకాలము విజృంభించినను విజృంభించుఁగాక ! తుదకు నెగ్గునవి సచ్చిదానందములే ! మన కావ్యకర్తలు తమ గ్రంథముల తుద సాంధ్యరాగములను, తదుపరి క్షుపాకరశోభను చూపిరి ! ఉత్తమాశయములచే వారు విజయడిండిమును మ్రోగింపఁజేసిరి ! షేక్స్పియరు మహాకవి తన నాటకములను వేలునీలున రచించినను, తుదకు సదాశయములచే జయభేరిమ్రోగింపఁజేసినాడు. షేక్స్పియరుయొక్క ప్రత్యేకమైన యేనాటకమునైనఁ దీసికొనుట కంటె ఆతని నాటకజీవనమునంతయు దృష్టి సమక్షమున నిలిపితిమేని మన కీ సత్యము బోధపడును. మనుష్యజీవనమందలి నెగలను, పొగలను ఆతఁడు జంకు గొంతులేక తననాటకజీవనమందలి మూఁడవభాగమున ప్రదర్శించినను, నాలవభాగమున నీ జీవనమందలి తుపాను అంతరించుననియు, కాంతిప్రేమలు దిగ్విజయపండుననియు నిరూపించినాడు (Vide; Shakespeare's "The Tempest"). వక్తకాని, ఆచార్యుఁడుకాని యీ యుత్కృష్టప్రజ్ఞియను నెఱవఁగలఁడా ? సృష్టి

కర్త కేవలమైన, సృష్టికర్తయేయైన నాటకకర్తపాఠం ఉపన్యాసమండెట్లు నిలువజాలును? ఈతని భోరణి ఆతని కట్టునుకరణీయమగును?

జగదీశుడు తన యనంతభావమును వ్యక్తీకరించుటకు పెక్కు వెరవు లవలంబించును. సాగరగీతమందును, అద్భుతాలాకమందును, గురుగంధీరకుధరదృశ్యమందును, వికిరకూజితమందును, విహాయసశోభయందును ఈతడు తనతలఁపులను విరజిమ్మును! బహు భువనములందు నిండియుండజాలు భావము వివిధోపాయములనుండి ఆత్మప్రకాశముఁ గావించుకొనును! నాటకకర్తకూడ యెన్నో వెరవులు రోయును. తనమనసునందలి నుందర దృశ్యములను, మధుర రవములను ఈతడు రంగస్థలిపైఁ జేర్చఁగాఁగ్గించునుగాదా! తనభావము నొక చిత్రకారుని మనసునఁ బోసి, ఆతనిచే వివిధదృశ్యములను చిత్రింపఁజేయును! తీయని తన తలపోతలను పద్యమందువోసి దానిని కంఠముగల నటకునకు సమర్పించును! పట్టరాని ఆవేశమున, తపతప రెక్కలు కొట్టుకొను విహంగమువలె నీతడు భావనాపీఠియందెగసి, గజైగట్టుకొనిన ఊర్వశియట్లు చలించు పాటయందు పొంగి పొరలు తన యావేశమును నింపును. విద్యుచ్ఛక్తి వెలుగునందును, చలనమందును ఆత్మప్రకాశము గావించుకొనదా? నాటకరచయిత మనసునందలి భావశక్తి ఆత్మప్రకాశమునకై వివిధకళలను నిమిత్తములు కావించుకొనునని తోఁచెడిని. నాటకకర్తకును, ఆతని ప్రతినిధియైన నటకునకును వివిధకళలు అక్కరైన సామగ్రియట్లు చూపట్టుచున్నవి. కాని యివి నిమిత్తములగుడు ఉద్దేశములట్లు నిత్యములు కావు. ఉద్దేశనిధికై తగు నిమిత్తము వెన్నుకొనుట కెవ్వనికైన స్వాతంత్ర్యముఁదగును. నాటకరచయిత తన భావబ్రహ్మాండమును వెలువఱుచుటకు తన మనసునకు వచ్చిన పంథ వెన్నుకొనవచ్చును.

కళలన్నియు నొకేయాత్మగలవి. వీనియుద్దేశములందు భేదములులేవు. వీని వ్యక్తీకరణములందు మాత్రము వ్యత్యాసములున్నవి. సంగీతమందలి లయ (Rhythm) దాని ఆయువు. అన్ని లలితకళలందును, సృష్టిచిత్రములన్నిటియందును నిది యుండును. సంగీతమందువలె చెవిని సోకకున్నను, కళోపాసకుని ఆత్మనుతట్టి దాని కిది యెంతేని హాయినిచ్చును. కళోపాసకుని సృష్టికంఠయు నిది తల్లివంటిది. ఇదియే ఆతని హృదయమందు ఆనందమును, ఆవేశమును ఉప్పొంగించును. పరిపూర్ణత్వము దెస నాతనిచే ముందంజవేయించును. ఈ ముందంజయే, యీ నిరంతరకృషియే ఈశ్వరసామ్రాజ్యమున కళోపాసకునకు అగ్రసీతము నొసఁగును.

కళోపాసకుడు, ముఖ్యముగ నాటకకర్త యీలయను, ఆత్మసముద్భవమై, అంత రంగ బృందావనమునుండి వెడలు నీ మధురమంజాలవంశీరవమును అమృతబిందువులు చిమ్ము ఈ అద్భుత ఆధ్యాత్మిక కళాభావమును తనరచనమున వ్యక్తీకరింపవలెను. అప్పుడే యీతని విగచన—అది పద్యబంధురమైనదైనను, గద్య భూయిష్టమైనదైనను—నాట్యకళ వలచి కైకొనిన విరిసెజ్జయట్లు తోఁచును. ఒక నాటకకర్త గద్యనే అవలంబించెననుకొనుడు. వీనులాగ్గినంతన వీని గద్యయందు మధురగీతిక వినఁబడవలెను! కనులు తెఱచిచూచినంతనే అందు దివ్యదృశ్యం చూపట్టవలెను! చెప్పనేల, రంభయట్లు నృత్యభంగిని చలించుచు నిది మేనఁ బులకలులేపవలెను; పఠితను, నటకుని, ప్రేక్షకుని ఆత్మవిస్మృతులఁ గావించవలెను! అద్భుతమైన ఆత్మానుభవమును

నాటకరచయిత ఒరులకు పట్టించవలెను. ఆహా ! కళోపాసకుని అనుభవ మెంతమహత్తరమైనది ! ("Intense aesthetic experience is so immediate as to be ineffable and mystical" - John Dewey) తన భావములను ఒరులందు లేపి, కొండొకవడి వారిని తనయట్లుచేయఁగల వాఁడే ఆదర్శకళోపాసకుఁడు. నాటకరచయిత యీశక్తిని పరిమితిగల పద్యములందు వ్యక్తీకరించినఁగోమి, గద్యముందు వ్యక్తీకరించినఁగోమి ?

భావశబ్దలత భావనావేగములను పురికొలుపు విషయములను నాటకరచయిత తన సామగ్రి గావించుకొనును. ద్విజేంద్రుఁడు రాజస్థానమును తనభావనాశక్తియొక్క అటపందిరిఁ గావించుకొనినాఁడు. నిజదేశమునకైకొలఁదిమంది అనుచరులతో ధైర్యపరీక్షనుచుయందు పరిష్యసు దళములతో పోరి, నిజానువులను గోల్పడిన స్వార్థక్ యేలిక వియనిడసకంటె పెక్కుమడుంగులు శాశ్వతేతులైన వీరభిఖామణులు రాజస్థానమున నుద్భవించిరిని జేమ్సుటాడ్ పలికినాఁడు. శూరవతంసులను, పావనగుణ శోభితలైన రసపుత్ర రమణులను ద్విజకవి ఐదు మహానాటకముల పాత్రలఁ గావించు కొనినాఁడు. రాజస్థానమందలి ఇనుకగట్టులలోని ప్రతివాలురేణువు మహా తృణాశయప్రదీప్తమైయుండును. వీనిని కాంచినపుడును, వీనిని తలఁచినపుడును హృదయ మావేశముతో నుప్పొంగును ! ఆవేశ సంభరితహృదయఁడై ద్విజేంద్రుఁడు గద్యనుచేపట్టి అందు రెండవ గాంగఝరిని పాటించినాఁడు ! నవరసములు సెలయేళ్లవలె సాధారణకావ్యములందు ప్రవహింపవచ్చును. నాటకమందలి మహానదులై ప్రవహింపవలెను ! ద్విజకవిరచనమున నిట్టి స్రవంతులున్నవి ! ఇట్టిస్రవంతులను వెడలింపలేనివాఁడు, ఇట్టియావేశము లేనివాఁడు నాటకము వ్రాయుట కర్హుఁడేకాఁడు. ద్విజేంద్రునివాక్కులు హృదయము నెట్లు తట్టుచున్నవోచూడుఁడు.

“కల్యాణి—పేభగవాన్ ! ఇదేమిగతి ! ఇదేమిఘోరము !! ఏమి భయంకరాజ్ఞ ! నాయారాధ్యదేవత యితఁడేనా ? ఈహంతకునినామాక్షరములే నాకు మంత్రాక్షరములయ్యెనా ? రేయింబవ స్త్రీ క్రూరునే సంస్మరించి స్వస్థానీనివైతినా ? సర్వేశా ! నన్ను జంపివేయవేమి ? అయ్యో ! ఒక్కమాటుగా నేను సోదరుని, భర్తనుకూడ గోల్పోయితినా ? అయ్యో ! నే నింక బ్రదుకుటెందులకు ? మొగలురక్కసులారా ! నా హృదయమును కీల్చివేయలేమి ? ఆకాశమా ! విడిగి నాపైఁబడవేమి ? వజ్రమా ! నా తలను వేయిప్రక్కలచేయవేమి ? అయ్యో ! కల్యాణి ! ఎంతయభాగ్యురాలవే ! అయ్యో ! అన్నా ! రసపుత్రా ! అన్నా ! అయ్యో !! అయ్యో !!! (ముఖమునుమూసికొనును.)

మహబత్—కల్యాణి ! ఎఱుంగవా నే నెందులకు—

కల్యాణి—ప్రభూ ! నాకేమియుఁ దెలియనక్కరలేదు. నామోహస్వప్నములన్నియు భగ్నములైనవి. నా యాసలన్నియు వ్యర్థములైపోయినవి. లేకోధనులని విశ్వసించి ఏకాంతముగ హృదయమున మిమ్ముబూజించుచు, కష్టములలెక్కనేయక నేనింతదనుక ప్రమాదమునఁ గాలము బుచ్చితిని. ఇప్పుడు కన్నులఁదెఱచితిని. మొగలులకన్న మిమ్మే యిప్పుడు ఘోరశత్రువులుగఁ దలఁచు చుంటిని. మొగలాయిలతో నాకుగాని, నా జననియైన రాజస్థానమునకుగాని యెట్టి సంబంధము లేదు.....మీరు పవిత్రరాజస్థానక్షేత్రమం దుద్భవించితిరి. మీ జీవనాళములందు విశుద్ధరసపుత్ర

రుధిరము ప్రవహించుచున్నది. తువ్వైశ్వర్యలోభమున విద్యేషకాంక్షచే స్వజాతిని ధ్వంస మొనర్చుటకు, స్వభ్రాతృరక్తమును ద్రావుటకు నువ్విరులూరుచుంటిరి... జాత్యభిమానమునేగాక తా మాతృగౌరవమునకూడ ధ్వంసమొనరించి ఇంచుకైన సంకోచింపక పరమతోచ్ఛిష్టమును మెక్కి యమకింకరులనుబోలు నీ నరకునకములను నిరుపేదలైన జానపదులపై విడచితిరి! భూలోకస్వర్గమైన మీవారును శృతానముగ మార్చివైచితిరి! ఆర్థనాదములతో దేశమును ప్రతిధ్వనింపజేసితిరి! హాహాకారములతో తోదసీకుహరమును నింపితిరి.....ఓభగవానుడా! ఇట్టి దురాత్ముల దండింప సరియైన ఆయుధము నీకడలేదా? వీరల నెట్లు శిక్షింపవలెనో యెఱుంగుంటివా? వీరిపై పిడుగులఁ గురిపింపక యిపుడుకూడ నూరకుండెదవేమి? శిలావర్షముచే నీ హంతకుల నంతమొందింపజేమి?

*

*

*

కల్యాణి:—ఇకఁ గల్యాణి యెందులకు? అయ్యో! ఏమి యీ వినాశము! ఏమి యీ విపరీతము! సర్వేశా! ఇక నేమున్నది! నాయనురాగమంతయు మంటఁగలసినది! నా ప్రేమస్వప్నములన్నియు భగ్నములైనవి! మ్లేచ్ఛభృత్యా! పరిచయమువలన మీకు నేను భాగ్య నైతిని. మనయిరువురకు వియోగము గలిగింప నెవరితరమని గర్వముతో పలికెడిదానను. కాని యిప్పుట్టున మన యుభయులనడుచు మహాద్గవమువంటి వ్యవధానము కన్పట్టుచున్నది!...మీ సమీపమున నాయనుజాని మృతదేహము పడియున్నది. అంతేకాక సోదరులైన స్వదేశీయుల శిశుల శరీరములనుండి వెడలిన రుధిరప్రవంతి మీ ప్రక్కనే పొంగి పారలుచు, గభీరనరకకూపము లోనికి మిముఁగూడ లాగుకొని పోవయత్నించుచున్నది. చూడుఁడు! స్వర్గమునుండి నా సోదరుఁడు కాపవృష్టి గురిపించుచున్నాడు. ఇంక నా హృదయావేగము నరికట్టనేరను. మహాబావ! కులద్రోహి! ధర్మద్రోహి! భ్రాతృద్రోహి! మాతృద్రోహి! ఏమి నీదాష్ట్యము! నా దౌర్భాగ్యము! సర్వేశా! ఈ ఘాతుక క్రియలనన్నిటి నూరకచూచుచుంటివేమి? ఈ నీచుల, యీ భ్రాతృహంతకుల, నీ యుచ్ఛిష్టభక్షకుల, నీ భిక్షకుల వికటస్వరములు విని తుదకు నీయందలి భక్తి విశ్వాసములను కూడ గోలుపడకుండునుగాక! హా! హా! భగవాన్! నీవు!—కృపాకూ! రక్షింపుము! రక్షింపుము!! రక్షింపుము!!! (పడిపోవును. తెరపడును)”

(నే నాంధ్రీకరించిన “మీవారు పతనము”న 4 వ అంకము, 6 వ రంగము.)

“సత్యవతి—వత్సా! ఏనిముసమున స్వదేశార్థమై, సన్యాసినినై నిజాలయపరిత్యాగముఁ గావించితినో ఆనిముసమున నీచిలుచేతుల కవుంగిలింతు వదల్చుకొని పోవుట నా కన్ని యిడు మలకంటె కష్టతరమై కన్పట్టె! శైలసీమలఁదిరుగుచు మీవారుమహిమ కీర్తించునపుడు నీమధుర మందహాసమును మఱచుటయే అన్ని కడగండ్లకంటె కఠోరమై కనుపట్టె! నీ వీతావునకు వచ్చితి వని యెఱిగి, యింక నిలువఁజాలనైతిని. నీ చిన్ని మోముచూడఁ బరువెత్తుకొనివచ్చితిని. దూరమునుండి నీమధురస్వరము విని, అది యమరసగీతమేమో యని తలచి మర్త్యలోకమున నిజేల వినంబడుచుండెనని విస్మయపడితిని.—నందనా! రమ్మ! సర్వస్వమా! రమ్మ! ముద్దు బాలకా! రమ్మ! (సత్యవతి చేతులజాపును.)”

(“మీవారు పతనము” 2 అం. 7 రం.)

“కల్యాణి—ఇక నేను శోకింపను. రసపుత్రకూరా! వీరోచితకార్యము సలిపితివి. అర్జురక్షణ దక్షుండవై యునురులఁబాసితివి. అజయసింహా! నీకీర్తిచంద్రికలు దిగంతములందుఁ బ్రసరించుగాక! (పైనివలనుద్దేశించి) దురాత్ములారా! యమదూతలారా! హంతకులారా! నిత్యోమల గృహములను దగ్ధమొనరించుచు, యావనులను ఖండించుచు, వృద్ధులను బాడుచుచు, పసి పిల్లలనుచంపి ఆకస్యమున కగురవేయుచు, అడ్డుపడినవారల నగ్నిజ్వాలలఁద్రోయుచు రక్కసులై చెలరేగుచుంటిరి! మృత్యువుకూడ మిమ్ము భయపెట్టలేదు. భీరులై పల్వరుకూడి శూరుఁడైన నాసోదరుని జంపితిరి! నేఁగూడ నాయన్నననుసరించి పోయెద! కానిచో మిమ్మైన వానికడ కంపెద! దురాత్ములారా! కాచుకొనుఁడు! రసపుత్రరమణి రణమునకు వెలువడు! చూడుడు! మిమ్ముచే కృతాంతమందిరమున కంపుచుంటిని.” (“మీవారుపతనము” అం. 4, రం. 4.)

ద్విజకవిపల్కులను నేను చిల్కలీల పయకలేదు. ఆతని వాక్కులలోని షరమార్గమును నాయాంధ్రరచనమున వ్యక్తీకరింపఁ గలిగితిని నమ్ముచున్నాను.

షేక్స్పియరుపహాకవి డెక్జానా మున్నగువారి తెరువు ననుసరింపక నాటకరచన మున స్థలకాలములనుగుఱించిన నిబంధనములను, ప్రాచీనపద్యములను సరికునేయకపోయినను, యుగ సంప్రదాయమును కొంతవఱకు పాటించినాఁడు. గద్యయందలి సౌప్తవమును వ్యక్తపఱచినాఁడు.

సుఖాంతనాటకములందు విశేషముగ గద్యనే వాడు నలవాటు జాన్ లైలీ (John Lyly) నుండి వెదలినది. “Mother Bombie” తక్కి తక్కిని యీతని సుఖాంతనాటకములు గద్యలో వ్రాయఁబడినవి. షేక్స్పియరు ఈతనిపద్యతని విశేషముగ పాటించినాఁడు. “Twelfth Night” లో చాలభాగము నీతఁడు గద్యలోనే వ్రాసినాఁడు. దీనికి ముందు వెన్నలందు వ్రాయఁబడిన “King Henry IV”, “The Merry wives of Windsor”, “As you Like It”, “Much Ado About Nothing” విశేషముగ గద్యగలవి. ఈతని గద్యయందలి పటత్వము పల్లవు విమర్శకులదృష్టి నాకర్షించినది (“This Prose diction, so masterly in Shakespeare's pen, adds extraordinarily to the freedom of the dialogue and to the versality of the wit” —Gervinus). విశేష ప్రాముఖ్యము లేని పాత్రలచేతను, విదూషకులచేతను షేక్స్పియరు గద్యలో మాట్లాడించినాఁడు. “Much Ado About Nothing” లోని Dogberry Vergesలును, “The Merchant of Venice” లోని Launcelot Gobboయును, “Hamlet” లోని Grave diggers లును, షేక్స్పియరు దృష్టిఁబడిన Illyrian underworld కు సంబంధించిన వ్యక్తులును గద్యయందు మాట్లాడిరి. “Twelfth Night” లోని Sir Toby-Belch, Maria, Malvolio, Feste, Sir Andrew Aguecheek లును గద్యయందే ప్రసంగములు సలిపిరి. “King Henry IV” లోని Falstaff గద్యలోనే మాట్లాడినాఁడు. Olivia, Viola, Orsino మున్నగు ప్రాముఖ్యముగల పాత్రలు భావనావేగముగల సందర్భములందు పద్యపంక్తులందే ప్రసంగించినను ఇతరసందర్భములందు గద్యనే వాడెను, ఒకదృష్టాంతము: “Twelfth Night” లోని మొదటియంకమున, నైదవ రంగముందు Viola, Olivia లు పరిహాసపూర్వకముగా ప్రసంగించుచు గద్యనే ప్రయోగించిరి. రంగముతుదను Olivia తన మేలిమునుగునుదీసి Pageనిగూర్చి మోహపరవశయైనతఱి గద్యను వదిలి ఆకస్మికముగా పద్యమును బట్టినది.

"Oli—Have you any commission from your lord to negotiate with my face? you are now out of your text! but we will draw the curtain, and show you the picture. (Unveiling) Look you, Sir, such a one I was this present, is't not well done?"

Vio—'Tis beauty truly blent whose red and white

Nature's own sweet and cunning hand laid on: " *ఉ. ఉ. ఉ.*

Malvolio Steward కోపోద్దీప్తితుండైనపుడు పద్యమునే వాడినను, గద్యకు సంబంధించిన పాత్రయై యొప్పినాడు.

షేక్స్పియరు గద్యపద్యముల నేయేసందర్భములందు ప్రయోగించినాడో చదువరులు గ్రహించియుండురు. తన తొలుతటిగ్రంథములందీతఁడు గద్యపాఠ పోలేడు. ఆతనిప్రతిభ విశేషముగ పండినపుడే గద్యను విశేషముగ వాడినాడు. Blank verse లో చక్కనిమార్పులు గావించినాడు.

షేక్స్పియరు ఆడుగుబాడలనుబట్టి చాలదూరము సాగిపోయినను ద్విజేంద్రుఁడు పెక్కు తావులందు తన స్వాతంత్ర్యమును వ్యక్తీకరించినాడు. నికృష్టస్థితియుండున్న గద్యను లేవనెత్తి సింహాసనమునఁ గూర్చుండఁబెట్టి వంగవసుంధరను పెంటగొని పఠంజ్యోతిచుట్టు భజనచేయు అమర భక్తులట్లు తన్మయనృత్యము సలిపినాడు. విదూషకులకును, పదాతులకునుమాత్రమేకాక, విజ్ఞానులకును, భూపతులకునుకూడ పనికివచ్చు దివ్యసావత్రి గద్యయని యీతఁడు నిరూపింపఁగలిగినాడు. ఆధునాతనభారతసాహితీయందు గద్యయందలిగాంభీర్యమును ద్విజేంద్రునివలె చూపిన దిట్ట యింకొకఁడు లేఁడేమో!

ఆధునికాంగ్లేయనాటకరచయితలు గద్యకు ప్రాముఖ్యమిచ్చిరి. ఇథ్ సెక్స్ పంథ ననుసరించిన గార్ల్స్ వర్సీప్రభృతులు పెక్కు సాంఘికనాటకములు రచించిరి. గార్ల్స్ వర్సీ బెర్నార్డ్ షాలును, హవెల్స్ జేల్స్ లును చక్కని మేధాశక్తిగలవారు. ఆశేషమును గాని, ఆవేదనమునుగాని వీరంతగా నెఱుంగరు. సైన్సుయుగమునఁబుట్టి, సైన్సుచయమైన వాతావరణమునపెరిగి వీరాత్మ పరంజ్యోతిని గుర్తింపఁజాలరైరని నాతలంపు. నూఁకీరణములు సర్వస్థలములనంటును. పరంజ్యోతిమయూఖలు సర్వహృదయములందు దివ్యలోకమును ప్రసరింపఁజేయును. నూర్యకాంతి లోకోక్తకపుడు చావు కలదు గాని యీవెలుంగునకు లేదు. పరంజ్యోతిని గుర్తించిన కళోపాసకుని చేతియందు చలించు లేఖని జ్యోతిసముద్భవమవీచియగుడు, ఆతనిరచనము దివ్యలోక సందీప్తమై యుండును. శతాబ్దులును, సహస్రాబ్దులును ఉత్సాహపూరితజిజ్ఞాసువులై యీరచనముచుట్టు రామభజనజేయును. ఈరచనమును గవిన కవిహృదయముపై ముత్తెఱుసేసలట్లు తారకలు రాలును! గార్ల్స్ వర్సీ, బెర్నార్డ్ షాప్రభృతులం దిట్టిహృదయములు వెలయుచుండెననుట తప్ప. రవీంద్రద్విజేంద్రులకుఁగల ప్రతిభ వీరికిలేదు. షేక్స్పియరు మిల్టనులవలె నాంగ్లగద్యయందు వీరు సౌమనస్యమును చూపఁజాలకపోయినను, పరితయాత్మచే "హాయి! హాయి!!" అనిపించు సౌందర్యమును చూపఁజాలకున్నను, అం దద్భుతసౌష్ఠవసౌభాగ్యములను చూపిరి.

మనయాంధ్రు లింకను గద్యయందలి ఘనతను సంపూర్ణముగ గుర్తింపలేదు. మన నాటక రచయితలు గద్యను కొద్దిమాత్రంతో చూచిరి. మనసంఘము పద్యములు వ్రాసినవానికే (అవి గొఢ్రాళ్లవలె భావశూన్యములయ్యెను) కాల్యలను, కుండలములను, విరుదులను, పూజలను, హారతులను ఇచ్చినది. గద్య నుదరింప జగదీశుఁడే మనుష్యరూపురూపి గద్యయందు తనవైకుంఠమును నెలకొలిపినను, రచనాంతరంగమునఁ జొరగక, రచనముఖమునుచూచియే పూలుచల్లుఁజేరిగిన వ్యక్తు లావైకుంఠమునకు దూరస్థులుకారా? నాటకరచనమున మన మనీషులకుఁగల ప్రజ్ఞ యెట్టిదో నేసిసందర్భమున చర్చింపను. గద్యపద్యములు కవిహృదయమునఁబుట్టు కవలవిడ్డలని వీరు గ్రహింపలేదేమో యని చింతిలుచుంటిని. నాటకరచనమున గద్యపద్యములను గుఱించిన సిద్ధాంతములను వీరు స్థిరపఱచుకొనిరి కారు. కొన్నిలక్షణసూత్రములను పెంపుడుకుక్కలు చేసికొని వానిని తమ రచనలందునికొల్పిరి! తమ నాటకములను పద్యములచే నింపిరి! జగదీశునికైనను నిరంకుశత్వమును చలాయించుట కధికారములేదు. నిరంకుశత్వము తలయొత్తేనేని విప్లవము విజృంభించితిమి! ప్రపంచచరిత్రలను చూడుఁడు! కాచపాత్రయందలి దీపముట్లు నిజ మందుఁ దేజవిల్లుట చూతురు. మనలోని కొందఱు రచయితలు ఇంచుక గద్యయందేమోచెప్పి, ఆయంశమునే క్రింద నొకపద్యమందు వ్యక్తీకరించిరి. “దీనిభావమేమి తిరుమలేశ?” భావమే లేదేమో! కొందఱి కాపట్టున రాగాలూపనము జరుగవలెననుకాంక్ష యుండునేమో! పాటలును, కృతులును శబ్దమాధుర్యమును వెలరించుట కేర్పడిన సాధనములని కొందఱి యభిప్రాయము. త్యాగయ్యకీర్తనలను విని మధురరవమునకు చెవులొగ్గి నుభించువారున్నారు. వీరు సాధారణ మానవులు. కళోపాసకులు మధురరవము మధురభావముయొక్క బాహ్యవ్యక్తీకరణమని యెఱుఁగుదురు. మధురస్వరమును వీనులందు పాఠించినను, అందలి మంజులభావపూరమునకు ఆత్మల నొగ్గి ఆనందింతురు! నుఖము ఐహికమైనది; క్షణికమైనది. ఆనందమో, ఆధ్యాత్మికమైనది; అనంతమైనది. కళోపాసకుని హృదయమందు మధురరవమునుండి ప్రవహించిన మధురభావము మందాకినివలె చిరమైయుండును గాని యెదుటిపాటగాఁడు లేచినంతనే యెండిపోదు. ఈ మందాకినికతననేకదా యేమి యెఱుఁగనట్లుతోచు కళోపాసకులు అంతరంగమందు అద్భుతమైన పంటలు పండించుకొనుచు ఫలసాయమును పృథ్వికిచ్చుచున్నారు! ఈ ఫలసాయమునుచూచి, చక్కని కళాసామగ్రియని కుఖకుమరుగాని దాని ఉత్పత్తియెట్టిదో యూహింతుమా? రాగముకొఱకేవో కొన్ని పంక్తులను గణయతులందు పేర్చు రచయిత కళాహృదయమెఱిగిన ధన్యాత్ముఁడుకాఁడు. ఈతనిపన్నాగము సామాన్యులచే కొంతకాలము కరతాళధ్వనులను లేకెత్తింపవచ్చును! ఈతఁడువ్రాసిన చెత్తనాటకమును భావవలె కొంతకాల మభినయింపవచ్చును. దాని వెలుగుతోఁచినంతన నీభావ బండదాసరి గాని సహజసౌందర్య సౌప్త్యములను పొటకరింపఁ జేయు సీమంతినిచూడమణికాదని యెల్లఱును గుర్తింతురు.

కళ పరంజ్యోతివంటి దనుచుండును కదా! జ్యోతి కాల్పేరు లేర్పఱచుకొని, ఇంటింటఁ దిరిగి మనుజులను పలుకరించునా? రాజకీయిందు దాని వెలుగును కాంచి కృష్ణుడన పరతెంచిన గోవికలట్లు కళోపాసకులు దానిదనఁజని విజయోత్సాహ పాడుదురు. కావుననే కాఁబోలు నీ. డెల్ అను నొక యాంగ్లేయవిద్వాంసుఁడు “Art should not come to the people, but people should come to Art or leave it alone” అని పలికినాఁడు. నాట్యకళ యిట్టిదికాదు.

తైలాసమున ముక్కు-మాసికొని కదలమెదలకుండు లింగమూర్తికంటె పామరసేవకై మనుష్య రూపుదాలిచి, మహాశక్తుడైనసలు వైకుంఠవాని యధికుడైనట్లు జనసామాన్యమును చేరుటకై మిక్కిలి మక్కువపడు నాట్యకళ తక్కిన కళలకంటె మిన్నయైనది.

సాధారణ కళోపాసకుండు భావనాశక్తిగల అద్భుతవంతుండు కావున, అంబరవీధియందెగసి మేఘమాలికలందు మెఱపుతీవలయుయొలయుండగా గంధర్వాంగనల కలస్పనమునకు నిజస్వరమును సహకరించి గీతకలుపాడుచు ఆనందధారలు కురిపించును. నాటకకర్తపని యింతియ కాదు. తన భావనావీధులనుండి యవతరించి యితఁడు సామాన్యులందు కలియవలెను. నక్షత్రములందు మసలి, పువ్వులప్రాపులనట్లు హృదయమున వానిని చేర్చుకొనువాడుకావున, ధూళి యందు మసలువారిలోఁ దిరిగినను, ఒరుల కష్టనిష్ఠురములను తన యాదలఁగొనినను, తాఁడెచ్చిన చుక్కల నతఁడు విరఁజిమ్మి చీఁకటియందు వెలుఁగును తగ్గొల్పించును. షేక్స్పియరు దుమ్మును దీసి దానిని దివ్యభస్మము గావించలేదా? ఇట్టి శక్తిగల నాటకరచయిత మనుజులందు మనియుండు అమర్త్యవ్యక్తి యనిపించుకొనును.

జనసామాన్యమునకు పరిచితములై వారిహృదయములను సోకు విషయములనే నాటక రచయిత తనసామగ్రి గావించుకొనవలెను. దురూహ్యభూషణవారియందు వినుగును, కోపమును పుట్టించును. తీక్షణతాత్వికాంశములనైనను గడసరియైన కవి చక్కని కళావరణముననిలిపి, వానిదెస ప్రజలదృష్టిని ప్రసరింపఁజేయును. కనులఁబొడుచు నూర్యభగవానుండు కాచపాత్రమున వెలుంగు బంతియై మనకు స్వాధీనముకాఁదా? పౌరాణికనాటకములు నేఁడుకూడ జనసంప్రీతినందుటకు కారణ మవి మహదాశయగర్భితములై, సుపరిచితాంశబంధురములై యుంటకాదా? మనుష్య జీవనమందలి మంచిచెడుగుల పెనుగులాటయు, మంచి యెత్తుగెలుపు నీడమునుకదా నాటకమున ప్రదర్శింపబడును! ఈయంశములను దెలిసికొనుటకుఁ బ్రేక్షకులు మహావిద్వాంసులుకానక్కఱ లేదు. వీని నొకఁడు వక్తృత్వమునఁ గ్రుమ్మరించినయెడల అవి మెదడునకు కొంత పనికల్పించి పామరులను తరిమికొట్టవచ్చును. ఇవి రంగస్థలమున రూపులుదాలించినపుడు వారు సమీపవర్తులగుట కువ్వొక్కఁడరు. మంచియనునది ఉత్తమాశయముదాలుచు అంగీయే! పామరహృదయము లిట్టియంగీలనే ధరించును. కావున మహితాదర్శమండితనాటకము జనహృదయమునకు సన్నిహితమై యుండును.

పాత్రశిల్పమున సిద్ధహస్తుడైన నాటకరచయితయే సృష్టికర్త యనిపించుకొనును. వ్యాస వాల్మీకుల శిల్పమహత్త్వముకలననేకదా మన మెఱుఁగని వ్యక్తులు కొందఱు నేఁడును మన కిలుకేలుపురై యున్నారు. మన మెఱుఁగని దుర్మతులు మన జగుప్సకు పాల్పడుచున్నారు. వ్యక్తి చరిత్రనుగఱించిన వివిధాంశములే కదా వివిధరసముల నుప్పొంగించును! కావున శిల్పకళలముగలవాఁడే పరితలహృదయములందును, ప్రేక్షకుల యెడందలందును రసస్రవంతుల నుప్పొంగింపఁగలఁడు. వ్యాసవాల్మీకులశిల్పమునే, వారిసృష్టినే, వారిపాత్రలనే రంగస్థలముననిలిపి నాటకము తనదని చెప్పుకొనువాడు వట్టి బిడాయికొరు. వారి శిల్పనైపుణ్యమును తమయది కావించుకొనుటకు వారు వీడికిలఁబట్టిన సాహితీనూత్రములను, కళాత్మకములను మన రచయితలు హృదయం

విద్వాత్
వారణాసి రామసుబ్బయ్యగారు

వేలుపేర్వరూరి 'శ్వాప్నలీల'లో నాటే సుందర దృశ్యము

గమయించుకొనవలెను; అంతయకాదు, స్వప్రతిభాసముద్భవసాహిత్యసిద్ధాంతముల నేర్పఱచుకొనవలెను; ఈ నూత్రములచే అనునాతనపాత్రలకు ప్రాణప్రతిష్ఠ చేయవలెను. ఇవి సుపరిచితములై ప్రజలహృదయముల నాకర్షించును. అంగనాటకములు నాడును నేడునుకూడ జనసామాన్యముయొక్క దృక్పథమునేకదా విశేషముగ నాకర్షించుచున్నవి!

నాటకరచయిత కాలవాహినిబట్టి చరింపవలెను గదా! అర్వాచీన మనుష్యజీవనమపూర్వసమస్యలతో నిండియున్నది. ప్రజల ప్రత్యేక మానసికపరిస్థితులను, మనుష్యచరిత్రయందలి విగూఢాంశములను, మనుష్యహృదయమున నుప్పలిలు విభిన్నప్రవృత్తులను, సంఘజీవనము వంటి యుండు నాచారములను మాత్రమేకాక ఆర్థిక మత రాజకీయ న్యాయకాస్తాంశములు నాటకకర్త నఖదర్శనములం దుండవలెను. ఇంతయకాదు, ఈ వివిధాంశములను జీర్ణించుకొని సర్వతోముఖ విజ్ఞానమంది సహజశక్తి విజృంభణమునకు దానిని నిమిత్తము గావించుకొని, మయూఖలు పోలు మహాత్మరభావములను మనుష్యలోకముపై రచనాకాళము లేటపడఁబ్రదర్శనకళకు సరిపడు లీల వెలువరింపవలెను. ఈ యత్నోత్సాహధర్మనిర్వహణమునకు వలసిన ప్రజ్ఞాప్రతిభలు లేనివాఁడు నాటకరచయితనుకూడ చేయిచేసికొనరాదు.

నాటకము ఆడఁబడునదికాని పాడఁబడునదికాదు. ఈయంశమును గుర్తించితిమేని నాటకము విశేషముగ గద్యనే వలచునని గుర్తింతుము. దైనికజీవనమునఁ గొన్ని ముహూర్తములందు మనము గీతాలాపన మొనరింతుము. రంగస్థలమున ప్రత్యక్షమగు జీవనమందుకూడ కొన్నికొన్ని నిమిషములందు (రసము నుప్పలిలఁజేయుటకు గాన మొకసాధనమే కావున) గీతములును, పద్యములునుకూడ సమాదరణీయములు. ద్వితీయఁడీ పద్ధతి ననుసరించుట లోకవిదితము.

ఆంధ్రసారస్వత వసుంధరయం దిపుడిపుడు శాంతసంచలనము పాడనూపుచున్నది. కాని యేమో వ్రాయవలెనను ఆశయున్నట్లు, విజ్ఞానసంపాదనమునకై తపసుచేయవలెనను ఆశ మన సోదరులం దంతగా గోచరించుటలేదు. ప్రతిభగలవ్యక్తి కళోపాసకుఁడు కాఁజాలును. అంత రంగమందలి ఈ యద్భుత ఆధ్యాత్మికశక్తికి గభీరపఠనము తోడుపడవలెను. నాఁడే యీప్రతిభ పూర్ణమచంద్రునివలె బహుకళలనీనును! నాఁడే రచయితహృదయము తరంగాయిత గంభీరభావ మహోదధియగును!! ఇట్టి హృదయమునుండియే శ్రీ మహాలక్ష్మి బోలు మహానాటకము వెడలి ప్రజల కశేషభావవిభూతి నొసఁగఁజాలును. ఇట్టివిభూతిని, ఇట్టి యభ్యుదయమును ప్రసాదించు నాట్యకళ కళలందు మిన్నకదా! ఈకళను తనదానిఁ గావించుకొనిన అదృష్టవంతుఁడు చుక్కలనడును శోభిలు చందురునివలె, దేవతలందు లేజరిల్లు దేవదేవునివలె కళోపాసకులందు సింహాసనాసీనుఁడై, సారస్వభౌముఁడై వెలయును! భాస్వదాశయఖచిత్ర మైన యీతని రచనము నకు యుగములును, మహాయుగములును నివాళులెల్లవా?

నాట్యకళ : నేడు

బుర్రా శేషగిరిరావు

నాట్యకళలో నేడు మనదేశమందు జరుగుచున్న పరివర్తన మా కళకు వినాశహేతువని నాకు తోచుచున్నది. ఇంకా మనవారికి నాట్యకళను ఉత్తమ విద్యగా నుపాసించు నాశయముగాని, మార్గాన్వేషణతత్పరతగాని కలుగ కున్నవి.

నాటకాభినయములో పాఠ్యమునకు (అనగా అభినయింపవలసిన గ్రంథమునకు) ప్రాముఖ్యమేలేదని మన యభినవనాట్యకళా ప్రపూర్ణులగు నాచార్యుల వారి మతము. దీనివలన నాట్యకళయనునది పై లెంటుఫిలుములలోవలె కేవలము “నృత్య” లేక “నృత్య” కళ యగుచున్నది. నాట్యశాస్త్రమును సార్వజనీన మగు శాస్త్రముగా రచించిన భరతాచార్యులవంటి పూర్వనాట్యశాస్త్రజ్ఞుల మత మదికాదు. నాట్యమునందు ప్రాధాన్యము పాఠ్యమునకే. దాని యంత రంగికములను విశదపరచుటకే తదితరాభినయ సాధనములు. ఇప్పటివారి మత మున పూర్వలాక్షణికములన్న శృంఖలములు. వాస్తవమునకు పాశ్చాత్యులకు నాట్యశాస్త్రమేలేదు. Miss Rose (రోజుకన్య) అనునామె రచించిన “First steps in Dramatic Art” (“నాట్యకళకు ప్రథమ సోపానములు”) అను గ్రంథమును చూచినయెడల మన భరతనాట్యశాస్త్ర మావరబడిని యెన్ని రెట్లు మిన్నయగునో తెలియగలదు. ఈవిషయములో మన శాస్త్రరహస్యములను వా రెరుగగోరుచున్నారు. వారిగ్రంథములు గ్రీకుల రెటరిక్కు (Rhetoric) విధానములనుండి యేర్పరింపబడినవి. మన శాస్త్రములన్నినో నాట్యానుభవముతో వ్రాసుబడినవి. శారదాతెనయుని “భావప్రకాశిక”లో అతడు అడబడిన నాటకము లెన్నో స్వయముగాచూచి నాట్యశాస్త్రమువ్రాసి, తనుచూచిన ప్రదర్శనములనుండి యభిప్రాయాభినయముల కుదాహరణలిచ్చినాడు. మెక్రిడీ, అర్వింగు, Mrs. జేమిన్ మొదలగువారు పేక్సియరు నాటకము లభినయించి నప్పు డెవరికివారే గురువులైరి. అట్లే మన నేటినటులును ఎవరికి వారే గురువులైనను ఒకరినొక రనుకరించుచున్నారు. ఇట్టివ్యక్త్యనుకరణముల నాధార పరచుకొంటే నాట్యకళ యుత్తమవిద్యగా నేర్చుటకు మార్గము లేర్పడజాలవు. అట్లు నేర్చుటకు నాటకాభినయకళ కొన్ని యనుభవసిద్ధములగు విధానములపై నిలవలెను. ఈ విధానములేవి? ఎవ రెచ్చట ఏర్పరించియుంచిరి? అను నీయంశములను నేటి నాట్యకళాప్రపూర్ణులును, నాట్యాచార్యులును, నాట్యచతురా నసులును, పితృప్రసితా మహాలును ఏర్పరింతురుగాక !

ఆంధ్రనాటక వాఙ్మయము

[వదేంద్రకుముందే, అనగా 1925 నాటికే తెలుగులో ప్రకటింపబడిన

నాటకముల పట్టిక.]

- అంతఃపురోపన్యాసములు—ఆచంట నుందరరామయ్య.
 ఆకటవికట నాటకము—యస్. వెంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి.
 అచలాయతనము—జేలూరు చంద్రశేఖరము.
 అజామిలోపాఖ్యానము—జి. వెంకటనరసింహాచార్యులు.
 అద్భుతసుందరి—పరబ్రహ్మ విద్యానందస్వామి.
 అగిలబింబము—రెంటాల వెంకటసుబ్బారావు.
 అధ్యాత్మరామాయణము—ఆకుండి వ్యాసమూర్తిశాస్త్రి.
 అనర్హనారదము—తిరుపతి వెంకటేశ్వరులు.
 అనర్హరాఘవ నాటకము—ఆకుండి వ్యాసమూర్తిశాస్త్రి.
 అనసూయ—శ్రీంతి గంగాధరరామశాస్త్రి.
 అనసూయా నాటకము—వి. నుబ్బరాయకవి.
 అనాథాభ్యుదయము—కవికొండల వెంకటరావు.
 అనిరుద్ధ నాటకము—పి. రామచంద్రరావు.
 అనురూప—డి. శేషచార్య.
 అన్యాయధర్మపురి మహిమము—కె. శ్రీనివాసరావు.
 అపవాదతరంగిణి—కొచ్చెర్లకోట వెంకటకృష్ణరావు.
 అభిజ్ఞానమణిమంత్రము—ధర్మవరము కృష్ణమాచార్యులు.
 అభిజ్ఞాన రుక్మాంగదీయ నాటకము—గరి మెల్ల వెంకటనరసింహశాస్త్రి.
 అభిజ్ఞాన కాకుంఠలము—కస్తూరి నుబ్బరారు.
 ,, అంబడవూడి రామబ్రహ్మం.
 ,, దూడ కృష్ణయ్య.
 ,, రాయదుర్గం నరసయ్యశాస్త్రిలు.
 ,, కందుకూరు వీరేశలింగము.
 ,, పడ్డాది నుబ్బరాయడు.
 ,, వేదము వెంకటరాయశాస్త్రిలు.
 ,, మంత్రిపెగడ భుజంగరావు.
 ,, పేరి కాశీనాథశాస్త్రి.
 అభినవ తారాశాంకవిజయము—అనుముల వెంకటశేషయ్య.

అభినవ పాండవీయము—కోటగిరి వెంకటకృష్ణరావు.
 అభినవ భారతము—రెంటాల వెంకటసుబ్బారావు.
 అభినవ మోహనము—ద్వివేది బ్రహ్మానందశాస్త్రి.
 అభినవమోహన నాటకము—కె. రామకవి.
 అభినవరాఘవము—ద్రోణరాజు సీతారామరావు.
 అభినవ హరిశ్చంద్రీయము—యం. హనుమయ్య
 అభిమన్యు పరిణయము—వీశె లక్ష్మీపతి.
 అభిషేకరూపకము—బుర్రా శేషగిరిరావు.
 అమృతహరణము—కోలాచలకృష్ణ సోమయాజి.
 అరిందమవిజయము—ఇక్కర్తి తిరుపతిరాయడు.
 అర్జున పరాధవము—శేషాద్రి రమణకవులు.
 అర్జునచరిత్ర—ప్రతాప వెంకటేశ్వరకవి.
 అర్జునవిజయము—కోలాహలము బలరామరాజు.
 అల్లికాజయ నాటకము—అన్నంరాజు నుబ్బరాజు.
 అవిమరకము—మానవల్లి రామకృష్ణకవి.
 అహల్య—మల్లాది అమృతరామశాస్త్రి.
 అహల్యాకాపవిమోచనము—పప్ప మల్లికార్జునరావు.
 అహల్యాసంక్రందనము—యస్. పురుషోత్తమదాసు.
 అహల్యాసహస్రాక్షము—కల్లూరు యజమానం వెంకటనారాయణరావు.
 ఆంధ్రపతాకము—సీతారామరావు.
 ఆంధ్ర భర్తృహరిప్రబోధము—చెదలువాడ నుందరరామశాస్త్రి.
 ఆంధ్రమహానాటకము—మండపాక రామశాస్త్రి.
 ఆంధ్రమాత—గంధి వెంకటసుబ్బరాయగుప్త.
 ఆంధ్ర మాళవికాగ్నిమిత్రము—వేదము వెంకటరాయశాస్త్రి.
 ఆంధ్రవత్సవళినాటిక—వేదం వెంకటరాయశాస్త్రి.
 ఆంధ్రవిక్రమార్కశీయనాటకము—వేదం వెంకటరాయశాస్త్రి.
 ఆంధ్రవిజయము—దూపాటికొండమాచార్య.
 ఆంధ్ర వేణీసంహారము—వడ్డాది నుబ్బరాయకవి.
 , శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి.
 ఆంధ్ర సూక్ష్మరామాయణము—నరసింహకవి.
 ఆంధ్ర స్కాందపురాణము—ఏలేశ్వరపు నుబ్బరాయశాస్త్రి.
 ఆనందోదయము—ద్వివేది బ్రహ్మానందశాస్త్రి.
 ఆరోగ్యము—కె. హెల్. వి. యస్. నారాయణ.
 ఆర్జున—కులైదేవిడే.

అలీప్రభృతుల నిర్బంధము—జంఘాల అయ్యవారికాస్త్రీ.

ఇంద్రకీల నాటకము—కె. రంగనాయకులు.

ఇంద్రనారద సంవాదము—సరికొండ నుబ్బరాజు.

ఇంద్రసభ నాటకము—సీతారామకవి.

ఇంద్రాచారణ్యావాసము—చింతా వీరభద్రయ్య.

ఇచ్చినీకుమారి—కె. లక్ష్మీనరసింహకవి.

ఉత్తరరాఘవము—బి. లక్ష్మీకాంతకవి.

ఉత్తరరామ చరిత్రము—ద్వివేది బ్రహ్మానందకాస్త్రీ.

,, మల్లాది సూర్యనారాయణకాస్త్రీ.

,, వేదం వెంకటరాయకాస్త్రీ.

,, రాజా భుజంగరావు.

,, యశ. జలదుర్గాప్రసాదరావు.

,, వేంకటరామకృష్ణకవులు.

,, పామర్తి సూర్యప్రకాశశర్మ.

ఉన్నత్తరాఘవము—కోరాడ దుర్గానాగేశ్వరము.

,, తాడూరి లక్ష్మీనరసింహారావు.

ఉర్వీనులోద్వాహము—ఇక్కుర్తి తినుపతిరాయడు.

ఉలూచీపరిణయము—జె. వెంకటరామరాజు.

ఉష—వేదము వేంకటరాయకాస్త్రీ.

ఉషాకల్యాణనాటకము

ఉషాపరిణయము—కె. కోటంరాజు.

,, భోగరాజు నారాయణమూర్తి.

,, కాశీనాథుని వీరమలయ్య.

,, ద్రోణంరాజు సీతారామరావు.

ఊర్వశీ కాపవిమోచనము—అయినాపురపు నుందరరామయ్య.

ఎడవర్ణపట్టాభిషేక నాటకము—తిరుపతి వెంకటేశ్వరులు.

ఏకాంతసేవ నాటకము—యస్. వెంకటాచలము.

కంజాక్షి పరిణయము—ఎ. శేషగిరిరావు.

కంతాభరణము—పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావు.

కంసవధ—జానపాటి పట్టాభిరామకాస్త్రీ.

,, హెచ్. వీరరాఘవయ్య.

కథానాటకకల్పవల్లి—ముడుంట నరసింహాచారి

కథారత్నాకరము — మారేపల్లి రామచంద్రకాస్త్రీ

కథారత్నావళి — రెంటాల వెంకటసుబ్బరావు

కథాలహరి—పానుగంటి లక్ష్మీ నరసింహరావు

కనకతార—సీతారామరావు

కనకాంగి—పి. శ్రీనివాసాచార్యులు

,, కె. సత్యనారాయణ.

కన్నెరికం—కె. వెంకటసుబ్బారావు.

కన్యకాంబికా విజయము—మారేపల్లి రామచంద్రశాస్త్రి

కన్యకా పరమేశ్వరీ విలాసము—కాళ్ల కూరి సాంబశివరావు

కన్యకా విజయము—ఆర్. రామానుజసూరి

కపటదాంభిక విద్యుత్ప్రహసనము—గంటిసూర్యనారాయణ

కపోతకైవల్యనాటకము—వడ్డిపర్తి మంగయ్యకవి

కమల—వేముల కామేశ్వరరావు

కమలా పరిణయము—కందాళ చూడమ్మ

కమలాపహరణము—జి. సి. వి. శ్రీనివాసాచార్యులు

కమలినీకలహంసనాటకము—పి. నరసింహామాత్య

కమలినీ కోలాహల నాటకము—పి. వెంకటసూర్యగోపాలం

కర్ణభారము—వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి

కర్పూరలిలక—సూరిపురాణానందము

కలభాషిణి—శ్రీ పాదకృష్ణమూర్తిశాస్త్రి

కల్యాణరాఘవము—పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహరావు

కల్కివిలాసము—యస్. జగన్నాథశాస్త్రి

కల్లముల—వేమూరి జాక నుందరరావు

కవిశేఖరవిజయము—బేకూరు నారాయణశాస్త్రి

కళాపూర్ణోదయము—కా. సాంబశివరావు

కళాశేఖర చరిత్ర—ఏ. యల్. నారాయణశాస్త్రి

కాంతామతి—గూడూరి కోటిశ్వరరావు

,, రామనారాయణ కవులు

కాదంబరి—సత్యవోలు కామేశ్వరరావు

కాదంబరీ నాటకము—యస్. కామేశ్వరరావు

,, వి. రాజమ్మశో

కామమంజరి—సుసర్ల సూర్యనారాయణశాస్త్రి

కాశీవిజయము—సుసర్ల రామమూర్తి

కీచకవధ—యశ. కృష్ణమూర్తి

కుచేలనాటకము—కొత్తపల్లి నుందరరామయ్య

కుచేలోపాఖ్యానము—కూచిభట్ల కుటుంబరావు

„ శృంగారకవి సర్వారాయడు
మాదిరాజు వెంకటరామదాసు

„ పి. కృష్ణారావు

„ మేడేపల్లి నరసింహయ్య

కుమారసంభవము—కురుగంటి సూర్యనారాయణశాస్త్రి

కుమారాభ్యుదయము—వడ్డేపాటి నిరంజనశాస్త్రి

కుముద్వతీ సారంగధరము—జయంతి భావనారాయణకవి

కురుక్షేత్ర సంగ్రామము—త్రిపురనేని రామస్వామి

కుశలవ నాటకము—విష్ణుభట్ల సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

„ కోలాచలము శ్రీనివాసరావు

„ కె. వీరమల్లయ్య

కుశలవ పట్టాభిషేకము—రామనారాయణ కవులు

కృష్ణ జలక్రీడా నాటకము—జి. సూర్యనారాయణశాస్త్రి

కృష్ణ తులాభారము—ద్రోణరాజు సీతారామరావు

„ ముత్తరాజు సుబ్బారావు

కృష్ణదేవరాయ పూర్వ దిగ్విజయము—మండా కృష్ణమూర్తి

కృష్ణ పారిజాతాపహరణము—కంటేటి రామయ్య

కృష్ణ రాయబారము—అనంతగిరి శేరనాథకవి

కృష్ణరాయవిజయము—సింగవరపు రాఘవశాస్త్రి

కృష్ణలీల—ద్రోణరాజు సీతారామరావు

„ ధర్మవరం కృష్ణమాచార్యులు

„ చక్రావధానుల మాణిక్యశర్మ

„ సంపన్నుడుంబ సింగరావులు

కృష్ణలీలా నాటకము—నాగినేని వెంకటప్పయ్య

„ కె. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

కృష్ణలీలా విలాసము—కొప్పెగుండ్ల శేషాచార్యులు

కృష్ణవిజయనాటకము—ఇగుదూరు నరసింహకవి

కృష్ణసందేశము—పి. చిదంబరశాస్త్రి

కైకేయా ప్రబోధము—భాగవతుల సూర్యనారాయణ

కొండుభట్టియము—గురజాడ అప్పారావు

కోకిల—పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావు

కోకిలాంబ—సి. జగన్నాథరావు

కాసల్యా పరిణయము—తిమ్మపురి వీరలరావు

కాసల్యాపరిణయ నాటకము—మేడూరి నరసింహాచార్యులు

గణనాధవిజయము—యు. వెంకటరమణయ్య

గయనాటకము—వల్లభనేని రామకృష్ణయ్య

గయోపాఖ్యానము—పి. సూర్యనారాయణ

„ కాశీనాథుని వీరమల్లయ్య

„ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహము

„ డి. సీతారామరావు

గరుడగర్వభంగము—ద్రోణరాజు సీతారామరావు

గరుడాచలము—వి. వాసుదేవశాస్త్రి

గర్వభంగము—అయినాపురపు సుందరరామయ్య

గాంధీవిజయధ్వజ నాటకము—శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి

గాలవఱుషి నాటకము—డి. వెంకటరమణయ్య

గిరిజా విలాసము—రాచకొండ రామమూర్తి

గీతరఘునందనము—పి. ఆనందాచార్యులు

గుణభావలి—ఆ. సుందరరామయ్య

గోపీచంద నాటకము—వెంపటి వెంకటనారాయణ

గోపీచంద్ర చరిత్ర నాటకము—వై. వెంకటకృష్ణశాస్త్రి

గోవర్ధనోద్ధరణము—శ్రీ వెంకటాద్రి అప్పారావు

గౌరీపరిణయము—బేతవూడి లక్ష్మీకాంతకవి

గౌరీశంకరవిలాసము—కె. సుబ్బారాయడు

గౌరీశంకరసంవాదము—పురాణము పిచ్చయ్య

ఘోషయాత్ర—కె. వెంకట వరదాచార్యులు

చందకాశిక నాటకము—వడ్డాది సుబ్బారాయకవి

చండిక—ముత్తనేని వెంకట చెన్నశేఖరులు

చందనావతి—నరసింగోలు కృష్ణారావు

చంద్రకళాస్వయంవరము—ఉప్పలచంద్రశేఖరగుప్త

చంద్రకాంత—చక్రావధానుల మాణిక్యశర్మ

„ మల్లాది అచ్యుతరామశాస్త్రి

„ శ్రీరాం వీరబ్రహ్మము

చంద్రకాంతనాటకము—అపసరాల శేషగిరిరావు

చంద్రగుప్త—ఉమర్ అలీషా

„ శ్రీపాద కామేశ్వరరావు.

స మా లో చ న

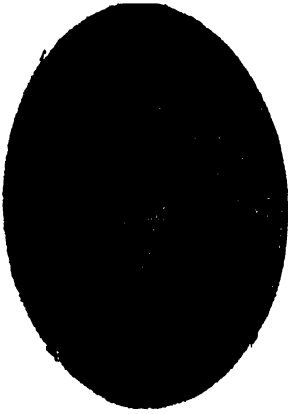
శ్రీ శ్రీ భమిడిపాటి

చినయజ్ఞ నారాయణశర్మగారు

“ఇదివరలో స్వయంగా తమతో పరిచయంలేదు. కాని, ‘నాట్యకళ’ ప్రారంభించి ప్రకటించటం జరిగింతరువాత మీరు పాతచుట్టలైనారు. వెనుక మేము సంకల్పించాం; అయితే, అప్పట్లో మాకు సమకూరలేదు. ఆగౌరవం తమకు దక్కింది. చాలా సంతోషం. తప్పకుండా పరిషత్తుకు, పత్రికకు బాగా పనిచేతాం” అంటూ, పై కుబుకుతూండే వ్రతాహాన్ని అణిచిపెట్టి తావీగా మాట్లాడుతూ నిలబడ్డాడు, ఆజానుబాహుడు, మలిచిన విగ్రహంలా నిండైన అవయవస్ఫూర్తికలవాడు. ముతకఖద్దరు ధోవతి, ఇస్త్రికిపోని ముతకచొక్కా, అలాంటిదే ఉత్తరీయం ఎవరో వడగట్టిన నిరాకరణవాది అని చెప్పతూనే వున్నవి. ఇంత అభిమాన పురస్కరంగా మాట్లాడుతున్నారే, ఎక్కడైనా చూచి వుండునా అని “తమ నామధేయమండి” అని అడగటానికి సంశయిస్తుండే లోపుగా “నన్ను చినయజ్ఞ నారాయణశర్మ అంటారు” అన్నా డావ్యక్తి. సంతోషం పట్టలేకపోయినాను. వెంటనే చెన్నపట్నంలో జరిగిన రెండు పరిషత్తులను గురించి, శార్యక్రమంగురించి వదిలిముఠాలపాటు సంభాషించాము. వారు నిదానంగా, వ్రతాహమంతా కళ్ళల్లో వెళ్లగక్కుతూ ఆలకించారు. అంతకుముందపరిచితుల మైన మే ముభయులమూ అంతలోనే అంత దగ్గరై పోతిమి.

భమిడిపాటి చినయజ్ఞనారాయణశర్మగా రట్టి సాజన్యస్వభావులు, అంతటి యుత్సాహవంతులు, కార్యశూరులునూ. నాటకకళాపరిషత్తు కొకసంవత్సరము వరకు కార్యదర్శులలో నొకరుగా పనిచేసి, ఇకముందెంతోపని చేయటానికి తల పెట్టినవారు. దేశసేవతోపాటు, కళారాధన మానకుండా చేసినవారు. రమారమి 40 సంవత్సరముల ప్రాయమువారు. పూర్ణాయుష్కులైనచో మాకోరికలు ఫలించేవే. విధి బలీయమని కన్నీళ్లు తుడుచుకోక తప్పిందికాదు.

కీ॥ శే॥ డాక్టరు. మాధవాచారిగారు

మాధవాచారిగారంటే కేవలం మందు లిచ్చేవారేమో, నాటకాలన్నా పాటకచేరిలన్నా సరదాకలవారేమో, అన్నంతవరకే అప్పటికి నాకు తెలిసింది. మొన్న ఏప్రిలునెలలో నర్సారావుపేట వెళ్ళినప్పుడు ఒకనాటిసాయంకాలం విందుకు పిలిచారు. కర్ణాటక, హిందూస్థానీ బాణీలు కలిపికొట్టినట్టు, కర్ణాటకాంధ్ర పద్యములు రెండూ మేళవించి వడ్డనచేశారు. భోజనమధ్యే, వారి సంగీతాభిరుచిని గురించి, వారి కళాప్రియత్వమును గురించి, తెలుగుదేశంలో వారు వైద్యులుగా పనిచేసిన అనేకపట్టణాల్లో సంగీత నాటకకళాభివృద్ధులకుగాను వారు చేసిన ప్రయత్నాలను గురించి మంచి లబ్ధులతో కబుర్లుచెప్పారు. భోజనాంతే, తాంబూలచర్వణానంతరం, సావకాశంగా కూర్చున్నతరువాత ఓచిన్నశ్రుతి పెట్టె తెప్పించారు.

“నేను శ్రుతివేస్తాను. ఏదైనా ఒక్కటి పాడండి మీరు.”

“పాడివినిపించేంత పాట రాదూడి నాకు.”

“మాయింటికివచ్చిన అతిథులంతా పాడేరాలి.”

“ఈముక్క ముందుగా చెప్పితే దివ్యమైన నేటివిందు తప్పిపోయేదే ! ఇప్పుడు విధించారు గనుక ఈపరతు అట్టే ప్రమాదంలేదు” అన్నాను. చివరి కేమైతేనేం అనవాయితి తీర్పుకోక తప్పిందికాదు. సంగీతం రాకపోయినా సంగీతంవచ్చినవాళ్లు పాడేముందు పడేపాట్లుపడి రెండుముక్కులు ముక్కేను.

“నేపాడుతాను, ఎప్పు డాపమంటారో చెప్పండి, అప్పుడాపేస్తాను. “పైసాయిస్తా పాడతావాదాసరీ ! అర్థణాయిస్తా ఆపుతావా దాసరీ !” బాపతు మసదంతా” అంటూ యిక ఎత్తుకున్నారు.

త్యాగరాజ కీర్తనలతో ప్రారంభించారు. అక్షయతూణీరంలాగా ఒకటి వెంట ఒకటి వరసగా పాడుతూనేవున్నారు. సంగీతంమాటకేమిగానీండి, ఆత్యాగయ్యగారే పాడుతున్నారేమో అన్నట్టుగా, అంతభక్తితోనూ, అంతభావ యుక్తంగానూ, వాళ్లు పరవశమయ్యేట్టు పాడారు. త్యాగరాజుగారి హృదయాన్ని తెలుసుకోకుండా, తెలుగుభాషలోని మృదుత్వాన్ని మంటగలుపుతూ, అన్య యాన్ని అభ్యాన్నంచేస్తూ పాడే దాక్షిణాత్యులమీద ఓచిన్న లెక్కరుకొట్టారు. అర్ధరాత్రమయింది. నేను అనిమేషుణ్ణి ఐనాను.

త్యాగయ్యగారిని వదలి పదాలు, జావిళ్ళి లెత్తుకున్నారు. ఆమువ్వగోపాల వదం పాడుతూ, వాటికి అభినయంపట్టారు చూడండి ! గజ్జకట్టేనాయకురాలు సైతం ముక్కుమీద వేలెట్టుకోవలసిందే ! ఆచార్యగారు వృత్తిచేత వైద్యులై నారేకాని చిత్తంమాత్రం కళాపరమే అని అప్పుడుగాని నాకు బాగా తెలిసింది కాదు. ఆటపాటల్లో ఇంతటి అభిరుచి, ప్రాగల్భ్యం కలవారు నటులే అయితే కళ కెంతటి మెరుగుబెట్టేవారో ! దైహికబాధలను మాత్రం మాన్పకలవారు వైద్యులందరూ. మానసికబాధల్ని సైతం మాన్పగల నేర్పరులు మాధవాచారి గారు. హాస్యప్రియులు, నిత్యానందులు, నిష్కవటహృదయులు; కన్నడులైనా ఆంధ్రభాషనూ, సంగీత, నాటకకళలనూ ప్రేమించినవారు.

శ్రీ యజ్ఞనారాయణశర్మ మాధవాచారిగారల అకాలమరణములకై పరిషత్పక్షమునను, పరిషత్పత్రికపక్షమునను మాసానుభూతిని అందజేస్తున్నాము.

నేపథ్యపరికరాలు — చిత్తూరు టాయిలెట్ మ్యూనుఫిశిపర్సన్ కంపెనీ

దేశీయపరిశ్రమలకు మల్లా మంచిరోజులు వచ్చినవి. ఒకప్పుడు మహా స్మృతిస్థితిలోనుండిన మన పరిశ్రమలు క్రమంగా, ఆదరించేవారులేకా, యంత్ర బలంధాటి కాగలేకా క్షీణించి పోయినవి. కాని కాలచక్రం తిరుగుతూనే యుంటుంది. దానికి నిలకడలేదు. దేశీయపరిశ్రమలకు ఆదరణప్రోత్సాహాలు పుట్టి, అభివృద్ధికివచ్చే సూచన లగుపిస్తున్నాయి. తక్కిన పరిశ్రమలమాట మన కంత ప్రస్తుతంకాదుగాని నేపథ్యపరికరాలకు చిల్లరవాటికిగూడా దేశాంతరాల పైననే ఆధారపడవలసినవచ్చింది. ఎందు కీ పరాశ్రయం? ఆమాత్రం మనం చేసుకోలేకనా, లేక చేసుకోగలిగినా ఆపనితనం, ఆగుణం రావనా? పరిశీలించకనే ఎందు కీ అనాదరణ!

చిత్తూరు టాయిలెట్ మ్యూనుఫిశిపర్సన్ కంపెనీవారు కొన్ని ఏండ్లుగా ఒకపరిశ్రమాలయాన్ని సాగిస్తున్నారు. నిత్యోపయోగమునకు కావలసిన తలనూనెలు, ఫేసుక్రీములు, గ్లిసరిన్లకాక నేపథ్యానికి పనికివచ్చే స్పిరిటుగమ్, రంగులు, మెరుగులు, క్రీప్ హేరు, విగ్గులు, పొడర్లు మొదలైన పరికరాలన్నీ తయారుచేయుచున్నారు. పొరుగింటిపుల్లగూర రుచి అని అన్యదేశాలవాటి కెగబాకడమేగాని గుణములోగాని, పనితనంలోగాని ఇవి ఏమాత్రమూ వాటికి తీసిపోవడంలేదు. వాండ్ల కింకా తగిన ప్రోత్సాహదరణలు చిక్కలేదుగాని అవే గనక లభిస్తే ఇంకాఎన్నెనా నాటకరంగపరికరాలు తయారుచేయగల రసవచ్చు. ఇలాంటి చిన్నవస్తువులకుగూడా అన్యుల నాశ్రయించవలసినపని తప్పదు. మనడబ్బు మనలోనే ఉండిపోతుంది.

ప్రతాపరుద్రీయం టాకీ సమస్య

అతిసులభం!

సలమధికం!!

వ్యయప్రయాసలు లేకుండా సుఖపుగా విలునగల బహుమతులు పొందే మార్గం. చదువుకున్న వారు, నామాన్యులు, అందరూ ప్రయత్నించవచ్చు. అణా పోస్తుఖర్చుతో 20 బహుమతుల్లో ఏదైనా సంపాదించవచ్చు. ఒక్క కానీ అయినా ప్రవేశరుసుం చెల్లింప సక్కరలేదు.

“నాట్యకళ” ఈ మూడవసంచిక సెటివ్ ట్రీకలోనూ ఒక్కొక్క సమస్య పూరణపత్రం వుంది. దానిమీద సమాధానాలు వ్రాసి మాకంపాలి.

ప్రతాపరుద్రీయము

(వేటం వేంకటరాయశాస్త్రి ప్రణీతము)

పాత్రలు:—

1. యుగంధరుడు (పిచ్చినాడు కూడా)
2. ప్రతాపరుద్రుడు.
3. జవార్దనుడు.
4. విద్యానాథుడు.
5. చెనుముళాశ్రీ.
6. శిరీ సుల్తాన్.
7. పరీఖాన్.
8. కుమూఖాన్.
9. వేరిగాడు.

నటులు:—

1. టి. రాఘవాచారి (బల్లారి)
2. మంజులూరి కృష్ణారావు.
3. డాక్టరు గోవిందరాజుల వేంకటసుబ్బారావు.
4. సింగరాజు నాగభూషణం.

5. నెల్లూరు నాగరాజరావు.
6. యడవల్లి సూర్యనారాయణరావు.
7. మాధవపెద్ది వేంకటరామయ్య.
8. పారుపల్లి సుబ్బారావు.
9. సానం నరసింహారావు.
10. పెద్దిభట్ల చలపతిరావు.
11. మద్దూరి శేషగిరిరావు.
12. దొడ్డపేటి సూర్యనారాయణ.
13. పులిపాటి వేంకటేశ్వర్లు.
14. డి. వి. సుబ్బారావు.
15. జైతా గోపాలం.
16. బెల్లంకొండ సుబ్బారావు.
17. ఏలేశ్వరపు కుటుంబశాస్త్రి.
18. పలివేటి శ్రీమన్నారాయణమూర్తి.
19. పంచాంగం వేంకటరామానుజాచారి.
20. ముత్తేవి రామానుజాచారి.
21. బలిశేపల్లి లక్ష్మికాంతం.
22. పత్రి సీతప్ప.
23. సి. యస్. ఆర్. ఆంజనేయులు.
24. వెల్లంకి వేంకటేశ్వర్లు.
25. ఆలమూరి పట్టాభిరామయ్య.
26. జొన్నవిత్తుల శేషగిరిరావు.
27. జొన్నవిత్తుల సత్యనారాయణ.
28. పారుపల్లి సత్యనారాయణ.
29. నిడుముక్కల సుబ్బారావు.
30. నెల్లూరు రంగస్వామి.
31. కపిలవాయి రామనాథశాస్త్రి.
32. తుంగిల నలపతిరావు.
33. అద్దంకి శ్రీరామమూర్తి.
34. కె. పూర్ణచంద్రరావు.
35. నేలగూతుల రామచంద్రాచారి.
36. ఆల్లూరి రామచంద్రారెడ్డి.
37. లచ్చాకేడ్డి.
38. రాయప్రోలు సుబ్రహ్మణ్యం.
39. చిత్తూరు నాగయ్య.
40. గోవిందరాజుల వేంకటరామయ్య.
41. దాశరథి.
42. వరదా రాధాకృష్ణయ్య.
43. కుంపట్ల సుబ్బారావు.
44. యం. సి. రాఘవన్.

ప్రతాపరుద్రీయం టాకీసమస్య

45. పట్టం కామారావు.
46. ఘంటసాల రాధాకృష్ణయ్య.
47. ఆరణి సత్యనారాయణ.
48. డాక్టరు కె. శివరామకృష్ణయ్య.
49. జోగి నాథం.
50. డి. వి. యల్. నరసింహారావు.
51. కొచ్చెర్లకోట రంగారావు.
52. బందా కనకలింగేశ్వరరావు.
53. వంగర వెంకటసుబ్బయ్య.
54. వేమూరి గంగయ్య.
55. తాండ్ర సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి.
56. దాడి గోవిందరాజులు.
57. బసవరాజు సుబ్బారావు.
58. డాక్టరు లక్ష్మీరాజు విజయగోపాలరావు.
59. మోటుపల్లి సత్యనారాయణ.
60. బ్రహ్మజోస్యుల సుబ్బారావు.
61. యం. రామలింగశాస్త్రి.
62. కె. యల్. నరసింహారావు.
63. కె. రఘురామయ్య.
64. నందూరి శేషచారి.

ఆంధ్రదేశంలో వుండే నటులలో 64 మందిపేర్లు ఈ జాబితాయందు సూచించబడినవి. ప్రతాపరుద్రీయనాటకమును టాకీగా తయారుచేయించు చున్నామనుకొనుడు. ఆవిధంగా తయారయ్యే ప్రతాపరుద్రీయం టాకీలో పైన తెలుపబడిన 9 పాత్రలను నటులజాబితాలో సూచించబడిన నటులలో ఎవరెవరు ఏపాత్రను నిర్వహించుటకు అన్ని విధముల తగియుందురో మీరు సూచించవలెను.

గమనింపవలసిన ముఖ్యవిషయములు.

1. ఒక్కొక్కపాత్రకు, ఒక్కొక్క నటునినొప్పన, తొమ్మిదిపాత్రలకు తొమ్మిది డుగురు నటులపేర్లనుమాత్రమే సూచించవలెను. పాత్రయొక్క పేరును సంఖ్యను, దానికెదురుగా నటునిపేరును సంఖ్యను ఒసంగవలెను.
2. నటులజాబితాలో చేర్చియుండని నటులపేర్లు సూచించరాదు.
3. ఒక్కొక్కరు ఒక్కటిగాని, అంతకుమించిగాని సమాధానపత్రములను వ్రాసి పంపవచ్చును. కాని ప్రతియొక్క సమాధానమును, “నాట్యకళ” ముద్రవేయబడిన అచ్చు సమస్యపూరణ పత్రములమీదనే యుండవలెను. లేనిచో అంగీకరింపబడవు.

నా ట్య క త

4. 1985 నవంబరు 15-వ తేదీలోపుగా ఈక్రిందివిలాసమునకు మాకు చేరిన సమాధాన పత్రములుమాత్రమే బహుమతిపొందుటకు యోగ్యతకలిగి యుండును. అపైని రెండుక్రింది మాలస్యముగా నుండినను అంగీకరింప బడవు.

5. సరిగా గడువులోపల మాకు చేరినట్టియు, నూచే క్రమమైనవని నిర్ణయింపబడినట్టియు సమాధానపత్రములలో ఒక్కొక్కపాత్రకు ఎక్కువ మంది ఏనటునివేరును సూచించిరో ముందు తేల్చబడును; అట్లు తేలిన పెచ్చుమంది నిర్ణయమునకు సోదాగునట్టిగాని, ఉన్నవానిలోకెల్ల ఎక్కువభేదములేనట్టిగాని సమాధానపత్రమునకు మొదటిబహుమానము, దానితరువాదిదానికి రెండవబహుమానము, అనుతిరము మూడవ బహుమానము, పిమ్మట మం 17 బహుమతులు అనుంగబడును.

6. మొదటి బహుమతి:—

పోర్ట్ బుల్ గ్రామొఫోను

రెండవబహుమతి:—

హార్మోనియం

మూడవబహుమతి:—

‘పార్క్’ ఫౌంటెన్ పేనా

తక్కిన 12 బహుమతులు పొందినవారికి ఒక సంవత్సరమువరకు “నాట్య కళ” పత్రిక ఉచితముగా పంపబడును.

7. సమాధానపత్రములు క్రమమైనవి అగునా, కాదాయని నిర్ణయించుటకు సర్వాధికారములు నిర్ణయసంఘమునకే కలవు.

8. బహుమతుల కర్తులగువారిలపేర్లు నవంబరు 30వ తేదీకి పత్రికలద్వారా ప్రకటింపబడును.

9. కనీసము 600 సమాధానపత్రములైనను నవంబరు 15 వ తేదీలోపుగా మా కార్యాలయమునకు చేరవలెను.

సమాధానపత్రము లీక్రిందివిలాసమున కంపవలెను.

Editor,

“Natya Kala”

P. B. No. 288, Madras.

లక్ష్మీఫిలిమ్సువారి రెండు క్రొత్త తెలుగుబాకీలు
 'ద్రాపదీ మానసంరక్షణము', 'చంద్రగుప్త'

సుప్రసిద్ధ నటీనటులు
 పాల్గొనుచున్నారు. ప్రా
 చ్యపాశ్చాత్య నాట్యకళా
 కోవిదులు టి. రాఘవా
 చారిగారు రెంటియందును
 నాయకపాత్ర ధరింతురు.

రెండుచిత్రములను 2
 లక్షలు ఖర్చు అగునని
 అంచనా. ఎంతో సచ్చింతి
 ధైర్యము అన్నిట ప్రవీణు
 యైన వారిచేత సర్వాంగ
 సుందరముగా తయారు
 చేయుటకు సంకల్పము.
 మొదటి చిత్రము 1935
 డిసెంబరు ఆఖరులోగా
 తయారు కాగలదు.

Apply for advance booking to:—

Lakshmi Films Ltd.,
 3/7 Thathamuthiappan St, or
 G. T. Madras,

P. Subrahmanyam
 Director-in-charge of Production
 Lakshmi Films Ltd., Besent Rd, Bezwada.

బెజవాడ సరస్వతీ బుక్ డిపో

స్వంత ప్రచురణములు

ఆంధ్రదేశముందు ప్రచురింపబడు

నాటకరత్నములు

ఆదిభట్ట నారాయణదాసుగారి హరికథలు

రు. అ.

	రు. అ.
సతీ సక్కుబాయి సో రా	0 12
శ్రీ కృష్ణకులభారము ము ను	1 0
సత్యహరిశ్చంద్రియము బ ల	1 0
బుదినుతీ విలాసము డిటా	1 0
రంగూన్ రాడీ సో రా	1 0
ధరణికోట డిటా	1 4
సతీ అనమాయ డిటా	1 0
గంగావతరణము డిటా	1 0
మహాధ కృష్ణజయము డిటా	1 0
ద్రౌపదీ వస్త్రాపహరణం ము అ	1 0
సావిత్రి శ్రీ స	1 0
చింతామణి కా నా	1 0
మధుసేవ డిటా	1 0
పత్నిప్రతాప అనమాయ సో అ	1 0
రాధాకృష్ణ పా ల	0 12
పాదుకాపట్టాభిషేకము పా ల	1 4
జయంతజయపాలము అ స	0 12
కృష్ణలీల బల్లారి కె న	1 4
రామదాసు డి గో	1 0
గంపపుత్రవిజయం బ య	1 0
రాణి ప్రతాపసింగు డిటా	1 0
చంద్రగుప్త నం శి	1 0
దుర్గాదాసు జం శి	1 4
రాణాప్రతాపసింహ డిటా	1 0
రాధాకృష్ణ సాంగు చం కే	0 12
కులభారం సాంగు డిటా	0 12
చండినాటకం ము కే	1 0

జానకీ శతధము	1 0
దుక్కిణీకళ్యాణము	0 12
మార్కండేయ చరిత్రము	0 12
హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము	0 12
అంబరీష చరిత్రము	0 8
ప్రహ్లాద చరిత్రము	0 8
గజేంద్రమోక్షము	0 8
భీష్మ చరిత్రము	0 8
పైవే వుదహరించిన గొప్ప స్థకములు కలసివసంపు	
టము క్యాలికో బయిండు	5 8
బి. బాలాజీదాసుగారిచే రచియింపబడిన	
హరి కథలు	
గయోపాఖ్యానం	0 8
జయప్రదాదేవి చరిత్ర	0 8
నలచరిత్రము	0 8
దుక్కిణీగద చరిత్రము	0 8
కుశలవ విజయము	0 8
శశిరేఖాపరిణయము	0 8
సంగ్రహరామాయణము	1 0
దయాకర విజయము	0 8
తైత్తిరీశంకు శబయము	0 8
నీతాకళ్యాణము	0 8
ద్రౌపదీ మానసంరక్షణం	0 6
కుచేలోపాఖ్యానం	0 6
పురిందరదాసు చరిత్ర	0 6
హరికథేతిహాసమంజరి భా 1	0 6
డిటా రెండవభాగము	0 6

మానద్ర అనేకరకములు గలవు. కోరినవారికి నూరుపేజీల కేట్లాగు

ఉచితముగా పంపబడును.

కురుకూరి సుబ్బారావు,

ప్రాప్రయిటర్, సరస్వతీ బుక్ డిపో, బెజవాడ.

PANDIT D. GOPALACHARLU'S JEEVAMRUTHAM

నాడు

అమృతముకొరకు దేవదానవులు క్షీరాబ్ధిని అత్యంత ప్రయాసతో చిరికి శ్రమ పడినారు. చివరకు అమృతకలశము లభించినది. అమృతము జరయు, మృతియు లేని జీవనమును ప్రసాదించుటకు పేరుగన్నది.

సఖుడా,

నేడు నీ వంతటివ్యయప్రయాసలకు లోనుగానవసరములేదు. ఇదే జరామరణ ములను దూరముచేయు శక్తినిచ్చే ఉష్ణరక్తము, కండరములు, నరములను పెంచగల అమృతము జీవామృతము నీకై సిద్ధముచేయబడినది. నీకు గల అలసట, నిస్సత్తువ, నీరసములను తొలగజేసి జీవనమును ముఖవంతము చేయగలది జీవామృతము.

జీవామృతము

కండవుష్టికి, వీర్యవృద్ధికి, జవసత్వములకు.

ఆయుర్వేదాశ్రమము,

మదరాసు.

శ య్యాగృహ రహస్యములు

అద్భుత రహస్య గ్రంథరాజము

శయనమందిర సౌఖ్యముల నెరుంగు తలంపుగలవారు శయనమందిరములయందలి దుర్వర్తనలవలన గలుగగల కష్టములను తెలిసికొని వాటికి లోసుగాకుండి వర్తించుటకు గల విధానము లెవ్వయో యెరుంగవలసియుండును. అందుకొరకై యీ గ్రంథమున శయ్యామందిరములు అందులకు సంబంధించిన క్రమ అక్రమపు వర్తనలు మున్నగువాటి నన్నిటిని విపులముగ పొందుపరుచుటయే గాక ప్రతి క్రియలనుకూడ పేర్కొనడమైనది. ఈ గ్రంథమందు చర్చింపబడిన యంశములలో కొన్నింటి నిట బేర్కొని యున్నారము.

ప్రేమయనగా నేమి? - ప్రేమకు పరిచయ మవసరమా? - ప్రేమించుటకు గల విధానములు, ప్రేమను భద్రపరచుటయెట్లు? - వివాహముయొక్క ప్రథానోద్దేశము - వివాహరహస్యములు - స్త్రీ పురుషులలో గల దురభ్యాసములు, వానివలన గలుగుచుండు నష్టములు - వాటిని పోగొట్టుకొను మార్గములు బ్రహ్మచర్యము - వ్యభిచారము - దేశ దేశములయందలి వ్యభిచార పద్ధతులు - నుఖవ్యాధులు - అవి యెట్లు పుట్టినవి? ఎట్లు వ్యాప్తించినవి? నుఖసంకటములయొక్క లక్షణములు వాటి చికిత్సలు - వ్యాధులు గలవారు గమనించవలసిన ముఖ్యాంశములు - పడకటిల్లు - పడకటింటిలో వర్తింపవలసినవిధము - ఈ సమయమున గమనించవలసిన విధులు - శయ్యాగృహ రహస్యము. ఇంకను అనేక రహస్యవిషయములు గలవు.

పైన బేర్కొన్నవి గ్రంథమందలి కొన్ని యంశములైయున్నవి. గ్రంథము వెలువడి కొలది కాలమే ద్వియున్నను చాల ప్రతులు ఖర్చైపోయినవి. ఈ యుపయుక్త రహస్యగ్రంథమును యువత యువకులందరును తప్పక చదువవలయును. వెల పోస్ట్ జిక్కర్లు సహా 1-0-0 మాత్రమే.

శ్రీ అంబికా స్టోర్సు,

నెం, 112, ఆదియప్పనాయక వీధి, మద్రాసు.

మీరు నిరుద్యోగులా?

అటులైన యీ దిగువ నుదహరించిన అంశములను గమనించి, మా కంపెనీకి దరఖాస్తుల సంపుకొనుడు.

మా కంపెనీ తరపున దూరదేశములకు పోనక్కరలేకుండగనే, మీ మీ తాలూకాల నుండే పనిచేసిన చాలును.

తెలుగు వ్రాయుటకు, చదువుటకు నేర్చియుండవలెను. ఆంగ్ల భాష కూడా కొలదిగా తెలిసియుండిన ఎక్కువ ఉపయోగకరము.

దరఖాస్తుదారుల యోగ్యతలను బట్టి నెల 1-కి రు 10 లు మొదలు రు 20 లవరకు వేతన వివ్వబడును. ఈ వేతనములకు అంగీకరించువారు మాత్రమే దరఖాస్తు లంపుకొన తగను.

దరఖాస్తులో బాటు రెండణాల పోస్టుచిట్లను పంపినచో వివరములు తెలుపబడును.

అడ్రసు:

మదన అండ్ కంపెనీ,

వీటు నెం. 15-A, జి.టి. మద్రాసు.

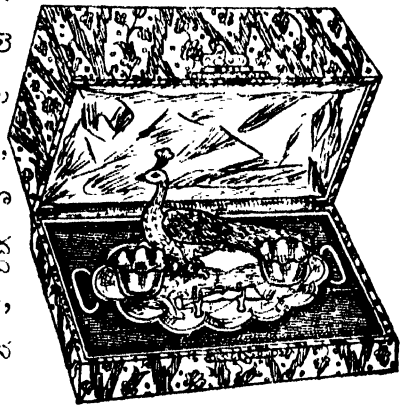
వట్టం శేషయ్యచెట్టి & సన్సు

(సగలవర్తకులు, రత్నవ్యాపారులు)

హోం నెం 22 రు, నై నాబజారులోడ్డు, మద్రాసు.

సగలకేమి? అన్నియు సగలే!

నాణ్యము, నాజూకు, పనితీసము కావలె
సనిస మామెంకి, బంగారు వస్తువుల
నొకతూరి పరీక్షించి చూడుడు! స్త్రీలు,
పురుషులు ధరింపగల సుమస్తాభరణ
ములు సరిసమైన వెలలకు మావద్ద
లభించును. స్వచ్ఛముగు వజ్రములు,
రత్నములు, కమలములతో చేసిన
సగలకు మాది పెట్టినది పేరు.

ద సొత్ ఇండియన్ కో ఆపరేటివు ఇన్ఫర్మేషన్ సొసైటీ లిమిటెడ్

మద్రాసు

స ప్రొత్సహించుడు

స్వల్ప ప్రమియములు

ప్రత్యేక సౌకర్యములు

అధికి లాభములు

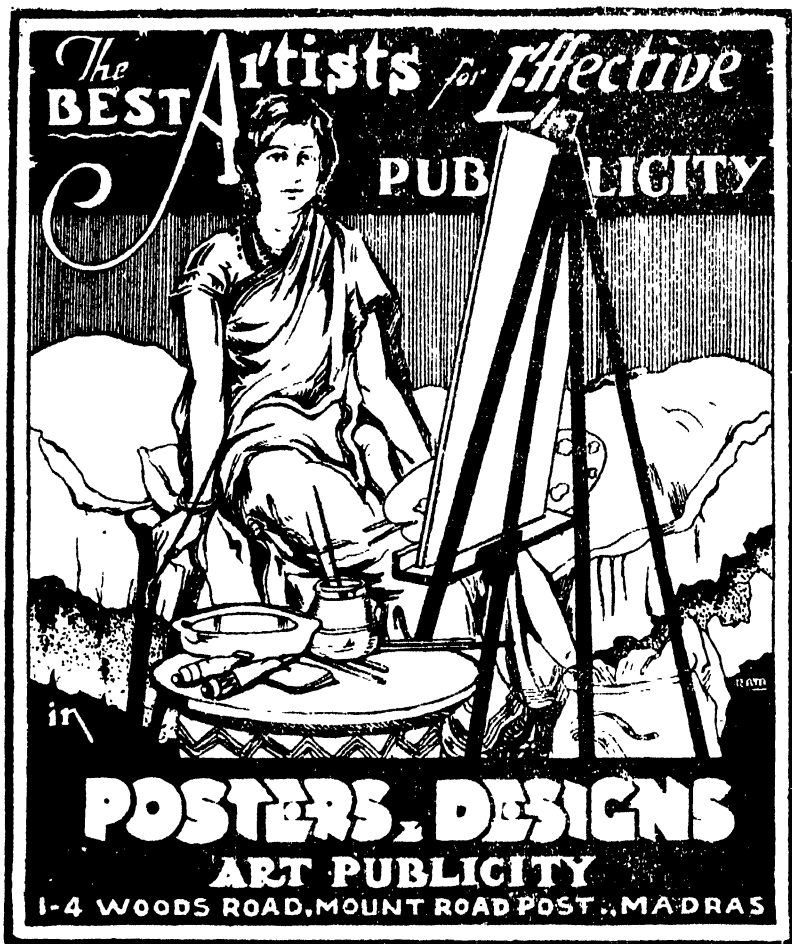
1. రు. 100 లు మొదలు రు. 500 ల వరకు పట్టాలు జారీచేయబడును.
2. సహకారపథకులమీద నడుపబడుచున్నది.
3. రాజధానిలో సహకారసంస్థల కనుబంధములుగ లోకల్ బోర్డులు.
4. పాలసీదారులే వాటాదారులు.
5. అందువలన పాలసీదారులు కార్యనిర్వహణమున పాల్గొందురు.
6. స్త్రీ జీవిత భీమా.
7. ఆటోమాటిక్ నాన్ ఫర్ ఫీచరు పద్ధతి.
8. ప్రత్యేక పునరుద్ధారణ సౌకర్యము.
9. సాలీనా ప్రమియములమీద రిబేటు.
10. ప్రభుత్వమువారి తనిఖీ.

ప్రతిపట్టణమునందును పలుకుబడిగల యేజంట్లు కావలెను. ధారాశ్రమైన కమిషను రేట్లు.

పూర్తివివరములకు క్రింది అడ్రెసుకు వ్రాయుడు:—

పోస్టుబాక్సు నెం. 182, జి. టి. మద్రాసు.

మీ కేచి త్రములు కావలసినను
మాకు వ్రాయుడు

ఆర్టు పబ్లిసిటీ:

1-4 ఉద్యోగోడ్డు, మాంటూరోడ్డు, మదరాసు.

ది మద్రాసు పీపుల్స్ బ్యాంకు లిమిటెడ్

హెడ్ ఆఫీసు:—118 అస్మినియన్ వీధి, బి. టి. మదరాసు.

బ్రాంచీలు:—విశాఖపట్టణము, కాకినాడ, ట్రిప్లికేన్, అనకాపల్లి
మధుర, ఏలూరు.

సెంట్రల్ అడ్మినిస్ట్రేటివ్ కమిటీలు:

శ్రీ వెంకటగిరి కుమారరాజువారు, యం. యల్. సి.
జి. శ్రీరాంబాబు, బి. ఏ. బి. యల్. Dip. Econ,
యస్. బలరామమూర్తి, బి. ఏ. ఏ. యల్.
బి. వెంకటసతీరాజు, బి. ఏ. బి. యల్. సి. ఐ. ఇ.
రావునాసాహెబ్ బడేటి వెంకటరామయ్యనాయుడు, బి.ఏ.యం.యల్.
దివాన్ బహదూర్ కె. సూర్యనారాయణమూర్తినాయుడు.

ఫిర్యాదు డిపార్టుమెంట్:

6 మాసములకు:—సంవత్సరమునకు సూటికి 5 రూ. వడ్డీహాప్పున
12 మాసములకు:—సంవత్సరమునకు సూటికి 6 రూ. వడ్డీహాప్పున
వివరములకు కార్యదర్శిచేర వ్రాయుడు.

ది వర్కర్స్ బ్యాంకు ఆఫ్ ఇండియా లిమిటెడ్

118, అస్మినియన్ వీధి, బి. టి. మదరాసు.

మూలధనము రూ 5,00,000

(ఒక్కొక్కటి 1 రూ. చొప్పున 5,00,000 షేర్లుగా విభజింపబడినది)

6½% డివిడెండు (గాబడిపన్నులేదు) ప్రకటించబడినది.

అడ్మినిస్ట్రేటివ్ బోర్డు:

గౌ. దివాన్ బహదూర్ జి. నారాయణస్వామిశాస్త్రి, సి. ఐ. ఇ.
డా॥ పి. సుబ్బారాయణ్, యం. యల్. సి.
యస్. ఎ. ఎ. అణ్ణామలై శైలియార్, యం. యల్. సి.
యం. వెంకటరామానుజులనాయుడు
జి. శ్రీరాంబాబు, బి. ఏ. బి. యల్. Dip. Econ.

వివరములకు కార్యదర్శిచేర వ్రాయుడు.

ఒ కే సీ సా లో!

స్త్రీల వంధ్యత్వమును పారద్రోలు వజ్రాయుధము
సుఖజీవనమునకు సాధనమగు సంతానము
ఒ కే సీ సా లో యిమిడి యున్నది.

కలకత్తా తాష్టాక్షియా ఫిలింకంపెనీ లిమిటెడ్ మాజీ లెమాగుర్య
ప్రదర్శనావకాశముగల 'సీ.వి.' ఫోటో ఫోనోమాత్రముపై
మరల నొక ప్రసిద్ధ తెలుగులోని తెలుగుగుమిన్నరి.

'న త్రి - అ న సూ య'

తెలుగుటాకీ ప్రపంచమున కలంకారముగు 'సావిత్రి,' 'లవ కుశి'
టాకీలు డైరెక్టు చేసినవారు
సి. పుల్లయ్యగారు

వివరములకు:

చమరీయా హిల్స్ డిస్ట్రిబ్యూటర్సు
20, వేపే హైకోడ్డు, పి. టి. మద్రాసు.

వచ్చుచున్నది !

తేదీకై నిరీక్షింపుడు !!

వేల్ పిక్చర్స్ లిమిటెడ్ వారి
భక్తిమూర్తి సంధాయకమగు రెండవ తెలుగుటాకీ

శ్రీ కృష్ణ లీలలు

మిమ్ముల నానందాభి నోలలాడించ త్వరలో వచ్చుచున్నది.

సాటిలేని ఫాటోగ్రాఫి !

మిణుమిట్లుగొలుపు చుస్తులు !

మనోహర నాట్యము !

అద్భుత దృశ్యములు !

అనమాన నటనాశిల్పము !

చిక్కిని రికార్డింగ్ !!

మేలైన సెటింగులు !!

మధురతర సంగీతము !!

అత్యద్భుత వేషధారణము !!

అపూర్వ నటనాశిల్పము !!

వేయేల, ఈ ఫిలిములందు అన్యులకంటావే తృప్తియు,
'సంగీతమై సుష్యము నానలుదీర్చి సమకూర్చబడినది.

ముఖ్య పాత్రధారులు

మిస్ శ్రీరంజని — దేవకి

మిస్ రామతిలకం — యశోద

పారుపల్లి సత్యనారాయణ — అక్రూర

గోవిందరాజుల వెంకటరామయ్య — ఉగ్రసేన

మాస్టర్ రాజేశ్వరరావు — శ్రీకృష్ణ

సరస్వతీ టాకీస్ లిమిటెడ్ వారి తెలుగుటాకీ
ద్రా ప దీ వ స్త్రా ప మ ర ణం

కొల్హాపూరు సినేటోన్ లో తయారగుచున్నది.

ముఖ్య నటీనటులు

చొమ్మేటి
బెల్లంకి
కుంభట్ల
లంక
బెల్లం
బేమూరి

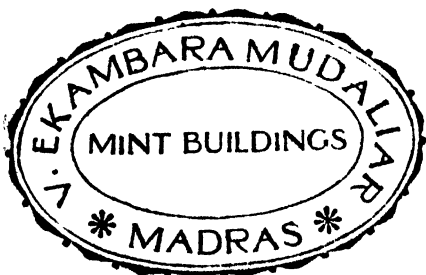

కన్నాంబ
నగరాజకుమారి
వెంకటగిరి
శికుంతల
పద్మా
నాగభూషణం

యడవల్లి సూర్యనారాయణరావు

for Booking apply to:
Saraswati Talkies Ltd,
Bezwada.

నూత్నరేఖలనుకూడ విడువని పనితనమైన
హాఫ్ టోను, లైను, రంగుబ్లాకులకు
క్రొత్తతరహా కుషక రబ్బరు స్టాంపులకు
సుస్పష్టమగు లక్క-సీల్లకు
వేరొందిన పరిశ్రమాలయము

Emotion

వెల రు. 2-8-0

వెల రు. 3-0

గమనిక: పోలీసుగారు ఈ చిత్రముగా పంపబడును.

డి ర వీ ప్రా సె సె,

7/34 ఆదియప్ప నాయుడి-బీగ్, సాహుకార్లేట, మదరా

నాట్యకళ

అంగ్లనాట్యకళానిష్ఠులైతిమమున ప్రచురింపబడినది

చిత్త శ్రీమానిక చిత్రక

నాట్యకళను గురించిన సకలవిషయములు దీనియందు చర్చింపబడును. సుప్రసిద్ధలేఖ
రచనలతో, చక్కని చిత్రములతో నలామముండును. ఆంధ్రులందఱును ఆదరింపదగిన పు
చందా సంవత్సరమునకు రెండు రూపాయలుమాత్రమే. విడిసంచికి 0-10-3 తపాలు వి
పంపిన పంపబడును.

ప్రచురింపబడు

కంట్రాస్ట్ ధర

మామూలుధర

1 పుటకు 2కసాకి

రూ. 15-0-0

రూ. 20-0-0

1/2 " "

,, 7-8-0

,, 10-0-0

1/4 " "

,, 4-0-0

,, 5-0-0

తక్కిన వివరములకు వ్యస్థాసాధకునికి వ్రాయును.

నాట్యకళ

తపాలాపెట్టె 288

7 తంబుశెట్టిబీగ్, మదరాసు.

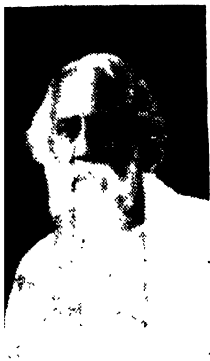

AMRUTANJAN

THE BEST
INDIAN PAIN BALM

AMRUTANJAN DEPOT
BOMBAY & MADRAS

Poet Tagore on T. Raghavachari, ప్రఖ్యాత నటుడు
గ్రూపాలకుడు

Interviewer:—What about Badhuri?

The Poet:—He is most certainly Bengal's great actor, but for an all-India claim I should give my palm to your Andhra actor (Raghava).

Mr. T. Raghavachari, the talented Indian actor is going to appear on the Silver Screen for the first time in Laxmi Films' "Droupadi". Wait and watch.

